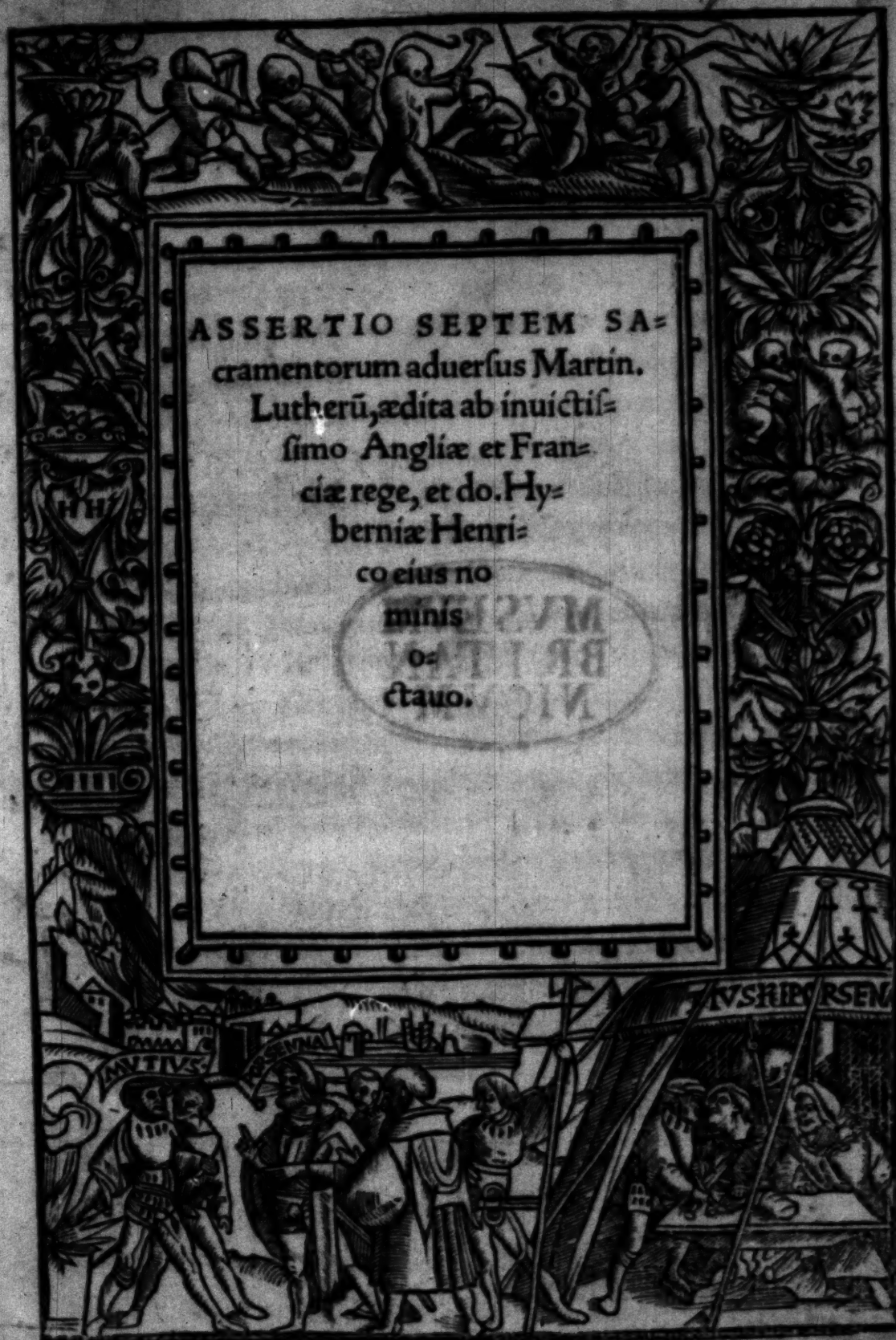

Gal 10 f. f

ASSERTIO SEPTEM SA=
cramentorum aduersus Martin.
Lutherū, ædita ab inuictis=
simo Angliæ et Fran=
ciæ rege, et do. Hy=
bernix Henrici

co eius no

minis

o=

ctauo.

MUSEUM
BRITANICUM
LONDON

ASSTANT SECRETARY
BRITISH MUSEUM
LONDON
W.C.1
ENGLAND

**MUSEUM
BRITAN
NICVM**

1

SANCTISSIMO DOMINO NOSTRO
domino Leoni. x. pont. max. Henricus dei gra-
tia rex Angliæ, et Franciæ, ac domi-
nus Hybernæ perpetu-
am felicitate-
tem.

VVM PARTIM BEL-
licis, partim alijs longe diuer-
sis studijs, reipublicæ causa,
adolefcentiam nostram insu-
euerimus, miraturum te bea-
tissime pater nō dubitamus,
q̄ eius nunc hominis partes
nobis sumpserim⁹, qui omnē

potius ætatem consumpsisset in literis, ut grauem sci-
licet hæresim pullulantem cōprimamus. Sed desinet
(opinor) tua sanctitudo mirari postq̄ causas expen-
derit, quę nos subegerunt, ut hoc scribendi onus (q̄q̄
nō ignari q̄ sumus impares) subierimus. Vidimus si-
quidem in messem domini iacta zizaniæ semina, pul-
lulare sectas, hæreses in fide successere, et tantam per
orbem totum christianum seminatam discordiæ ma-
teriam, ut nemo qui sincæra mēte christianus sit, hæc
tanta mala tam late serpētia, ferre diutius possit, quin
et studium cogatur, et vires qualescunq̄ possit, oppo-
nere. Mirum igitur uideri non debet, si nos quoq̄, ta-
met si potestate non maximi, fide tamen ac uoluntate
nemini secundi, in opus tam pium, tam utile, tam ne-
cessarium

cessarium, ut a nemine ferme possit absq; piaculo præ-
 termitti: et nostram erga tuam sanctitatem obseruā-
 tiam, et erga religionem CHRISTI, studiū, et er-
 ga dei cultum, obsequium nostrum declarare consti-
 tuimus, maxime fidentes, et si eruditio nostra sit tam
 exigua, ut propemodum nulla, gratiam tamen dei sic
 cooperaturam nobiscum, ut quod doctrina nequiuimus
 perficere, id ipse pro sua benignitate, summaq;
 potentia plenius absoluat, ac nostram in literis imbec-
 illitatem suo uigore suppleat. Quā in literis quoq;
 præsertim sacris, et si certo sciamus, nusq; nō esse mul-
 tos qui hoc scribendi munus, et obire commodius, et
 præstare potuissent uberius: tamen non usq; adeo ru-
 des sumus, ut in cōmuni causa dedeceat, nos quoq;
 pro nostra uirili, calamo quid possemus (quantulum
 id cunq; fuerit) experiri. Postq; enim in administran-
 da republica maximam semp uim, maximumq; mo-
 mentum, religionem habere multo usu aduertimus,
 ut primum maturiores annos attigimus: coepimus
 eius cōtemplationi nonnihil studiū impendere. Plu-
 rimum profecto (postq; coepimus) in eo delectati, cō-
 sequuti tamen non nos latet q; exiguum. Tantum ta-
 men (ut speramus) quantum, adiuuantibus præser-
 tim, uel potius instigantibus ijs, quæ uel admodum
 rudem abunde reddere instructum possent, pietate
 scilicet, et læsæ religionis dolore, ad Lutherianæ hæ-
 resis fraudes rationibus detegendas, sit satis. Itaq;
 etiam, hac fiducia rem tentauimus, et quæ in ea me-
 ditati

ditati sumus, sanctitati tue dedicauimus. ut sub tuo nomine, qui CHRISTI uicem in terris geris, publicum iudicium subeant. Sic enim nobis persuasimus, quum ea hæresis aliquandiu inter Christianos grassata, grauissimæ saluberrimæq; sententiæ tuæ uis, e manibus hominū sit excussa, si quid eius in pectoribus, uel captione aliqua deceptis, uel blandis pollicitationibus inescatis, adhuc resedit: id esse iustis rationibus eximendum. Sic enim futurum, ut quum duci, q̄ trahi se ingenia libentius patiantur, non desit his mitioris quoq; remedij ratio. In qua promouerimus ne, nos quicū: an non: beatitudinis tuæ iudicium erit. Cuius etiam arbitrio, si quid est a nobis erratum: corrigendum offerimus.

AD LECTORES.

MOTVS QUIDEM FIDELITATE ac pietate, q̄q̄ mihi nec eloquentia sit, nec scientiæ copia: cogor tamen ne ingratitude maculer, matrem meam CHRISTI sponsam, utinam tanta facultate, quāta cum uolūate, defendere. Quod licet alij præstare possint uberius ac copiosius: mei tamē officij esse duxi, ut ipse quoq; quātumuis tenuiter eruditus, quibus rationibus possem, ecclesiam tuerer, meq; aduersus uenenata iacula

Lutherus
matrem op-
pugnat.

ta iacula hostis eam oppugnantis obijcerem. Quod
ut faciam, tempus ipsum, et præsens rerum status ef-
flagitat. Nam antea quum nemo oppugnaret, nemi-
ni propugnare necesse erat. At quum iam hostis ex-
ortus sit, quo nullus potuit exoriri malignior, q̄ dæ-
monis instinctu, charitatem prætexens, ira atq; odio
stimulatus, et contra ecclesiam, et contra catholicam
fidem uipereum uirus euomuit: necesse est aduersus
hostem cōmunem Christianæ fidei, omnis CHRIS-
TIANI seruus, omnis ætas, omnis sexus, omnis ordo
consurgat: ut qui uiribus nō ualent, officium saltem
alacri testentur adfectu. Nunc itaq; conuenit: ut dū-
plici armatura muniamur: cælesti scilicet ac terrestri.
Cælesti: ut qui ficta charitate et alios perdit, et perit
ipse: uera charitate lucrifactus: alios lucrifaciat. &
qui falsa doctrina depugnat, doctrina uera uincatur.
Terrestri uero: ut si tam obstinata maliciæ sit, ut cō-
silia sancta spernat: et correptionem piā contem-
nat, merito coerceatur supplicio: ut qui benefacere nō
uult, desinat malefacere: et qui nocuit uerbo maliciæ:
supplicij prosit exemplo. Quæ pestis unq̄ tam pernī-
ciosa inuasit gregē CHRISTIANI? Quis serpens unq̄
tam uenenatus irrepsit, q̄ is, qui de babylonica capti-
uitate ecclesię scripsit: qui scripturā sacrā ex suo sensu
cōtra CHRISTIANI sacramēta detorquet: traditos ab
antiquis patribus ecclesiasticos ritus eludit: sanctis-
simos uiros, uetustissimos sacrarum literarum inter-
pretes, nisi quatenus ipsius sensui conueniunt et con-
sentiunt,

5
sentiunt, nihil ipedit: sacrosanctam sedem romanam
Babylonem appellat: summum pontificium uocat
tyrannidem: totius ecclesiae decreta saluberrima capti-
uitatem censet: sanctissimi pontificis nomen in An-
tichristum conuertit. O detestabilis arrogantiæ, con-
tumeliæ, ac schismatis buccinator. Quātus inferorū
lupus est iste, qui CHRISTI gregem dispergere
querit? Quantum diaboli membrum: qui Christia-
nos CHRISTI membra querit a capite suo decer-
pere? Quid putris huius animus, quod execrabile propo-
sitū, quod et sepulta resuscitat schismata, et uetustis adij-
cit noua, et hæreses æternis abdendas tenebris, uelut
Cerberum ex inferis producit in lucem: dignumque
ducit se: cuius unius uerbo (posthabitis antiquis o-
mnibus) uniuersa regatur, imo subuertatur ecclesia?
De cuius ego malicia, quid dicam nescio: quam tan-
tam censeo, quantā neque lingua cuiusque, neque calamus
exprimere possit. Quamobrem uos omnes Christi fi-
deles hortor, oro, et per CHRISTI nomē (quod pos-
sessi sumus) obtestor: ut qui Lutheri opera (si modo
is Babylonicæ captiuitatis sit author) omnino uelint
inspicere: caute illud et cum iudicio faciant: ut quem-
admodum Vergilius aurū se colligere dixit e sterco-
re Ennij: sic e medijs malis colligant bona. Nec ita
(si quid arridet ipsis) afficiantur: ut cum melle simul
imbibant uenenum. Multo enim satius fuerit utroque
carere, quam utrumque glutire. Quod ne accadat, utinam au-
thor aliquando resipiscat, ut conuertatur et uiuat: ac
suos

Lutheri
superbia.

Luthera
caute le-
gendus.

suos libros omni malicia refertos, exēplo Augustini
(cuius regulam profitetur) retractet, erroresq; reuo-
cet. Quod si recuset Lutherus: breui certe fiet, si chris-
tiani principes suum officium fecerint: ut errores e-
ius, eumq; ipsum (si in errore p'stiterit) ignis exurat.
Interea nobis uisū est, in captiuitate Babylonica quæ-
dam loca commonstrare lectoribus, in quibus præci-
puum latet uenenum. Ex quibus aperte satis consta-
bit, q̄ exulcerato animo aggressus sit opus, qui quum
publicum bonum prætendat: nihil præter maliciam
ad scribendum offerat.

Ut hæc doceamus, quæ diximus: haud longe nobis
petendę probationes sunt. Nam ne quis ob eā
rem sursum deorsum eursitet, Lutherus ul-
tro sese, atq; animū suū primo sta-
tīm principio prodit. Quis
enim dubitet, quo tē-
dat, quo se pri-
piat is, cu-
sus
uel hunc unum uersum legerit:

EN

INDULGENTIAE SVNT ADVLATO:
RVM ROMANORVM NE-
QVICIAE.

QVEMADMODVM ANI-
mal omne potissimum ex fas-
cie dī noscitur: ita ex hac quo-
q; prima propolitione clares-
cit, q̄ suppuratum ac putridū
is habeat cor, cuius os amari-
tudine plenū, talī exundat sa-
nie. Nam quæ de indulgētijs

olim differuit, ea plerisq; multū uidebantur adime-
re nō modo de potestate pontificis, uerū etiam de bo-
na spe ac sancta consolatione fidelīū: hominesq; ue-
hementer animare: ut in poenitētiæ suæ confisi diuis-
cijs, ecclesiæ thesaurum et ultroneam dei benignita-
tem contemnerent. Et tamen ea quæ tum scripsit os-
omnia, idcirco mitius accepta sunt, quia plarq; disse-
rebat dumtaxat, non assererebat. Subinde etiam petēs
doceri: seseq; pollicens meliora docenti paritūrum.

Verum istud q̄ simplice scripsit animo, homo sanctus
lus et omnia referens ad spiritum, qui fictum effugit:
hinc facile deprehenditur: q̄ simul atq; a quoq; salu-
briter est admonitus: ilicet p̄ benefacto regressit ma-
ledictum: conuicijs et cōtumelijs insaniens: quibus
operæ precium est uidere, quo uesaniæ tandem pro-
uectus est. Ante falsus est indulgētijs hactenus sal-

Lutheri
fictio.

Spiritus s̄s
tus effugit
fictum.
Sap. I.

b

tem

Lutherus
sibi ipse cō-
trarius.

Leo decimus

tem ualere, ut præter culpam etiam a poenis absolue-
rent, quascunq; uidelicet, uel ecclesia statuerat, uel su-
us cuiq; sacerdos iniunxerat. Nunc uero, non eruditi-
one (ut ipse inquit) sed malicia tantum profecit, ut si-
bi ipsi cōtrarius, indulgentias in uniuersum condem-
ner. At nihil aliud eas dicat esse, q̄ meras imposturas
ad nihil omnino ualere: præterq̄ ad perdendam ho-
minum pecuniam, ac dei fidem. Qua in re, q̄ nō scele-
rate modo, uerum etiam furiose bacchatur, nemo est
qui nō uidet. Nam si nihil omnino ualent indulgen-
tiæ, sed meræ sunt (ut Lutherus ait) imposturæ: tunc
neceffe est impostores fuerint, non hic tantum pon-
tifex L E O decimus (cuius innocens et inculpara ui-
ta, moresq; sãctissimi ab ineunte ætate per orbem to-
tum satis explorati sunt, quemadmodum in epistola
quadam ad pontificem Lutherus etiam ipse faterur)
uerum etiam tot retro sæculis omnes romani pontifi-
ces, qui (quod Lutherus ipse commemorat) indulge-
re solebant, alius remissionem annuam, alius trien-
nem, quidam aliquot condonare quadragesimas: nō-
nulli certam totius poenitentiæ partem: tertiam puta,
uel dimidiã, aliqui demum, remissionem indulerunt
et poenæ et culpæ plenariam. Omnes ergo (si uera di-
cit Lutherus) fuerunt impostores. At quanta magis
cum ratione creditur hūc unum fraterculum, morbi-
dam esse ouem, q̄ tot olim pontifices perfidos fuisse
pastores! Nam Lutherus (ut dixi) cuiusmodi uir sit:
q̄ nihil omnino charitatis habeat: euidentissime de-
clarat

clarat: quum nō uereatur tot summis, tot sanctis pō-
 tificibus tantum crimen impingere. Si deus in Leui-
 tico dicit omnibus: Non eris criminator, nec susurro
 in populis: quid de Luthero censendum est, qui tam
 immane crimen, non in unum aliquem hominem: sed
 in tam multos, tam uenerandos spargit antistites?
 Idemq; nō in una quapiam urbe susurrat: sed per to-
 tū buccinat orbem? Si maledictus in Deuteronomio
 dicitur, qui clam percusserit proximum: quanta male-
 dictione percutitur, qui palam tantis obprobrijs in-
 sultat in præpositos? Deniq; si homicida est (ut ait
 Euangelista) nec uitam habet æternam, qui odit fra-
 tre: an non hic æterna dignus morte parricida est, qui
 odio prosequitur patrem? Qui quum eousq; progres-
 ditur, ut neget indulgētias quicq; ualere in terris, fru-
 stra cū eo disputem, quantum ualeant in purgatorio.

Leuitici,
XIX.

Deutero,
xxviij.

I. Iob, liij.

Lutherus
de purga-
torio.

Præterea quid profuerit cum illo loqui, quibus sub-
 sidijs liberemur a purgatorio, qui totum ferme tollit
 purgatorium? Vnde quum pati non possit, ut ponti-
 fex quenquam eximat, ipse sibi tantum sumit, ut ne
 minem ibi relinquat. Quid attinet cum eo pugnare
 qui pugnat ipse secum? quid argumētis promoueam
 si cum eo agam, ut donet quod ante negauit, qui nūc
 id ipsum negat, quod ante donauerat? Verum quan-
 tumuis disputentur indulgentiæ pontificis: necesse
 est inconcussa maneant uerba CHRISTI, quibus
 Petro clauēs cōmisit ecclesiæ, quum dixit. Quicquid

Mattheus,
XVI.

quid

quid solueris super terram, erit solutū et in cælo. Item quorum remiseritis peccata, remittentur: et quorum retinueritis peccata, retinebuntur. Quibus uerbis, si satis constat sacerdotem quēlibet, habere potestatem a mortalibus absoluendi criminibus: et æternitatem poenæ tollendi: cui non uideatur absurdum, sacerdotum omnium principem, nihil habere iuris in poenam temporariam? Verum aliquis fortasse dicet, Lutherus ista non admittet, sacerdotem ullum quicquid ligare uel soluere, aut pontificem summū plus habere potestatis, quā alium quemuis episcopum: imo quā quēlibet sacerdotem. At quid id mea, quid admittat, aut quid nō admittat is, qui quorum nihil admittat nūc, eorum plerumque paulo prius admisit: quique omnia nūc reijcit solus: quæ tota tot sæculis admisit ecclesia? Nam (ut cætera taceam, quæ nouus iste Momus reprehendit) certe indulgentias, si pontifices peccauere qui concesserunt: immunis a peccato nō erat tota congregatio fidelium: qui eas tam diu, tanto consensu susceperunt. Quorum ego iudicio, et obseruatæ sanctorum consuetudini, nō dubito potius acquiescendum: quā Luthero soli, qui totam ecclesiam, tam furiose condemnat. Cuius non modo summum pontificem conuictiis insanis incessit: uerum etiam proclamare non ueretur: Pontificium ipsum inane prorsus nomen esse: nec re quicquā aliud esse censendum, quā regnum Babylonis, et potentiam Nembroth robusti uenatoris: eoque lectores orat, orat librarios: ut omnibus quæ

Lutherus lib.
bros suos de

quæ prius de papatu scripsit exustis, hanc unam pro-
positionem teneant.

uonet, igni
fieri debet
et cetera

PAPATVS EST ROBUSTA VENA
TIO ROMANI PON
TIFICIS.

NLLVD HERCLE NON
absurdum uotum est, q̄ quæ ante
scripsit, flammis optat absumi.
Erāt enim pleraq; flammis digna:
sed multo tamē ista propositio di-
gnior, quā, exustis illis, iubet: uelut

dignam æternitate substitui. Q̄ quis nō hīc quoq;
nisi quī maliciā norit, miretur inconstantiam? Nam
prius papatum negauerat esse diuini iuris: sed huma-
ni iuris esse concesserat. Nunc uero secum dissidens,
neutrius iuris esse confirmat: sed pontificem sibi, mera
ui sumpsisse, atque usurpasse tyrannidem. Sentiebat
ergo pridem, humano saltem consensu, propter bo-
num publicum, romano pontifici, super ecclesiā ca-
tholicam delatam esse potestatem. Idq; usq; adeo sen-
tiebat: ut Boemorū quoq; schisma detestaretur: q̄ se
ab obedientia romanæ sedis abscinderent: pronuncians
eos peccare damnabiliter, quicunq; papæ nō obe-
temperarent. Hæc quum haud ita pridem scripserit:
nunc in idem, quod tum detestabatur, incidit. Quin
istud quoq; similis est cōstantiæ: q̄ quum in cōcione
quadam

Lutherus si
bi cōtrarius

Lutherus
nuper boe-
mos detes-
tabatur,

Lutherus
contra facit
ac docet.

quadam ad populum: excommunicationem doceat
esse medicinam: et obedienter, patienterque ferendam,
paulo post, excommunicatus ipse, idque meritissimo
iure: sententiam tamen tam impotenter tulit, ut rabie
quadam furibundus, in contumelias, conuitia, blas-
phemias, supra, quàm ullę possint aures ferre, proruperit:
sic ut, suo furore plane perspicuum fecerit, eos, qui pel-
luntur gremio matris ecclesię, statim furijs corripi,
atque agitari demonibus. Sed istud rogo, qui illa tam
nuper uidit, unde nunc subito uidet, nihil se tunc ui-
disse? Quos nouos oculos induit? An acutiore cernit
obutu, postquam ad superbiam solitam, ira quoque super-
uenit, et odium: et longius uidelicet prospicit, usus
tam præclaris conspicijs?

Lutheri cõ-
spicillia.

NON TAM INIURIUS
ero pontifici: ut anxie, ac solícite
de eius iure disceptem, tanquam res
haberetur pro dubia. Satis est ad
præsens negotium, quod inimicus e-
ius, ita furore puehitur, ut sibi si-
dem derogat ipse, ac dilucide se ostendat, præ malicia
neque constare secum, neque uidere, quid dicat. Nam
negare non potest, quin omnis ecclesia fidelium, sa-
cro sanctam sedem romanam, uelut matrem, prima-
temque recognoscat, ac ueneretur, quacunque saltem
neque locorum distantia, neque periculis interiacenti-
bus, prohibetur accessu. Quod si uera dicunt, qui ex
India

Amplitudo

India quoque ueniunt huc, Indi etiam ipsi, tot terrarum, tot marium, tot solitudinum plagis disiuncti, romano tamen se pontifici submittunt. Ergo si tantam, ac tam late fusam potestatem, neque dei iussu pontifex, neque hominum uoluntate consequutus est, sed sua sibi ui uendicauit: dicat uelim Lutherus, quando in tantæ ditionis irrupit possessionem. Non potest obscurum initium esse tam immensæ potentiae, præsertim, si intra memoriam hominum nata sit. Quod si rem, dixerit, unam fortassis, aut duas ætates superare: in memoriam nobis rem redigat ex historijs.

Antiquitas
papatus.

Alioqui, si tam uetusta sit, ut rei etiam tantæ oblitterata sit origo: legibus omnibus cautum esse cognoscit: ut cuius ius, omnem hominum memoriam ita supergreditur: ut sciri non possit, cuiusmodi habuerit initium, censeatur habuisse legitimum, uetitumque esse constat, omnium consensu gentium, ne, quæ diu manserunt immota, moueantur. Certe si quis rerum gestarum monumenta reuoluat, inueniet iam olim, protinus post pacatum orbem, plærasque omnes Christiani orbis ecclesias obtēperasse romanæ.

Quin Græciam ipsam, quæ ad ipsos commigrasset imperium, reperiemus tamen: quod ad ecclesiæ primatum pertinebat, præterquod dum schismate laborabat, ecclesiæ romanæ cessisse. BEATVS uero Hieronymus, quātum romanæ sedis censeat deferendum, uel inde luculenter ostendit, quod quum romanus ipse non esset: tamen aperte fatetur, sibi satis esse, si suam

Græcia romano paret
pontifici.

Diuus Hieronymus.

suam fidem, quibusuis improbantibus alijs, conpro-
 baret papa romanus. cui quum Lutherus tam impu-
 denter pronunciet (idq; contra suam pridem senten-
 tiam) nihil omnino iuris in ecclesiam catholicam, ne
 humano quidem iure competere: sed papam mera ui,
 meram occupasse tyrannidem: uehementer admiror:
 q; aut tam faciles, aut tam stupidos speret esse lecto-
 res: ut sacerdotem credat inermem, solum, nullo sep-
 tum satellitio, (qualem fuisse eū necesse est, priusq; eo
 potiretur, quod eū Lutherus ait inuasisse) uel in spem
 uenire unq; potuisse: ut nullo iure fultus, nullo fre-
 tus titulo, in tot ubiq; pares episcopos, apud tam di-
 uersas, tam procul diiectas gentes, tantum obtine-
 ret imperium. nedū, ut credat quisq; populos omnes
 urbes, regna, prouincias, suarum rerum, iuris, liberta-
 tis, fuisse tam prodigos: ut externo sacerdoti, cui nihil
 deberent, tantum in sese potestatis darent, quātum ip-
 se uix esset ausus optare. SED QUID refert: quid
 in hac re Lutherus sentiat, qui prae ira, atq; inuidia nō
 sentit ipse, quid sentiat: sed bene declarat obfuscata
 scientiam suam: et cor ipsius incipiens obscuratū, tra-
 ditumq; in reprobū sensum: ut faciat, ac dicat ea, quae
 non conueniunt. Quod uerum est illud apostoli. Si ha-
 buero prophetiam, et nouerim omnia mysteria, et om-
 nem scientiam: et si habuero omnem fidem: ita ut
 montes transferam: charitatem autem non habuero:
 nihil sum. A qua, q̄ longe abest iste, non illud tātum
 ostendit: q; prae furore perit ipse: sed istud multo ma-
 gis, q;

I. Corinth.,
 xlii.

gis, q̄ uniuerſos ſecum trahere conatur in perditionem, dum, omnes ab obedientia ſummi pontificis, laborat auertere: cui ipſe triplici uinculo tenetur aſtrictus: utpote Chriſtianus, ſacerdos, et poſtremo fraterculus, tripliciter a deo uiciſſim puniendus. Neq̄ meminit quicq̄, quanto melior eſt obedientia, q̄ uictime. Neq̄ conſyderat, ſi in Deuteronomio cauetur: ut qui ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio: qui pro tempore miniſtrat domino deo ſuo, et decreto iudicis, moriatur: q̄ atroci ſit ſupplicio dignus iſ, qui ſacerdoti omnium ſummo, eidemque ſupremo in terris iudici, nō paruerit. Nam et quum uocaretur ad pontificem, oblatiſ expenſis, et data fide, uenire tamen fraterculus, niſi munitus præſidio contempſit, et iam, quoad poteſt, totā perturbat eccleſiam, corpusque totum ſollicitat ad rebellandum capiti, cui quaſi peccatum areolādi eſt repugnare, et quaſi ſcelus idolatriæ nolle acquieſcere. Q V A M O B R E M quum Lutherus odio prouectus, ſe præcipitet in perniciem, et legi dei recuſet eſſe ſubiectus, ſuam nimirum quaerens conſtituere: nos uiciſſim chriſticolæ caueamus, ne (quod apoſtolus ait) per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſimus multi, ſed illius iniquitatem poſi: domino cum propheta canamus. Iniquos odio habui, legem autem tuam dilexi.

I. Reg. xv.
Deutero,
xviij.

Modestia
fraterculi.

I. Reg. xv.

Ro. x.

Ro. v.

AT ISTA DVO CAPITA DE TOLLEN-
dis prorsus indulgentijs, et auferenda poteſtate ſum-
mi

mi pontificis, de quibus, quid nobis uidetur, exposuimus: quantumvis impia sint: Lutheri tamen non nisi praeludia sunt ad sacramenta perimenda, quod toto agit libro. Quem librum totum fatetur praeludium, ad operis, opinor, quippiam, in quo decreuit serio moliri totius expugnationem fidei. Quod quod uehementer admittit, si quicquam edet unquam tam serium, ut plus timere ueneno queat, quam totum hoc turgent praeludium. In quo protinus, ex sacramentis septem, tantum relinquit tria: nec ea tamen, nisi pro tempore, nimirum significans, illa etiam ipsa, propediem sese sublaturum. Nam e tribus unum aufert paulo post, eodem libro, quo plane declaret, quid proponet in reliquis.

Lutherus
unum tantum
sacramentum
admittit.

Quam in rem, uiam etiam uidetur prestare, quum ait se, si scripturarum more loqui uelit, non nisi unum sacramentum et tria signa sacramentalia positurum.

Lutherus
quo tendat.

Lutherus
ut coluber
cauendus.

Quod si quis diligenter inspiciat, quo pacto tractet haec tria sacramenta, quae, seu tria, seu tribus sub signis, unum ponit pro tempore: uidebit ea, sic ab illo tractata, ut nemini relinquat dubium, id, illum in animo moliri, ut omnia tria, possit suo rursus tempore prorsus amoliri. Quas colubri istius astutias, quo facilius lector possis deprehendere, observa diligenter singula uestigia eius, et suspende gressus tuos, neque nimium securus, inter uepres, ac tribulos, latebras, et speluncas eius obambula, ne ex occulto insidiatus calcaneo tuo, exitiale uirus instillet. Deprehensus enim torpabit ignauus, et suo ipse ueneno tabescet.

Incipiamus

INCIPIAMVS ergo, unde ipse incepit, a uenerabili sacramēto corporis Christi, cuius primo, q̄ nomen mutet, ac uocari uelit sacramentū panis: indicat hominē, nō ualde bene ferre, q̄ ipso sacramenti nomine, admoneamur corporis Christi, et sicubi reperire colorē potuisset, quo nomen dare potuisset deterius: libenter fuisse daturū. Cuius ab animo perq̄ longe distidet, ac dissentit beatus Ambrosius, quū dicit. Licet figura panis et uini in altari uideatur: nihil tamen aliud, q̄ caro et sanguis Christi, credēda est. Ex quibus uerbis euidentissime clarescit, Ambrosiū fateri nullam aliam substantiam cum Christi corpore manere permixtam: quum dicat nihil aliud esse q̄ corpus et sanguinē Christi, id quod figura panis uidetur, et uini. Si tātū dixisset Ambrosius, caro et sanguis, potuisset fortasse Lutherus dicere, q̄ Ambrosius fatēdo esse carnem et sanguinem: nō negaret tamen panē simul esse ac uinū, quemadmodū Lutherus ipse dicit, carnis substantiam cum pane, et sanguinis una cum uino subsistere. Sed quum Ambrosius dicat nihil esse aliud, q̄ carnem et sanguinem: aperte cōtradicit Luthero, qui simul cum carne dicit esse panem, et simul cū sanguine, uinum. Q̄ si id quod Lutherus dicit, tam uerū esset, q̄ falsum est, panem cū Christi carne simul manere permixtum: tamē ne sic quidem necesse fuit Luthero, delere nomen corporis Christi ex sacramento, in quo fatetur uerū Christi corpus esse. Nam si panis etiā substantia simul cū Christi corpore adesset: (quēadmodum

Lutherus
uocat sacra-
mentum
panis.

Ambrosius.

Lutheri pro
positum,

modum iste contendit) non est tamen ratio, cur inferior substantia nomen præcipiat digniori. Nam et si rudibus adhuc populis, ad auditorum captum se demittens apostolus panem uocauit: nunc tamen, tam diu stabilita fide, nomen tam uenerabile, quod rem sacramenti repræsentet audientibus, in id nomen, quod auditorum animos a corpore, in panem auerteret: non oportebat immutari. Nec immutasset haud dubie Lutherus, nisi secum statuisset, populū paulatim a Christi corpore, a quo, ipse iam præcisus est, in panis ueneratione traducere, qua de re, paulo post dicemus uberius.

Lutherus
sibi cons
trarius.

INTERIM VERO LIBET EXCVTERE
quod fraudulenter per speciem fauoris in laicos, conetur
eorum odium concitare in sacerdotes. Nam quum de
creuisset ecclesiæ fidem suspectā reddere: ne quid pō
deris, eius haberet authoritas, atque ita facta uia: præ
cipua quæque christianæ religionis euertere: ab ea re
sumpsit initium, cui populum sperabat alacriter ap
plausurum. TETIGIT ENIM uetus ulcus, quo
pridem ulcerata est Boemia, quod laici sub utraq; specie
non recipiant eucharistiam. Eam rem, quum prius ita
tractasset, ut dumtaxat diceret, recte facturum ponti
ficem, si curaret communi concilio statuendum, ut sub
utraq; specie laici communicarent: post, ubi nescio quid,
illud ei negauit: non contentus in eo manere, quod di
xerat, sic profecit in peius, ut totum clerum condem
net impietatis, quod istud non faciant, non expectato con
cilio.

cilio. Ego de primo non disputo. Cæterum, etiam si causas non uiderem, cur non decernat ecclesia, ut utraq; species ministraretur laicis, tamen dubitare non possem, quin sint idoneæ, quæ et olim fecerunt, ut id omitteretur, et nunc quoq; faciant, ne redintegretur. Nec plane assentior, totum clerum, per tot sæcula fuisse tam stolidum, ut se obstrinxerit æterno supplicio propter eam rem, unde nihil reportaret cōmodi temporalis, imo uero, q̄ nihil sit talis periculi, uel hoc euidenter ostendit, q̄ eos, qui non tantum istud fecerunt, uerumetiam qui scripserunt esse faciendum, deus non modo suscepit in cælum, uerumetiam uoluit esse uenerandos in terris, et ab hominibus honorari, a quibus honorat ipse. Inter quos fuit (ut de alijs interim taceam) uir eruditissimus, et idem sanctissimus diuus Thomas Aquinas, quem ideo libētius commemoro, quoniam eius uiri sanctitatē Lutheri ferre non potest impietas, sed quē omnes Christiani uenerantur, polutis labijs ubiq; blasphemat. Q̄q̄ sunt p̄multi, qui etiam si pro sanctis recepti non sunt: tamen siue doctrina, siue pietate spectentur, tales sunt, ut Lutherus eis comparari non possit, qui hac in re contrariū Luthero sentiunt. Inter quos sunt magister sententiarū, et Nicholaus de Lira, et complures alij, quorum cuiuslibet magis expedit Christianos omnes, q̄ Luthero credere. **AT VIDE** quæso, q̄ uacillat, ac sibi repugnat Lutherus, uno loco dicit, **CHRISTVM** in coena omnibus omnino fidelibus, non permittendo, sed

Miraculis
clarēt quos
Lutherus
damnat.

Lutherus si
bi repugnās

Lutheri
uerba.

sed præcipiendo dixisse. Bibite ex eo omnes. Postea uero, timēs ne laicos, quibus in sacerdotum odiū adulatur, offenderet: hæc uerba subiungit. Non q̄ peccent in Christū, qui una specie utuntur, quū Christus nō præceperit ulla uti, sed arbitrio cuiuslibet reliquerit, dicens. Quotiescunq; hæc feceritis, in mei memoriam facietis: sed, q̄ illi peccant, qui hoc arbitrio uolētib; uti: phibēt utranq; dari. Culpa nō est in laicis, sed in sacerdotibus. Videntis aperte, quod primo dixit esse præceptum: hic dicit non esse præceptum, sed cuiuslibet arbitrio relictum. Quid opus est ergo, nos illi contradicere, qui sibi toties contradicit ipse? Et tamen quum dixit omnia: laicos non satis defendit, si quis reurgeret, et in sacerdotibus, quos tā atrociter accusat, nihil probat esse peccati. Nam in eo dicit totum esse peccatū: q̄ sacerdotes, alterius speciei laicis inuitis adimerent libertatem. **H I C I G I T V R**, si quis eū percontetur, qui sciat, istum ritū inoleuisse, renitente populo: non potest (opinor) docere. Cur ergo totum cōdemnat clerum, q̄ laicis inuitis, ademere suum ius, quum id inuitis esse factum, nullo possit documento probare? Quanto fuit æquius, si, nisi uolentibus illis, recte nequiuisset institui: pronunciare, pro tot sæculorū consuetudine, plæbis interuenisse cōsensum? Ego certe, qui uideo, quas res a plæbe clerus obtinere nō potest, ne tantū quidem, quin ferme, sub ipso altare suorum condant cadauera: non facile credo, populum fuisse passurū, ut inuiti p̄ cōtumeliā, in tanta re, ab ulla iuris

la iuris sui parte pellerentur, sed causis aliquot idoneis, e laicorum quoque uoluntate constitutum. At istud miror, tam uehementer indignari Lutherum, laicis ademptam alteram, quum nihil eum permoueat, quod utraque species adimatur infantibus, nam illos olim communicasse, nec ipse negare potest. Qui mos si recte fuit omissus: quum Christus dicat, bibite ex hoc omnes, nec quisquam dubitat, quin causae fuerint magnae, etiam si nunc earum nemo meminisset: cur non etiam cogitemus, bonis iustisque rationibus, quantumuis nunc ignoratis, abolitam esse consuetudinem, qua laici olim, nec id fortasse diu, sub utraque specie solebant recipere sacramentum? Præterea, si eam rem, ad exactam euangelicæ narrationis formam reuocat, neque quicquam prorsus permittit ecclesiæ: cur eucharistiā non iubet semper in coena recipi, imo uero post coenam? Denique non minus incommodi fuerit, in hoc sacramento facere, si quid fecisse non debeas, quam si quid non facias, quod fecisse debueras. Ergo si totius ecclesiæ consuetudo, rectum non facit, ut in laicis omittatur species uini: qua ratione aquā in uinum audet Lutherus infundere? Neque enim tam audacem puto, ut sine aqua consecret, quam tamen ut admisceret, neque exemplum habet ex coena dominica, neque ex apostoli traditione compertum, sed sola ecclesiæ consuetudine didicit, cui si putat hac in parte parendum, cur eam in altera tam arroganter oppugnat? Quare, quicquid Lutherus obgannit, ego certe tutius opinor.

Infantes olim ad communionem admittebantur.

Lutherus prostratus.

Lutheri uer-
ba contume-
liosa in to-
tum clerū,

Augustinus

Augustinus

opinor credere, laicos recte sub altera tantum specie communicatos, quā per tot secula totum clerum (quod iste disputat) hac una de causa fuisse damnatū. Nam omnes appellat impios, et tales, ut in crimen inciderint læsæ maiestatis euangelicæ. Quod si utri sint (inquit) hæretici et schismatici nominandi: nō boemi, nō græci, quia euangelij nituntur, sed uos romani estis hæretici, et impij schismatici, qui solo uestro figmento præsumitis contra euidentes dei scripturas. S I L V-
T H E R V S nihil admittit aliud, quā euidentes dei scri-
pturas: cur non iubet eucharistiā (uti dixi) sumi a cœ-
nantibus? Nam sic factum a Christo, scriptura com-
memorat. Quonto melius crederet Lutherus, nō hu-
mano figmento, sed eodem authore deo, factū in ec-
clesiā, ne laici sub utraq; specie reciperent eucharistiā,
quo authore, factum est, ut reciperetur a ieiunis? Pla-
cuit enim, ut ait beatus Augustinus, spiritui sancto,
ut corpus domini, quod post alios cibos ab apostolis
in cœna receptum est: ante alios cibos, a ieiunis reci-
peretur in ecclesiā. Videtur ergo uerisimile, quod spiritus
sanctus, qui Christi regit ecclesiam, sicut eucharistiæ
sacramentum mutauit a cœnantibus ad ieiunos: ita
laicos, ab utraq; specie deduxit in alteram. Nam qui
alterum mutare potuit: cur nō alterare potuerit et al-
terum? Hoc loco plane se ostendit Lutherus, quid a-
gitet in animo, quum Boemos, quorū perfidiam pri-
dem execrabatur: nunc tam blande, uicissim demul-
ceat. Neque enim quisque eorum, quos ille papistas ap-
pellat

pellat, et adultores pontificis, ita romano blanditur
antistiti, quomodo Lutherus etiam sacri boemicę ple-
bis adulatur? Nec id tamen ab re. Videt enim breui
fore, ut Germani, quibus pridem per speciem ouinę
simplicitatis imposuit: agnitum tandem lupum sint
eiekturi: atque ideo Boemis ante se insinuat, ac sibi,
quoad potest, amicos facit de mamona iniquitatis, ut
in quorum immigrauit errores, (extorris aliquando
sua) illorum immigrare sinatur in patriam. Ad quos,
ut ob facinus aliquod insigne, ueniat commendatior:
conatur interim, ecclesiasticę consuetudinis omnem
uim, atq; authoritatem extinguere. Post, si id (quod
omen auertant superi) feliciter ei cesserit: concussurus
omnia. Longius enim destinat, q̃ quo putatur tende-
re. Atq; ita causam agit laicorum, ut longe medite-
tur aliud, q̃ prę se fert: quibus, quantumuis blande
porrigat altera manu panē: altera tamen gestat scor-
pionem. Nam multis primum uerbis agit, ut laici
permittantur utranq; speciem sumere. Et quis nunc
non credat, hoc eum conari, ut laicorum cultum erga
sacramentum adaugeat? Verum paulisper obserua,
quo tendat. Nam tandem, sic rem totam claudit, ut
id quoq; permitti postulet, ne laici communicare co-
gantur in paschate, neue ullum eis sumendę eucharis-
tię tempus indicatur, sed liber quisq;, suo relinqua-
tur arbitrio: imo uero, ut ne sæpius in tota uita quisq;
sumat, q̃ semel, idq;, non ante extremum uitę diem,
qui et incertus est: et quum ad eum uentū est, sumere

Lutherus
fugam me-
ditatur ad
boemos.

Lutheri do-
lus depræ-
hensus.

d

plæriq;

Speciosa
Lutheri lis
bertas ægy-
ptiaca serui-
tute detes-
rior.
Lutheri hy-
pocrisis.

plæriq; non sustinent. Ita, qui uidebatur id agere, ut laici recipere sinerentur utranq;, id oblique procurat, ut impune liceat, ne speciem unq;, quisq; sumat ullam, et hanc præclaram libertatem ducit, ut populus in toto, a suscipiendo sacramento liberetur. Quamobrem, utcunq; serpens, amico blandiatur aspectu, certe uenata ista cauda, spiculum quærit insigere, facitque perspicuum, hoc magis illum torquere, q; populus alteram speciem recipiat, q; q; altera abstineat. Nam quemadmodum serpens antiquus, eiectus e cælo, inuidit homini paradysum: ita Lutherus quoq;, postq; sua culpa sic in excommunicationis incidit laqueum, ut utriusque speciei salubri communione priuetur: reliquos omnes, eodem laqueo cupit implicare, ut utriusq; recipiendæ uinculo soluti, neutram paulatim assuescant recipere. Quod illius execrandum propositum, quo magis in libello progredieris, eo magis magisq; pellucet.

NAM SECUNDAM CAPTIVITATEM facit, q; quisquam uetetur credere uerum panem, uerumque uinum restare post consecrationem. Qua in re, contra q;, totus iam credit Christianus orbis, ac multis retro sæculis credidit, persuadere conatur Lutherus, in eucharistia sic esse CHRISTI corpus et sanguinem: ut tamen substantia ueri panis, uerique uini remaneat, posthac opinor, quum libebit, corporis aliquando substantiam sanguinisque negaturus,

negaturus, tanquam post in melius mutata sententia, quemadmodum ter, ante iam fecit, nempe in indulgentijs, in potestate pōtificis, et communione laicorum. Interea se fingit ista docere, motum uidelicet misericordia captiuitatis, qua populus Israeliticus seruiat Babylonī. Ita totam ecclesiam appellat Babylonem, Ecclesiæ fidem uocat seruitutem, et homo misericors offert libertatem omnibus, qui uelint ab ecclesia seperari, et istius putridi et abscissi membri contagione corrumpi. At quibus modis, inuitat in hanc plus q̄ seruile libertatem, operæ precium est cognoscere.

Lutheri in
signis misera
ricordia.

MAGNAM CENSET AC PRIMARIAM rationem, q̄ uerbis diuinis non est ulla facienda uis, neq̄ per hominē, neq̄ per angelū, sed quantum fieri potest (inquit) in simplicissima significatione seruanda sunt: et nisi manifesta circūstātia cogat, extra grāmaticā, et propriam, accipienda nō sunt, ne detur aduersarijs occasio, uniuersam scripturā eludēdi. At uis (inquit) sit uerbis diuinis, si quod Christus ipse uocat panem: hoc nos dicamus intelligi panis accidentia, et quod ille uinum uocat: hoc nos dicamus esse tantum uini speciem. Omnibus ergo modis, uerus panis, ac uerum uinum restat in altari, ne uerbis Christi fiat uis, si species sumatur pro substantia. Nam quum euangelistæ clare scribant (inquit) Christum accepisse panem ac benedixisse, et actuum liber, et Paulus, panem deinceps appellent, uerum oportet intelligi panem,

Lutheri argumentum.

Lutheri
uerba.

Lutheri ar-
gumentum
diluatur.

Matthæi.
xxvi.

Marc. xliij

Lucæ, xxii.

panem, uerumq; uinum, sicut uerum calicem. Non enim calicem transubstantiari etiam ipsi dicunt.

H A E C E S T ergo magna, et (quemadmodum ait ipse) primaria Lutheri ratio, quam ego me spero facturum, ut omnes q̄ primum intelligant: nihil magni habere momenti. Nam primum, id quod ait, euangelistas clare dicere, quantumuis clare dicant: pro Luthero tamen nihil clare probat: contra uero, quod pro illo probaret, hoc nusq; dicunt. An non scribunt (inquit) accepisse panem et benedixisse? Quid tum postea? Accepisse panem et benedixisse, etiam nos fatemur. Panem uero dedisse discipulis, postq̄ inde suum corpus confecerat: hoc et nos instanter negamus, et euangelistæ nō dicunt. Quæ res, quo fiat apertior, et tergiuersandi minus pateat locus, euangelistas ipsos audiamus. Matthæus ergo sic narrat. Coenantes autem eis: accepit Iesus panem, et benedixit, ac fregit, deditq; discipulis suis, et ait. Accipite et comedite, Hoc est corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit, et dedit illis dicēs: bibite ex hoc omnes. Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorū. Marci uero uerba sunt ista. Et manducantibus illis: accepit Iesus panem, et benedicens fregit et dedit eis, et ait. Sumite, hoc est corpus meum. Et accepto calice, gratias agēs dedit eis, et biberunt ex illo omnes: et ait illis. Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur. Lucas deniq; narrat hoc pacto. Et accepto pane gratias

ne gratias egit et fregit, et dedit eis dicens. Hoc est corpus meum, quod pro uobis datur. Hoc facite in meam cōmemorationem. Similiter et calicem postq̄ coenauit dicens. Hic est calix: nouum testamentum in sanguine meo, qui pro uobis fundetur.

EX OMNIBVS his euangelistarum uerbis, nulum uideo locum, in quo post consecrationem: sacramentum uocetur panis aut uinum, sed tantum corpus et sanguis. Dicūt in manus Christum sumpsisse panem, id quod, etiam nunc fatemur omnes, at quū reciperent apostoli: nō panis nominatur, sed corpus. At Lutherus euangelistæ uerba, in suam partem conatur interpretatione torquere. Accipite. Manducate. Hoc, id est, hic panis, (inquit is) quē acceperat et fregerat est corpus meum. Sed hæc est interpretatio Lutheri, non uerba Christi, neq; uerborum sensus.

Argutula
Lutheri in-
terpretatio

Si panem quē accepit, quemadmodū accepit, sic tradidisset discipulis: nec ante conuertisset in carnem, ac porrigendo dixisset: Accipite et manducate, recte diceretur porrexisset, quod in manus acceperat, nihil enim fuisset, aliud quod porrigeretur. At quum, priusq̄ daret apostolis manducandum, panem conuertit in carnē: non iam accipiūt panem, quem ille suscepit, sed corpus eius, in quod panem conuerterat.

Quemadmodum, si quis, quum semen accepisset, alij daret inde natum florem: non id dedisset, quod acceperat, q̄q̄ naturæ communis ordo, alterum fecisset ex altero, ita, multo min⁹ porrexisset apostolis: id quod in manus

Comparatio
elegans.

**Cōparatio
efficax,**

**Lutheri nu-
gax argutia
eluditur,**

**Lutheri ar-
gumentum
de articulo
retortum,**

in manus accēperat Christus: quum panem susce-
ptum, in suam ipse carnem tanto uertisset miraculo,
nisi quis contendat, quoniam Aaron uirgam sumpsit
in manum, et uirgam proiecit e manu: ideo cum co-
lubro quoq; uirgæ restitisse substantiam, aut colubri
denuo, cum recepta uirgula. Quod si cum colubro,
uirga restare non potuit, quanto minus restare po-
test panis, cum carne Christi, tam incomparabili sub-
stantia? Nam quod argutatur, imo nugatur Luth-
erus, pro suæ simplicitate fidei facere, quū de uino di-
cat Christus: non, hoc est sanguis meus, sed, hic est
sanguis meus: miror quid hominī uenerit in mētem,
quum istud scriberet. Quis enim non uidet, q̄ nihil o-
mnino facit pro eo, imo contra, uideretur magis pro
eo fecisse, si dixisset Christus: hoc est sanguis meus.
Habuiſſet enim ansam saltem Lutherus, qua, demō-
strandī articulum referret ad uinū. Nunc uero, quum
uinum sit neutri generis: Christus ait, non hoc, sed
hic est sanguis meus: et quum panis sit generis mas-
culi: ait tandem. Hoc est corpus meum, non hic, ut u-
terq; ostendat articulus, Christum, neq; panem pro-
pinare, neq; uinū, sed suū ipsius corpus et sanguinē.
NAM q̄ uideri uult Lutherus, pronomē hoc, ad cor-
pus referri: non Christi proposito, sed occasione lin-
guarū: nempe latine et græce, ac proinde nos remittit:
ad hebraicā: an non ridiculum est? Nam hebræa lin-
gua, si neutrū genus nō habet, non potest tam aperte
declarare, ad utrū: Christus rettulit articulū, q̄ latīna
uel græca

uel græcâ. Nam in hebræa lingua, si articulus fuisset masculus, tanq̃ diceret, hic est corpus meū: tamen res relinqueret ambigua, quia potuisset ea locutio uideri coacta, necessitate linguæ non habentis neutrū. Sed quū apud latinos, panis et corp⁹ sint diuersi generis, is, qui transtulit e græca, articulū cōiunxisset cū pane, nisi apud euangelistā repperisset demonstrationē factam de corpore. Præterea quū Lutherus fateatur idē generis discriminē esse et græcis, facile potuisset cognoscere euangelistas, qui scripserūt græce: articulū fuisse posituros, qui referretur ad panē, nisi q̃ cōscij mentis dominicæ: uoluerunt admonere Christianos: articulo corporis: Christū nō panē cōmunicasse discipulis, sed corpus. Quāobrem, q̃ Lutherus interpretatur in suā partē, uerba Christi, accipite et māducate, hoc est corpus meū, id est hic panis quē acceperat, nō ego, sed ipse Christus: tōtra, docet sua uerba intelligi, nempe, hoc quod eis porrigebat, non esse, quod ipsis uidebatur panem, sed suum ipsius corpus, (si recte Christi uerba recēsent euangelistæ) Nam alioqui poterat dicere, nō hoc, (quod exponeretur, id est hic) sed aperte potius, hic panis est corpus meum, quo sermone docerentur discipuli, id quod nūc Lutherus docet ecclesiam, nempe, in eucharistia pariter et Christi esse corpus et panem. Nunc uero, sic loquutus est ut ostenderet manifeste, corpus dumtaxat esse, non panem.

IAM Q̃ TAM magnifice transfert ad se Lutherus,
q̃ Christus

Argumentū
Lutheri in-
eptissimum,

¶ Christus etiam loquitur de calice: quem nemo dicit esse transubstantiatum, miror hominem non pudere tam intemperantis ineptiæ. Quū dicit Christus, hic calix noui testamenti in meo sanguine, quid facit pro Luthero? Quid enim significat aliud, q̄ id, quod discipulis propinabat in calice, suum esse sanguinem? An ex his Christi uerbis ostēdet nobis Lutherus, manere uini substantiam, quia Christus loquitur de sanguine? aut uinū in sanguinem non posse mutari, quia adhuc restat calix? Vtinam præludium delegisset sibi Lutherus ex alia materia, in qua minore periculo potuisset ludere. Nam quum boemos et græcos sic excuset ab hæresi, ut hæreticos clamet, omnes esse romanos, multo magis ostendit se Lutherus hæreticū, qui non solum fidem abnegat, quam tota credit ecclesia, sed etiam, deteriora credi suadet: q̄ aut crediderunt græci, aut unq̄ credidere boemi.

HACTENVS ista disserui, dumtaxat, ut ostenderem ex ipsius Christi uerbis, et euangelistarum: ostēdi non posse, quod iste se iactat ostendere, imo contra, liquere perspicue, in eucharistia panem non esse.

I. Corin, ii.

QVOD IN actis apostolorum ait eucharistiam appellari panem, uellem protulisset locum, ego nulum reperio, qui non sit ambiguus, et potius uideatur de communi conuiuio dicere, q̄ sacramento. Apostolus tamen (fateor) panem non semel appellat, uel scripturæ sequutus in sermone, morem, quæ solet interdum uocare quippiam, non id quod est, sed quod ante

ante fuerat, ut quum ait: uirga Aaron deuorat uirgas
magorum: quæ tamen tunc uirgæ non erant, sed ser-
pentes, uel contentus fortasse uocare: quod specie præ-
se ferebat, quum satis haberet, rudem adhuc in fide
populum: lacte pascere, nec primum, aliud exigere:
quæ ut quocunque modo crederent, in sacramento, esse
corpus Christi, postea paulatim, solidiore cibo pastu-
rus: postquæ adoleuissent in domino. Idem potuit, &
in apostolorum actis contingere, ubi nec beatus Pe-
trus alloquens populum: et illis Christi fidem insi-
nuans, ausus est adhuc aperte quicquam, de eius di-
uinitate dicere, ita abdita, et populis dubia mysteria
non temere proferebant. At Christus apostolos suos,
quos tam diu sua doctrina formauerat, ipso sacra-
menti instituendi principio, docere non dubitauit,
panis uinique non amplius restare substantiam, sed
manente utriusque specie, utrumque tamen, et panem, et
uinum, in corpus et sanguinem suum esse conuersum.
Quod tam aperte docuit, ut plane mirandum sit, ex-
ortum quenquæ postea, qui rem tam claram, rursus uoca-
ret in dubium. Quomodo enim potuisset apertius di-
cere, nihil illic remanere panis, quæ quum dixit. Hoc est
corpus meum. Non enim dixit. In hoc est corpus meum,
aut cum hoc, quod uidetis, est corpus meum, tanquæ in
pane, aut simul cum pane, consisteret, sed hoc est (in-
quit) corpus meum, nimirum declarans manifeste (ut
os cuiusque gannientis obstrueret) hoc totum, quod por-
rigebat, ipsius corpus esse. Quod ita porrectum apo-
stolis

Contra In-
therum ex
ipsis Christi
uerbis.

Contra Lutherum ex
circūstantia

Lutheri fa-
cta illusio.

stolis, etiam si (quod non fecit) nomine panis appel-
lasset, tamen quum simul admoneret audientes, idē
ipsum, quod uocaret panem, nihil aliud esse, q̄ suum
corpus, in quod totus fuerat ipso mutante, cōuersus,
nemo potuisset dubitare; quid Christus uellet panis
appellatione significari, eoq; circumstantia ipsa (nam
circumstantiam Lutherus admittit) declarat euiden-
ter, uocabulum panis, quum panis mutatur in carnē,
absq; ulla uiolentia facta uerbo diuino, panis signifi-
care speciem, non substantiam, nisi Lutherus adeo in-
hareat proprietati uerborum, ut Christum credat, in
cælis quoq; fuisse panem triticeum, aut hordiaceum:
propterea, q̄ ipse dicit de se, ego sum panis, qui de cæ-
lo descendi: aut ueris uuis onustam uitem, quia dixit
ipse, ego sum uitis uera: et pater meus agricola est:
aut electos deniq; remunerandos in cælo, uoluptate
corporea: propterea, q̄ Christus ait. Ego dispono uo-
bis, sicut mihi disposuit pater meus, regnum, ut eda-
tis et bibatis super mensam meam, in regno meo.

Neotericos
rum contra
Lutherum
defensio.

LUTHERVS MULTVS EST IN
destruendis neotericosum argumentis, quibus defens-
dere nituntur, et probare transubstantiationem, rati-
onibus petitis ex Aristotelica schola. Qua in re uide-
tur plus laboris insumere, q̄ res exigat. Neq; enim i-
deo credit ecclesia, quia sic illi disputant, sed quia sic
ecclesia iam inde ab initio credidit, et ne quis uacillet,
ita credendum esse decreuit: ideo illi rationibus etiam
philosophicis

philosophicis exercent ingenium, quibus, ut cunque docere possint, q̄ ex tali fide nihil sequatur absurdū, aut conuersio panis in substantiam nouam: necessario tollat, ac non relinquat priorem.

NAM Q̄ LV THERVS AIT HANC fidem transubstantiationis, iam intra trecentos annos proximos esse natam, quum prius a Christo plus annis mille ducentis ecclesia recte crediderit, nec interim de transubstantiatione tam portentosa (ut ait ille) uocabulo, mentio unq̄ ulla sit facta, si de uocabulo tantum litiget, nemo erit, opinor, illi molestus, ut credat transubstantiationem, modo credat panem sic esse conuersam in carnem, et uinum in sanguinem, ut nihil, neq̄ panis remaneat, neq̄ uini, præter speciem, quod ipsum uno uerbo uolunt, quicumque ponunt transubstantiationem. At istud, postq̄ ecclesia uerum esse decreuit, etiam, si nunc primum decerneret: tamen, si ueteres non credidere contrarium, q̄q̄ de ea re nunq̄ ante quisquam cogitasset, cur non obtemperaret Lutherus, ecclesiae totius præsentis decreto: persuasus, id nunc tandem reuelatum ecclesiae, quod ante latuisset? Spiritus enim, sicut, ubi uult spirat, ita spirat, et quando uult.

Ioannis. iiii.

N V N C uero, non est istud tam nouum, q̄ fingit Lutherus, qui quum hanc transubstantiationis fidē natā esse dicat, ab annis hinc trecentis, ne grauet quæso concedere

concedere saltem quadringentos, Totidem enim opinor effluxisse, post aditum ab Hugone de sancto Victore, librum de sacramentis: in quo transubstantiationis, et si non uerbum, rem certe et sententiam reperis. Ait enim hoc pacto, Iam quum unum sit sacramentum, tria ibi discreta proponuntur, species uidelicet uisibilis, et ueritas corporis, et uirtus gratiae spiritualis. Vides, ut speciem ponat panis, non ueritatem, ueritatem corporis, non speciem. Et paulo post apertius. Quod enim uidemus, species est panis et uini: quod autem sub specie illa credimus, uerum corpus Christi est: et uerus sanguis Iesu Christi: quod pependit in cruce, et qui fluxit de laterē. Item alio loco, multo adhuc manifestius, quum ait. Verbo sanctificationis, uera panis & uera uini substantia, in uerum corpus & sanguinem Christi conuertitur: sola specie panis et uini remanente: et substantia, in substantiam transeunte. Clarum est igitur, hanc transubstantiationis fidem, antiquiorem esse aliquanto, quam fingit Lutherus. At ut eum astringamus fortius, ostendemus, quod ille natum uideri uult intra annos trecentos, fidem fuisse sanctissimorum patrum, ab annis hinc plus mille. Constat enim ante annos plus mille, sic credidisse fideles, ut faterentur totam panis uinique substantiam, in Christi corpus et sanguinem ueraciter esse conuersam. Quo magis miror non pudere Lutherum, quum dicat hanc fidem transubstantiationis, intra annos natam esse trecentos. Eusebium Emisenum, quis nescit ante

Eusebius
Emisenu.

scit ante annos plus sexcentos esse defunctum? qui quasi ueritus olim fore, qui talia molirentur: tot annis iam præteritis clamauit. Recedat (inquit) omne in fidelitatis ambiguum, quoniam quidem, qui author est muneris: ipse est etiam testis ueritatis. Iam inuisibilis sacerdos, uisibiles creaturas, in substantiam corporis et sanguinis sui, secreta potestate conuertit, ita dicens. Accipite et comedite, Hoc est corpus meum, et repetita benedictione, accipite et bibite, Hic est sanguis meus. Nonne hic uir sanctissimus aperte dicit, panis ac uini substantias, in substantias corporis et sanguinis esse conuersas? Quid beatus Augustinus quum ait. Nos autem in specie panis et uini, quam uidemus, res inuisibiles id est carnem et sanguinem honoramus. Quid potest apertius dici? Non enim dicit in pane et uino, sed in specie panis et uini. Lutherus negat panem appellandum esse, quod tantum sit species panis, et putat Augustinum fuisse uocaturum speciem panis, id, quod esset panis uera substantia? Gregorius item Nissenus, panis inquit, est ante consecrationem, sed ubi consecratur mysterio, fit et dicitur corpus CHRISTI. Quod ait esse ante consecrationem, hoc designat, post consecrationem non esse. Quin Theophilus quoque, declarans hæc uerba, hoc est corpus meum, hoc inquit, quod nunc do, et quod nunc sumitis. Non autem panis, figura tantum est corporis CHRISTI, sed in proprium CHRISTI corpus transmutatur, et paulo post

Augustinus

Gregorius
Nissenus.

Theophilus

lo post ait, si carnem et sanguinem cerneremus, sumere non sustineremus, propter hoc dominus, nostræ infirmitati condescendens: species panis et uini conseruat, sed panem et uinum, in ueritatē conuertit carnis et sanguinis. Hic uir pijsissimus, idemq; doctissimus, bis premit Lutherum. Nam primum illum articulum, hoc, docet non quomodo Lutherus docet exponendum. Hoc, id est hic panis, sed hoc, id est, id, quod nunc ego do, et quod uos sumitis, deinde dicit aperte, panis et uini non nisi species esse conseruatas, substantias ipsas in corpus et sanguinem esse conuersas. At quid aliud uolunt, qui ponūt transubstantiationem, q̄ quod hic ait Thiophilus, non intra trecentos hos annos proximos, quippe qui defunctus est aliquot annorum centenarijs, priusquā transubstantiationis uocabulum nasceretur? Quid beatum Cyrillum commemorem, qui non tantum dicit idem, sed ferme etiam eodem modo? Ait enim. Ne horreremus carnem et sanguinem apposita sacris altaribus, condescendens deus fragilitatibus nostris, infundit oblati uim uitæ, conuertens ea in ueritatem propriæ carnis. Præterea ne quis dicat antiquos patres credidisse sic in eucharistia corpus esse CHRISTI, ut tamen remaneat panis, non ista tantum obstant quæ diximus (quæ tamen obstat apertissime) sed illud præterea, quod supra diximus ex Ambrosio, quum ait, licet figura panis et uini uideatur, nihil tamen aliud q̄ caro CHRISTI et sanguis post consecrationem credendum

Cyrillus.

Ambrosius.

credendum est. Videtis ut beatissimus pater dicat, non tantum corpus esse et sanguinem, sed etiam nihil esse præterea, licet panis et uinum esse uideatur. Et istud qui dicit, non intra trecentos annos proximos hoc dixit, intra quos, hanc transmutationis fidem exortam esse fingit Lutherus, sed dixit, ante annos plus mille. Nec ego certe, ueterum fere sanctorum patrum, quenquam puto fuisse probaturum, concinnam istam Lutheri similitudinem ferri cum igne coniuncti. Nam nemo unquam dixit, ferrum sic in ignem conuerti, ut tantum ferri species relinquatur. Substantia ferri, in ignis mutata substantiam, quod, de pane et CHRISTI carne, ueteres senserunt omnes. Aut si quis unus forte sensit, aliter tamen, neque una hirundo facit uer, et ille quisquis fuerit, potius excusandus est, quæ in re tum non satis excussa, parum peruiderit, quam contra cæterorum omnium, contra totius ecclesiæ, contra tot ætatum fidem, sequendus, in quam ipse quoque quisquis fuerit, modo bonus fuerit, si nunc uiueret, dubio procul fuerat concessurus. NAM quisquis beatissimum CHRISTI corpus sic, ut debet existimat, facilius assentietur, quascunque duas substantias, simul manere coniunctas, quam ullum corpus aliud, manere commixtum cum uenerando corpore CHRISTI. Neque enim ulla substantia digna est, quæ cum ea misceatur substantia, quæ substantias omnes

Comparatio Lutheri eluditur,

omnes condidit. Præterea olim patribus, opinor, multo adhuc minus fuisse placituram illam Lutheri collationem, qua sic uult panem simul restare cū carne, sicut restabat in una Christi persona, deus cum homine. Nam, ut passim ueterum quisque patrum doctissimus, atque sanctissimus fatetur panem mutari in carnem, ita nemo tam impius erat, aut inscius, ut humanitatem conuertere senserit in diuinitatem, nisi forte nouam nobis personam, fingat Lutherus, ut quo modo deus assumpsit hominem, ita deus et homo assumant panem et uinum, quod si credat, habetur opinor hæreticus, apud omnes, qui nō sunt hæretici. Quamobrem, ut aliquando finem de transubstantiatione faciam, ex ipsis Christi uerbis et sanctorum uirorum sententijs, euidenter liquet, hanc, quam nunc tenet ecclesia, ueram esse fidem, qua creditur, panis aut uini substantiam, in eucharistia non manere, ex qua et illud sequitur. Hoc Lutheri dogma, quod contra docet, falsum esse prorsus et hæreticum. Quo ex dogmate, miror quid fructus, populo spondeat. An (quod ait ipse) ne quis propterea semet credat hæreticum, quod fors ita cum Luthero sentiat? At Lutherus ipse, fatetur nihil esse periculi, si quis hac in re sentiat, quod tota iam sentit ecclesia. At contra, tota ecclesia censet hæreticum esse eum, qui sentiat cum Luthero. Nō debet ergo Lutherus animare quēque, cui bene cupit, ut secū sentiat, cuius sententiā tota condēnat ecclesia, sed debet his suadere, quos amat, ut accedant

Lutheri
uerba.

ut accedant illis, quos ipse quoque indicat in nullo uersari periculo. Falsa est ergo ista Lutheri uia: contra publicam fidem, non huius modo temporis, sed etiam ætatum omnium, nec liberat captiuitate credentes ei, sed educens e libertate fidei, hoc est e loco tuto, (quod Lutherus ipse fatetur) captiuat in errorem ducens in præcipitiū, et uias inuias, incertas, dubias, eoque, plenas periculi, et qui amat periculum, perit in illo.

Exitus credentium Lutheri.

POST QVAM DVAS ILLAS, quas ipse sibi fingit captiuitates, homo in malum liber, euasit, ne mentem in dei captiuat obsequium, expugnat (ut simulat) captiuitatem tertiam, et libertatem proponit, qua, totam captiuat ecclesiam. Vt pote cuius lucidissimā nubem dispergere, columnam ignis extinguere: archam uiolare fœderis, summum atque unicum sacrificium, dei propiciatorium, quod assidue pro populi peccatis offertur, homo plusquam sacrilegus, conatur auferre. Nā missam, omni fructu, qui ex ea promanat in populum, pro sua uirili despoliat. quā missam negat bonū opus esse, aut populo quicquid prodesse. Qua in re nescio, magis ne impietatem hominis admirer, an stultissimam spem, uel potius insanam superbiam, qui quum tam multas ipse commemorat sibi obiectas obices, nihil affert secum, quo reuellat ullam, sed perinde agit, ac si rupes foret arundine perfossurus. VIDET ENIM et fatetur obstare sibi sanctorū patrum sententias, missæ canonem, totumque tam denique

Tertia Lutheri captiuitas excusatur.

Quæ sibi Lutherus obicit ipse non diluit.

tam deniq; totius ecclesiæ consuetudinem, tot sæculorum usu, tot populorum consensu corroboratam.

Quid ergo præsidij aduersus tot acies, tã ualidas, tam inuictas opponit? Vlitata uia grassatur, laborat seminare discordiam, et serere seditiones, plæbem in patres excitare, et quo uulgus ad defectionem prouocet stultissima solertia, et facillime coarguenda, mêtitur, totius exercitus ducem Christum, in suis sese, castris habere, et euangelij tubam pro se simulat canere.

Quo stratagemate, nullum unq̃ fuit excogitatũ stultius. Nam quis usq̃ uiuit, aut tam impius, aut tam omnino stupidus, qui ecclesiam corpus Christi mysticum, sic laceratam censeat, ut ubi membrorum omnium compago sit, illinc caput putet esse diuulsum, ut is qui carnem, quam sumpsit nunq̃ deseruit, ecclesiam, propter quam sumpsit carnem, deseruerit, et cũ qua se promisit ad finem usq; sæculi perman surum, ab ea prorsus tot iam sæculis abfuerit, atq; ad Lutherum tandem coniuratissimum eius hostem transfugerit.

Verum uideamus obsecro, quid afferat præstigiij, quo faciat uerum uideri, quod dicit Christum pro se stare. Post longas ambages diffinit missam, deinde, separat a missa, inissæ caeremonias, excutit coenam dominicam, et uerba Christi trutinat, quibus usus est, quum institueret missæ sacramentum. Ibi quum testamenti uerbum, rem uidelicet, tam abstrusam reperisset, iam tanq̃ profligatis hostibus, coepit ingeminare uictoriam, uerbis adornat inuentum, (ut iacet)

Argumentũ
ualidum ex
Christi pro-
missione.

Etat) suum, et tanq̃ mysterium hactenus inauditum:
 magno supercilio docet, quid sit testamentum. No-
 tandum esse clamat, ac memoria tenendum, testamē-
 tum esse morituri promissionem, qua nuncupat hæ-
 reditatem, et instituit hæredes. Hoc igitur sacramen-
 tum, inquit, missæ, nihil est aliud, quam testamentū
 Christi, testamentum uero, nihil aliud est, q̃ promissio
 hæreditatis æternæ, nobis Christianis, quos suos
 hæredes instituit, corpus et sanguinem suum, uelut
 signum ratæ promissionis adiiciens. Hoc igitur de-
 cies repetit, inculcat, infigit, utpote, quod haberi uult
 immobile fundamentum, super quod ædificet ligna,
 scenum, stipulam. Nam hoc fundamento iacto, (q̃
 missa Christi sit testamentum) omnem sese iactat im-
 pietatem euersurum, quam impij (ut ait) homines
 inuexerunt in hoc sacramentum, et se dilucide pro-
 baturum, ad communionem recipiendam, sola fide
 ueniendum esse, de operibus cuiusmodi sint, non ad-
 modum esse curandum, conscientia, quanto magis
 erronea sit, ac peccatorum uel morsu, uel titillatione
 moueatur, tãto sanctius accedi, quanto serenior, pu-
 rior, et errore purgator, tanto sumi deterius.
 Ad hæc, missam, bonum opus non esse. Missam non
 esse sacrificium. Missam sacerdoti tantum, non au-
 tem populo prodesse. Nihil prodesse defunctis, ni-
 hil cuiquam uiuentium. Impium esse errorem, si mis-
 sa canatur pro peccatis, si pro cuiusquam necessita-
 te, si pro mortuis. Inanem esse rem et impiam:
 fraternitatis

Verba Lu-
 theri testa-
 mentū difflo-
 nientis, etc.

Sacrosan-
 cta Lutheri
 dogmata.

Et tu Luthere ex illis.

Verba Lutheri.

Verba Lutheri.

fraternitates, et annuas defunctorum memorias, abolendam esse talem omnem sacerdotum, monachorum, canonicorum, fratrum, religiosorum denique, (quos uocamus) omnium alimoniam. Hæc igitur tot, et tam immensa bona, se repperisse gloriatur, in eo solo, quod hoc sacrosanctum sacramentum, comperit esse Christi testamentum. Iamque in sententiarios protinus (quos uocat) doctores inuehitur. Exclamat in omnes, qui declamant apud populum, quod quum illi tam multa scribant, hi tam multa loquantur, et prædicent de eucharistiæ sacramento, neutri tamen attingant quicquam de testamento, sed impie celent populum, bonum illud incomparabile, (quod tamen iam olim scisse profuisset) ex missa, nihil unquam boni laicos, neque uiuos, neque defunctos, esse consequuturos. Ob cuius rei ignorantiam, denūciat uniuersos hodie sacerdotes, et monachos cum episcopis, et omnibus suis maioribus, idololatrias esse, atque in statu periculosissimo uersari. Igitur istud Lutheri mysterium, (e quo tantas efflat glorias) quod definitionem testamenti, tam accurate ad sacramentum applicat, quod uerum sit non executio, sed interim certe non uideo, cur hoc inuentum tanquam nouum: tam magnifice iactet, pro suo. Nescio quos illic concionantes audiat, hic certe, non semel audiuius, eam similitudinem ad tædium usque tractantes fraterculos, ut qui non ea dumtaxat afferrent, quæ nunc pro nouis et exquisitis affert Lutherus, Christum esse testatorem, testamentum in coena condidisse, hereditatem

hæreditatem promississe, eandem, nuncupasse regnū
 cælorum. Hæredes instituissse fidelium coetum, sacra-
 mentum hoc, sacrum esse signum, quod sit adhibitum
 pro sigillo, non hæc inquam tantum, sed et testium
 numerum, et syngrapham, et alios testamentorum
 ritus, ex intimis utriusque iuris erutos penitralibus
 explicarēt, atq; admissim, omnia applicarent ad sa-
 cramentū. Hoc aliquāto concinnius, ac uerius quoq;
 q̄ Lutherus, quod ad idem testamentum referebant,
 non tantum, quæ Christus fecit in coena, sed etiā, quæ
 passus est in cruce. Hoc uno tantum impares Luthe-
 ro, q̄ mirabiles, et hætenus inauditos missæ fructus
 non inuenerunt, quibus et clerus, præsentis uitæ fru-
 ctum omnem, et populus futuræ, pderet. Neq; enim
 sacerdotibus, quicq; laici, temporalis boni conferrent
 ob missam, e qua psuaderentur nihil se spiritualis bo-
 ni referre. Sed operæ precii est uidere, qua ex arbore,
 tam salubres fructus colligat Lutherus. Postq̄ ergo
 sæpius inculcauit, eucharistiæ sacramentum, signum
 esse testamenti: testamentum uero, nihil esse aliud, q̄
 promissionem hæreditatis, inde continuo censet con-
 sequi, ut missa neq; bonum opus esse possit, neq; sa-
 crificium, quod quisquis ei concesserit: iam illi statim,
 admittendus erit totus ille pestium catalogus, quo,
 totam ecclesiæ faciem confundit. At quisquis nega-
 uerit illi, iam tam magno molimine nihil egerit. Nam
 argumenta, quibus ea docere præ se fert, pudet pro-
 pmodū recensere. Ita sunt in re tantæ maiestatis nu-
 gacia

Contine ris-
 sum lector.

Q; missa nō
 sit opus ara-
 gumentum
 Lutheri pri-
 mum,

gacia prorsus et friuola. Sic enim colligit (nam ipsius uerba recitabo) Audisti, missam nihil aliud esse, q̄ p̄missionem diuinam, seu testamentum Christi, sacramento corporis et sanguinis sui commendatū. Quod si uerū est, intelligis eam non posse opus esse ullo modo, nec alio studio a quoq̄ tractari, q̄ sola fide, fides autem non est opus, sed magistra et uita operum. Mirum est, quanto nixu parturiens, q̄ nihil peperit, nisi merum uentum, quem, quum ipse tam ualidum uelit uideri, ut montes posset euertere, mihi profecto uidetur tam languidus, ut agitare non possit arundinem. Nam si uerborum tollas inuolucra: quibus rem absurdam (uelut simiam purpura) uestit, si tollas exclamationes illas, quibus iam uelut re dilucide probata, toties in totam bacchatur ecclesiam, et non dum collata manu, tanquam ferox uictor insultat, nihil aliud restare uidebis, q̄ nudum et miserum sophisma. Quid enim aliud dicit tanto uerborū ambitu, q̄ missa est promissio, ergo nō potest esse opus. Quem nō misereat hominis, si tam stupidus sit, ut ineptiam suam non sentiat, aut quis non indignetur, si sibi conscius, tam stupidos tamē omnes æstimet christianos, ut tam manifestas insanias nequeant depræhendere. Non contendam cum eo de testamento et promissione, et tota illa diffinitione, et applicatione testamenti ad sacramentum. Non ero tam molestus ei, q̄ alios fortassis inueniet, si qui bonam ei partem istius fundamenti subruerint, qui et testamentū nouum

uum dicant promissionē esse legis euangelicæ, quem-
admodum uetus fuit mosaicæ, et testamentum istud
negent a Luthero satis scite tractari, neq; enim testa-
tori nuncupandum esse nominatim, quid relinquat
hæredi, quem ex asse instituat, neq; remissionem pec-
catorum, quam pro hæreditate nuncupatam Luthe-
rus ait, idem esse quod regnū cælorum, sed uiam po-
tius ad cælum. Quas res atq; alias item aliquot, quis-
quis urgere uolet, ac premere, posset fortassis funda-
menti Lutheriani structuram, machinis aliunde con-
cutere. Verum istud eis permittam, qui uolent. Ego
istud ei fundamentum, quod immobile postulat esse,
non mouebo, tantum ostendam, ædificium quod su-
perstruxit, facile per se corruere. Quod, quo liquidius
us appareat, consideremus paulisper originem rei,
missamque ad primum eius exemplar examinemus.

C. H R I S T V S igitur, in illa cœna sanctissima,
qua sacramentum illud instituit, corpus suum et san-
guinem ex pane et uino confecit, ac tradidit mandu-
candum, bibendumque discipulis, tunc intra paucas
horas, idem corpus, eundem sanguinem in ara cru-
cis obtulit in sacrificium patri, pro peccatis populi,
quo sacrificio peracto, testamentum consummatum
est. In cœna iam mortis proximus, quemadmodum
solent morientes, testamento quodam testatus est
mentem suam, quid, se defuncto, fieret in memori-
am sui.

Instituens igitur sacramentum,
quum suum

Lutherus
adulteratur
Christi testa-
mentum.

Cœna domi-
nica pul-
chre expen-
ditur.

quū suū corpus ac sanguinē exhibuisset discipulis, ait illis, hoc facite in meam commemorationem. Hoc, si quis expendat diligenter, uidebit Christum sacerdotem æternum, loco sacrificiorum omnium, quæ, temporarium mosaicæ legis sacerdotiū offerebat, (quorū etiam plæraq, sacrosancti huius sacrificij typū gerebant) unum sacrificium, omnium summum, omnium plenitudinem, et quandam ueluti summam instituisse, quod et offerretur deo, et in cibum daretur populo. Qua in re, ut Christus sacerdos erat, ita discipuli eotenus repræsentabant populum, qui non consecrabant ipsi, sed consecratum de manu sacerdotis sui sumebant, sed eos, statim deus in sacerdotes elegit, atq, instituit, ut ipsi idem sacramentum facerent, in commemorationem eius. Quod, quid aliud est, q, ut consecrarent, nec sibi tantum sumerent, sed et exhiberent populo, et offerrent deo. Nam si ibi nobis instet Lutherus, sacerdotem offerre non posse, quia Christus in cœna non obtulit, recordetur eorum, quæ dixit ipse, testamentum inuoluere mortem testatoris, nec ante, uires et robur sumere, et tota perfectione cōpleri, q, eo moriente, qui testatus est. Quamobrem non ea solum pertinent ad testamentum, quæ prius fecit in cœna, sed etiam oblatiō eius in cruce: nam in cruce consummauit sacrificium, quod inchoauit in cœna, eoq, totius rei commemoratiō, nempe consecrationis in cœna, et oblationis in cruce, uno celebratur ac repræsentatur sacramento missæ, atq, adeo uerius mors

mors repræsentatur q̄ cœna. Apostolus enim quum Corinthiis scriberet. Quotiescunq; panem hunc comederitis, et calicem biberitis adiecit, nō cœnam domini, sed mortem domini annunciabitis.

V E N I A M V S ergo nunc ad prædicas istas Lutheri rationes, quibus probat, missam neq; bonum opus esse, neq; sacrificium, et q̄q̄ præstaret prius tractare de sacrificio, tamen, quoniam ille primam questionem fecit de opere, sequemur illum. Quum igitur ita colligit: missa est promissio, ergo non est bonum opus, quia nulla promissio est opus. Dicemus missam, quam sacerdos celebrat, non uerius esse promissionem, q̄ fuit consecratio Christi, et simul quæremus ab eo: an non aliquod opus tum fecerit Christus, quod si neget, mirabimur profecto, si quum is opus faciat: qui imaginē facit ex ligno, Christus nullum prorsus opus fecerit, quum carnem suam fecerit ex pane: q̄ si ullum opus fecerit, quin id bonum fuerit, nemo opinor dubitabit: nam si bonum opus fecit mulier: quæ caput eius perfudit unguento, quis potest ambigere an bonum opus fecerit Christus, quum corpus proprium, et in cibum exhiberet hominibus, et in sacrificium offerret deo? Q; si negari non potest, nisi ab eo: qui in re maxime seria ualde uelit nugari, bonum opus fecisse Christum, nec istud etiam negari potest, in missa bonū opus facere sacerdotem, quippe qui non aliud facit in missa, q̄ Christus in cœna fecit, et cruce. Hoc enim declarāt uerba **CHRISTI,**

g

Hoc

Respondetur
tur argumē
tis Lutheri.

Confutatio
efficax argu
menti Lu
theri

Confirmas
tio confus
tationis.

Alia confir-
matio eius-
dem.

Religio
Augusti
in libro

Confir-
matio
eius-
dem
libro

Aliud Lu-
theri argu-
mentum.

Hoc facite in meam commemorationem: quibus uer-
bis, quid aliud uolebat, ut in missa repræsentarent, ac
facerent, quod ipse faciebat in coena, et cruce? In-
stituebat enim, et inchoabat in coena sacramentum,
quod in cruce perfecit. Nam hac ratione potissimum
nata esse uidetur occasio, ut aqua, ex ecclesiae ritu, ui-
no misceretur in calice: quia aqua cum sanguine de la-
tere morientis effluxit in cruce. Quum ergo negari
non possit, quin bonum opus, et in coena, et in cruce
fecerit Christus, neque etiam, quod sacerdos eadem repræ-
sentat, ac facit in missa, quomodo tum fingi potest,
missam bonum opus non esse? Quamobrem etiam,
quum Lutherus ita rem tractet, ut quia laici commu-
nio, alteri non prodest laico, ideo nec sacerdotis missa
prosit populo, uehementer ipse cæcutit, dum tenebras
alijs conatur offundere, quum non uideat hoc inter-
esse, quod laicus nunc recipit tantum e manu sacerdotis,
sicut primo receperunt apostoli e manu Christi, sacer-
dos uero facit, quod tunc fecit Christus. Nam idem cor-
pus offert deo, quod obtulit Christus. Qua ex re, et
illud patet, quod frigidum argumentum sit, quo missam
comparat cum sacramento baptismi, aut coniugij, cõ-
tendens efficere, ut quoniam laicus baptizari non po-
test pro alio: aut pro alio, uxorem ducere, ideo, nec sa-
cerdos missam pro alio possit celebrare. Nam coniu-
gium plane sustulit e sacramentis: et recte etiam bap-
tismus, quum dicit, non esse uere, nisi unum sacramen-
tum. Cur ergo nunc baptismum comparat, et coniu-
gium

gium cum sacramento missæ: si illa non habet pro sacramentis? Quid etiam, si utrumque fateretur esse sacramentum, (quod re uera sunt) tamen neutrum erat sic comparandum huic sacramento missæ, quin hoc sacramentum, quod est proprium corpus ipsius, qui dominus est sacramentorum omnium, sacramenta reliqua possit, quæ fecit ipse, singulari aliqua prærogatiua præcellere: quum clare constet, quod quemadmodum, in omnibus alijs sacramentis, sacerdos prodest ministrando singulis, sic in hoc sacramento, dum offert in missa, prodest, et bonum communicat uniuersis. Alioqui, si tam seuerè Lutherus exigat, ut omnia sacramenta sint inter se similia, et in eucharistiæ sacramento, nihilo potior sit sacerdotis conditio, quam laicorum: quare non cogit, ut sacerdos alterius manu, semper communice, nec sinatur sibi sacramentum sumere, quod potest conficere: quemadmodum licet clauis habeat poenitentiae, semet non potest absolvere? Nam quod affert de fide, quam a singulis censet oportere præstari, et suam cuique fidem prodesse, non sacerdotis, quemadmodum nec Abraam (ut ait) pro omnibus iudæis credidit, istud quidem uerum dicit, at nihil tamē magis id probat, quod proponit. Nam neque Christus ipse, a semet oblatum in cruce, sine sua cuiusque fide seruauit populum, ne quis id missam putet cuiusque sacerdotis efficere: quæ tamen missa cuiuslibet sacerdotis, illis prodest ad salutem, quorum propria fides meruit, ut boni, quod tam immensum missa communicat multis, possint esse participes.

Quid

Confutatio eiusdem.

En illud quod
sacerdos in
missa facit

Aliud Lutheri argumentum.

Elegans eiusdem confutatio.

Fructus missæ.

Quod in missa
facit sacerdos

Quod potest et ad hoc ualere nonnunquam, ut incredulo quoque fidem procuret infundi, quemadmodum Christi mors et passio procurauit, ut gratia daretur gentibus, qua, per auditum uerbi, uenirent in fidem Christi. **S E D** Lutherus satis sentit ipse, facile destrui quicquid adstruxerat, si missa possit esse sacrificium, aut oblatio, quae offeratur deo. Hanc igitur obicem se pollicetur amoturum, quod, quo fidelius facere uideatur et efficacius, obijcit sibi ipse prius quaedam, quae sibi sentit obstare. Iam et alterum (inquit) scandalum amouendum est, quod multo grandius est, et speciosissimum, id est, quod missa creditur passim esse sacrificium, quod offertur deo. In qua opinionem, et uerba canonis sonare uidentur, ubi dicitur, **H**aec dona, haec munera, haec sancta sacrificia, et infra. **H**anc oblationem, item clarissime postulatur, ut acceptum sit sacrificium, sicut sacrificium Abel &c. Inde Christus hostia altaris dicitur. Accedunt his dicta sanctorum patrum, tot exempla, tantusque usus per orbem constanter obseruatus.

Quod missa non sit sacrificium Lutheri uerba.

Irridetur Lutherus.

Lutherus non uisus Esdras.

AVDISTI LECTOR QVAS obices ipse sibi sentit obiectas. Audi nunc uicissim, quod Herculeis uiribus aggreditur amouere: **H**is omnibus, inquit, oportet constantissime opponere uerbum et exemplum Christi. At quae sunt igitur illa uerba Christi, quae tot olim sanctis patribus, ac toti Christi ecclesiae tot ignorata saeculis: uelut nouus Esdras nobis Lutherus inuenit

rus inuenit? Hoc declarat ipse quum dicit. Nisi enim, missam obtinuerimus esse promissionē seu testamentum, ut uerba clare sonant, totum euangelium, et uniuersum solatiū amittimus. Verba nunc audiuius, restat, ut uideamus exemplum. Exemplum ergo subiungit. Christus (inquit) in coena nouissima, quū institueret hoc sacramentum, et condidit testamentum, non obtulit ipsum deo patri, aut ut opus bonum pro alijs perfecit, sed in mensa sedens, singulis idem testamentum proposuit, et signum exhibuit. Ista sunt ergo uerba Christi, istud est exemplum, e quibus nunc demū, Lutherus unus perspicue uidet, missam non esse sacrificium, nec oblationem. Mirum est igitur, ex tot sanctis patribus, ex tot oculis, quot, in ecclesia tam multis sæculis, idem legerunt euangelium, nullum fuisse unq̄ tam perspicacem, ut rem tam apertam deprehenderet, imo omnes etiamnum tam cæcos esse, ut ne adhuc quidem queant, id, (quod cernere se Lutherus iactat) q̄q̄ ipso monstrante perspicere. An non Lutherus hallucinatur potius, et aliquid se uidere putat, quod nō uidet, et digito conatur ostendere, quod nusq̄ est? Nam obsecro, qualis est ista probatio, quū docere nititur, missam non esse sacrificium, ex eo, q̄ sit promissio, quasi promissio et sacrificiū ita sibi mutuo pugnarent, quemadmodum frigus et calor. Quæ Lutheri ratio adeo prorsus friget, ut nec responso digna uideatur. Nam legis Mosaicæ tam multa sacrificia, q̄q̄ essent figuræ omnia futurarum rerum, tamen promissiones

Lutheri
uerba.

Argumentū
Lutheri ab
exemplo/ut
ipse putat
Christi.

Respondetur
argumento
Lutheri de
sacrificio.

**Promissio-
nes sacrifi-
ciorum ue-
teris testas-
menti.**

**Respōdetur
argumento
Lutheri ab
exemplo.**

**Præcipuum
Lutheri fun-
damentum
subuertitur**

promissiones erant et ipsa. Promittebant enim ea, propter quæ fiebant, non modo futura quondam illa, quorum erant figuræ, sed etiam liberationes, expiationes, purgationes, purificationes populi tunc præsentis, pro quo, more solemni quotannis offerebantur. Quæ res quum tam aperta sit, ut nemo prorsus eam possit ignorare, ridicula plane dissimulatio est ista Lutheri; quum nunc argumentetur fieri id non posse, quod non ipse tantum, sed populus quoque nouit tam sæpe factum. **N V N C** ueniamus ad exemplum Christi, quo nos arbitratur Lutherus uehementer opprimi, propterea quod Christus in coena sacramento non usus est pro sacrificio, nec obtulit patri: ex quo probare conatur, quod missa quæ respondere debet exemplo Christi, quo, fuit instituta: non potest esse sacrificium, nec oblatio.

SI LV THERVS TAM RIGIDE nos reuocet ad exemplum coenæ dominicæ, ut nihil sacerdotes permittat facere, quod ibi Christus fecisse non legitur, sacramentum quod consecrant: nunquā ipsi recipiant. Suum enim corpus, Christus in euangelio non legitur, ubi coena scribitur, ipse recepisse. Nam quod doctores aliquot eum recepisse tradunt, et quod idem canit ecclesia, nihil potest pro Luthero facere, quum illi, neque doctores omnes, neque totius ecclesiæ fides, ullam faciat fidem, neque credendum censeat quicquam, (nam ita scribit in sacramento ordinis) nisi firmatum scripturis

scripturis, et ijsdem etiam claris, cuiusmodi certe scripturis, non opinor, inueniet, q̄ suum corpus in coena receperit Christus, ex quo sequetur, ut dixi, nec sacerdotes debere quod consecrant ipsi, recipere: si tam rigide nos obstringat Lutherus ad exemplū coenae dominicae. Qz si ideo concedat recipiendū sacerdotibus, quia recaperunt apostoli, et eos contendat id iussos facere: quod tunc apostoli fecerunt, non quod Christus, hac ratione nunq̄ consecrabunt sacerdotes. Consecrabat enim Christus, non apostoli. Res ergo docet non id solū sacerdotes in hoc sacramento facere, quod Christus fecit in coena, sed etiam quod postea fecit in cruce, quaedā etiam tradentibus apostolis, quae Christus aut nusq̄ fecit, aut certe nō legitur usq̄ fecisse, cuiusmodi sunt gestus, et signa, quibus utuntur, dū consecrant, quorum ego nonnulla credo ab ipsis promanasse apostolis. Præterea, q̄ in canone missae, quaedam uerba, uelut a Christo prolata recēsent, quae nusq̄ in scriptura sacra leguntur, et tamen non dubitatur, quin dixerit. Multa enim dicta sunt, et facta per Christum, quae nullus euangelistarū cōplectitur, sed quaedam recente memoria eorum qui interfuerunt, uelut per manus deinceps tradita, ab ipso apostolorū tempore, ad nos usq̄ peruenerunt. **LUTHERVS** nō dubitat **CHRISTVM** in coena dixisse. Hæc quotiescunq̄ feceritis, in mei memoriam facietis, atq̄ hæc usq̄ adeo, pro comperto habet, Christi uerba fuisse, ut inde sumat argumentum, neminem cogi ad recipiendum

Missa passio-
nem repræ-
sentat nedū
coenam.

recipiendum sacramentum, sed rem cuiusq; relictam arbitrio tantum ad hoc astringi, ut quoties facimus, faciamus in memoriam Christi. Hæc ergo uerba, nō legit apud euangelistas, in coena domini. Nam illic nihil aliud legitur, q̄, hoc facite in mei commemorationem. Vbi ergo legit illa uerba: Hæc quotiescunq; feceritis, an non in missa? Opinor certe non alibi. Nam apud apostolum, alia sunt. Igitur, qui tantum fidei, et utitur illis uerbis, quia repperit in canone, cur non pari fide suscipit eiusdem uerba canonis, quibus missa, oblatio dicitur et sacrificium? Quamobrem, si sacerdotes in missa fatetur, recte recipere, quod cōsecrant: q̄q̄ nulla scriptura clara (cuiusmodi solam recipit Lutherus) Christum testetur, illud nec in coena fecisse, nec usq;: non debet mirum uideri Luthero, si sacerdos offerat Christū patri, quod nō uno loco, clara testante scriptura, Christus ipse fecit in cruce. Nam crucem etiam, ad testamentum in coena factum, pertinere, Lutheri quoq; ratio demonstrat, quum testamentum dicit, mortem testatoris inuoluere, utpote qua sola perficitur. Præterea, non aliunde (quod dixi) uidetur, et id institutum, ut aqua uino mīlceretur in sacramento: quæ res, non in coena legitur esse facta, sed cruce. **DE S I N A T** ergo Lutherus, argumentū nugax opponere, ut quia Christus in coena sese non obtulit, ideo sacerdos non offerre credatur in missa: in qua, nō solū, representat, quod in coena fecit Christus, sed etiam quod in cruce, in qua consummauit Christus,

Christus, quod inchoauit in coena. At postremum argumentum Lutheri, quo, uelut anchora sacra, sustinetur nauis: omnium est nugacissimum. Quomodo (inquit) fieri potest ut sacerdos offerat deo, quod ipse sumit? Repugnat (inquit) missam esse sacrificium, quum illam recipiamus. Idem simul recipi et offerri non potest, nec ab eodem simul dari et accipi. Deterret nos ubiq; Lutherus, a rationibus philosophicis, quum ipse in re tam sacra, se firmet in meracissimo sophismate. Nam quod unq; fuit sacrificium in lege moisaica, quod non sumebant qui offerebant? An quod deo offerebatur, ipse comedebat? Nunquid ego manducabo carnes taurorum aut sanguinem, inquit deus, hircorum potabo? Præterea si Christus, et sacerdos fuit et sacrificium, cur non potuit Christus instituire, ut sacerdos, qui idem sacrificium representaret, uictimam et offerret et sumeret? Sed hac in re, ne Lutherum uidear imitari, qui nihil habet pro se: nisi quod e suo fingit capite: afferemus quod dicit beatus Ambrosius de missa. Quanta inquit, cordis contritione, et lachrymarum fonte, quanta reuerentia et tremore, quanta corporis castitate, atq; animi puritate: istud diuinum et cæleste mysterium est celebrandum domine deus, ubi caro tua in ueritate sumitur, ubi sanguis tuus in ueritate bibitur, ubi summis, ima, humanis diuina iunguntur, ubi adest sanctorum præsentia et angelorum, ubi tu es sacerdos et sacrificium, mirabiliter et ineffabiliter, quis digne hoc potest celebrare

h   mysterium,

Postremum
argumentū
Lutheri.
Anchora sa-
cra Lutheri
præciditur.

Insignis in-
scitia Lu-
theri.

Psalmo,
xxliij.
Argumentū
satis proba-
bile.

Ambrosius,

Gregorius.

myſterium, niſi tu deus omnipotens, offerentem feceris dignum. Videtis ut hic beatiffimus pater, et oblationē appellat miſſam, et in eadem, CHRISTVM ipſum dicat, et ſacerdotem eſſe, et ſacrificium, quem admodum fuit in cruce. Cuius authoritati quantum Lutherus tribuat, uiderit ipſe, quantum uero tribuerit beatus Gregorius, facile declarauit, quū illum imitatus ita ſcriberet. Quis fidelium dubitare poſſit in ipſa immolationis hora, ad ſacerdotis uocem cælos aperiri, in illo Chriſti myſterio: angelorum choros ad eſſe, ſummis ima ſociari, terram cæleſtibus iungi, unum quid ex uiſibilibus et inuiſibilibus fieri? Et alibi. Hæc nanq; ſingularis uictima, ab æterno interitu animas ſoluit, quæ illam nobis mortem unigeniti reparat. Nec minus aperte, quum dicit. Hinc ergo penſemus, quale ſit pro nobis iſtud ſacrificiū, quod unigeniti filij paſſionem ſemper imitatur. Videmus, ut non ſolum diuus Ambroſius, ſed et beatus Gregorius, Immolationem appellat miſſam et ſacrificium, ac fatetur in ea, non ultimam tantū Chriſti coenā (quod Lutherus ait) ſed et paſſionem eius repræſentari. Nec tamen iſtud ſoli cenſuerunt illi. Nam et Auguſtinus, non ſemel idem fatetur. Ait enim de miſſa. Iteratur quotidie hæc oblatio, licet Chriſtus ſemel paſſus ſit. Quia quotidie labimur: Chriſtus pro nobis, quotidie immolatur. Item Euchariftia eſt oblatio benedicta: per quam benedicemur, aſcripta: per quā omnes in cælum aſcribimur, rata: per quam, in uiſceribus
Chriſti

Auguſtinus

Christi censemur. Quum igitur uiri tam eruditi, tam sancti, missam dicant oblationem et sacrificium, quum per eam, non coenam tantum sentiant, sed etiam passionem Christi commemorari, quum inde, tam immensa bona prouenire fateantur, quum iisdem consentiens, eadem, in missa tota decantet ecclesia: uehementer admiror, qua fronte, Lutherus audeat clamare contrarium, missam non esse sacrificium, non esse oblationem, non prodesse populo, eludens autoritatē tot sanctorum patrum, imo totius ecclesiæ, uanissimo figmento suo, quasi omnia, quæ de oblatione et sacrificio fiunt et dicuntur in missa, intelligerentur de reliquijs iudaici ritus, quo, leuasse dicit sacerdotem ea, quæ offerebantur a populo. Quod Lutheri commentum, tam ineptum uisum est, et tam absurdum etiam ipsi Luthero, ut dubitauerit, an sanctorum patrum sententias, et ecclesiæ totius consuetudinem tam futili ratione defenderet, an potius ex professo contemneret. Nam quid dicemus (inquit) ad canones et autoritates patrum? Respondeo (inquit) si nihil habetur, quod dicatur, tutius est omnia negare, quā missam concedere opus, aut sacrificium esse, ne uerbum Christi negemus, simul cum missa pessundantes, tamen quo seruemus et eos, dicemus illa omnia reliquias esse ritus iudaici. Ergo ne nihil dicatur, homo ciuilis et honori sanctorum patrum parcens, et honori totius ecclesiæ, tanquam officij gratia, ne stulte loqui uiderentur, præclarum illud figmentum suum de reliquijs

MUSEVM
BRITAN
NICVM

Verba Lutheri

O benignitas
sæ Lutheri,

Lutheri ar-
rogantia.

Lutherus.
uel doctrina
uel stultitia
singularis.

quibus iudaici ritus: pro uelamento dignatus est eorum
pudendis prætexere, quod si quis ammoueat: illorum
periculo fecerit. Nam Lutherus ingenue non ueretur,
si quis eum stringat arctius, quicquid unquam fuit san-
ctorum patrum, quicquid unquam in ecclesia moris fuit,
exufflare, potius uidelicet, quam concedat missam bonum
opus esse, uel sacrificium, hoc est, potius quam concedat
uerum esse, quod uerum est. Nam quod ait eos ne-
gare uerbum CHRISTI, ac fidem simul cum mis-
sa pessundare, quicumque dicunt missam esse sacrificium,
nemo est, opinor, qui credet hac in parte Luthero, nisi
si primum doceat aut aliud euangelium legisse se, quam
sancti illi patres legerunt, aut illud idem, uel legisse
diligentius: uel intellexisse melius, aut sibi denique ma-
iorem esse curam fidei, quam ulli unquam hactenus mortali-
um fuerit, At euangelium credo non proferet nobis
aliud, neque si proferet, audietur, etiam si angelus cum
eo de caelo descenderit. Illud uero, quod profert, neque
diligentius excussit, neque perspicit acutius, quam olim et
excussum est, et perspectum ab illis, quorum nemo se
repperisse dixit illic, quod nunc iste iactat repperisse
se, missam bonum opus non esse: non esse oblatio-
nem, non esse sacrificium, denique fidei cura cuiusmo-
di fuit utrisque: non potest cuiquam esse obscurum, qui
quid utrinque scriptum sit, non oscitanter expendit.
Veteres illi uiri sanctissimi uiderunt, sicut sacramen-
torum omnium hoc esse summum, quod ipsum sacra-
mentorum dominum complectatur, ita sacrificiorum
omnium

omnium hoc esse unicum, quod solum in loco tot o-
lim sacrificiorum restiterit, postremo, operum omni-
um, quæ pro salute populi fieri possunt: longe lateq;
saluberrimum. Nam quum cætera sacramenta prosint
singulis solum, hoc in missa prodest uniuersis, et quum
omnes orationes, quibus alius pro alio intercedit a-
pud deum, non impediri tantum, sed et frustra fieri
possint, hominum uicio, misericors dei clementia,
missam instituit pro salute fidelium, in qua suum ipsi-
us corpus offerretur tam salubre sacrificium, ut eius
fructum, nullius ministri quantauis iniquitas, a po-
pulo suo, uel auertere possit, uel imminuere. Hæc
patres illi sanctissimi quum uidissent: summam habu-
erunt curam, summam adhibuere diligentiã, ut pro-
pitiatiorum hoc sacramentum, et fide quam maxima,
posset haberetur, et honore quam posset maximo, co-
leretur: eoq; cum aliã multa, tum hoc quoq; sedulo
tradiderunt, panem et uinum in eucharistia non ma-
nere, sed in carnem et sanguinem CHRISTI uera-
citer esse conuersa. Missam sacrificium esse docuerunt,
in quo CHRISTVS ipse: pro populi Christiani
peccatis immolatur. Tum, quoad mortalibus licet,
immortale mysterium, uenerando cultu, et mysticis
ornarunt ritibus. Populum dum celebratur in suæ
salutis procuratione uenerabundum adesse iusserunt.
Denique, ne laici dissuetudine recipiendi sacramen-
ti, paulatim ex toto desinerent, sanxerunt ut semel
saltem quotannis: eucharistiam quisque susciperet,
His

Excellentia
Missæ.

Lutherus
Athlas.

Dogmata
et institutio
nes ecclesia
stica Lus
theri.

His igitur atq; alijs eiusmodi multis, sancti patres ecclesiae, alijs alijs temporibus, sollicitudinem suam, circa sacramenti huius reuerendi fidem uenerationemq; declararunt. Ideo iactare non debet Lutherus (id quod iactat tamen) eos qui missam dicunt esse sacrificium, aut alijs, q̄ fumentū prodesse, uerbum Christi fidemq; ac missam ipsam pessundare. At Lutherus, Christi uerbum, fidemq; ac missam ipsam, ne pessundentur et corruant, quo pacto, suis humeris sustinet: id uero uicissim considerare profuerit. Inītio, nomen ipsum sacramenti, demutat in deterius, et quum tot saeculis appellatum sit eucharistia, uel sacramentum corporis Christi, ille ne nomen, audientes admoneat maiestatis rei, iubet uocari panem. Deinde, panem et uinum, quae ueteres conuersa fatentur in corpus et sanguinem domini: Lutherus adhuc manere docet integra, ut ordine paulatim, honorem a Christo traducat in panem. Tum, licet non damnet ecclesiam, quae ritibus et caeremonijs ornauit, et ampliauit missam: tamen censet, q̄ missa foret multo christianior, si uestium, cantuum, gestuum, et caeterarum caeremoniarum omnium pompa tolleretur, ut esset uicinior et similior primae omnium missae, quam CHRISTVS in coena celebrauit cum apostolis, imo uero, ut q̄ minimum supersit eorum, quae simplices animos plæbeculae commoueant, et in uenerationem numinis inuisibilis, uisibilis honoris maiestate conuertant. Ad hæc docet, et omnibus modis

dis inculcat, missam bonum opus non esse, sacrificium non esse, oblationem non esse, nemini prorsus e populo prodesse. Quorsum hæc tam sancta et euangelica lectio? nempe ut populus totus, missa relictæ sacerdoti, cui soli prodesse persuasum habebant, negligant ipsi, et suum officium rei sibi inutiles subducant. Denique, ut ipsi quando communicantur, tantum fidem afferant, testamenti se fore compotes: qualescunque conscientias attulerint: imo quo magis erroneas attulerint, et peccatorum uel morsu, uel titillatione turbatas: tãto magis, se nouerint diuinæ promissionis esse participes, præsertim quum sacramentum hoc, sit medicina peccatorum, præteritorum præsentium et futurorum, quæ nullum sibi locum reperiret, scilicet in eo, qui nimis anxie semet prius ideo a peccati morbo purgauerit, ut secundum apostoli præceptum probans semetipsum, conscientia quæ maxime potest pura et sincera, discumbat in mensa domini, ut quum dicere non possit iustificatus sum, illud saltem possit, nullius mihi conscius sum. Lutherus ergo postea quæ præparationem istam docuit breuem et compendariam ad suscipiendam eucharistiam, nempe, in sola fide promissionis, nullis operibus bonis, leuissima disquisitione conscientia: postremo, ne quicquid desit absolutæ sanctimonie ad suscipiendum sacramentum: suum uotum aperit, quoties et quibus anni temporibus potissimum uelit, cogi populum communionem sumere, nempe, prorsus nullo. Quid ita?

Lutherus.
populum a-
bigit a missa.
Præparatio
Lutheriana
ad eucharis-
tiam.

Tempora
plæbi a Lu-
thero statu-
ta ad cōmu-
nicandum.

ita : quid : an quisq̃ tam cæcus est, ut nō uideat, quorū
sum hæc tam putida tendant? Certe non aliorū, q̃,
ut populus sensim a communione sacramēti desciscat
in totum, qui primum a quotidiana communione de-
flexit in septimum quēq; diem, post, in lōgius distu-
lit: tandem, destitutus uidebatur omnino, nisi patres
illud ueriti, sanxissent, ut ter in anno, quisq; commu-
nicaret, interminati, non habendum pro christiano,
qui non obtemperasset. At nec id tamen, diu potuit
obtineri. Quamobrem, ad ultimum eo descensum
est, ut inferius descendī non possit, nisi ferme prorsus
ad inferos: nempe, ut semel saltem in anno communi-
cemus : quam consuetudinem, si Lutherus (ut optat)
posset amoliri, mundus, refrigerante indies feruore
fidei, propediem profecto redigeretur eo, quo iam
pridem peruenisset, nisi hoc solemni quotannis com-
municandī ritu, fuisset retentus, ut aliquādo nullum
ferme remaneat in populo communicandī uestigium,
fortasse nec in clero quidē, si Lutherus obtinere pos-
sit, ut missa non apparatu tantum et cæremonijs, sed
populi quoq; frequentia, spe, ac ueneratione spolie-
tur. Hæc sunt ergo præclara illa promissa Lutheri.
Hæc est speciosa illa libertas, quam pollicetur ex ec-
clesia catholica uenientibus ad se, nempe ut liberetur
aliquando, ab usu et fide sacramenti. Quamobrem
ego hac de re amplius disputare sup̃sedeo, utpote, re
magis ex se perspicua, q̃ ut cuiquam disputari debu-
erit. Tantum indicasse nō oberit, astutissimas uersuti
serpentis.

serpentis insidias, quibus iam perspectis (perspicit enim non dubito, quisquis non plane cæcus est) non erit opus hortari quenq̃ ut prauis mala deuilet. Nemo erit opinor, tam uecors, ut ex ecclesia dei, desciscat in synagogam satanæ, e Christi seruitute fugiens, cui seruire regnare est, asserat se in libertatem proposita a Luthero, ubi solo libertatis nomine, sciens prudensq̃, in præmonstratas diaboli pedicas iniiciat pedes. Sed una cū psalmista omnes Christi fideles hūc uersum clament. A iudicijs tuis non declinabimus, quia tu legem posuisti nobis.

Libertas
transfugi-
entium ab
ecclesia
Christi ad
Lutherum.
Psalmo.
Cxxvij.

RELIVIS ERGO SACRAMEN-
tis nihil opus est immorari, quorum pleraq̃ omnia tollit, quum eucharistiæ sacramentum, quod unicum ferme relinquere uidebatur, tamen ut ostendimus, ita tractarit, ut nemini relinquat dubium, quin et illud quoq̃ paulatim machinetur amoliri, nec ullum sane sacramentum laudat, nisi in alterius iniuriam. Nam sic et baptismum effert, ut deprimat poenitentiam. Qzq̃ baptismum etiam ipsum tractauit sic, ut satius multo fuerit non attigisse. Nam primum, quo uideretur sancte rem sanctam tractaturus, multis uerbis docet fidem habendam promissioni diuinæ, qua salutem promittit credentibus et baptizatis. Irascitur, et insectatur ecclesiam, q̃ Christiani non docentur hanc fidem, quasi quisquam sit usquā tam rudis christianę fidei, ut hoc sit docendus, et tamen tanq̃ rem nouam
i et inauditam

Lutheri
mos per-
petuus.

Iacobi, ij.

Lutheri uer-
ba pernicios-
sissima.

Lutheri
uerba.

et inauditam ferme, Lutherus hoc proponit, cum in-
signi contumelia doctorum omnium. Sed hoc nō est
ei nouū in rebus notis, tanq̃ nouis nugari. Qui postq̃
hanc fidem uerbis multis ostendit, deinde fidei diui-
tias, in hoc, extollit, ut nos reddat pauperes bonorū
operum, sine quibus, ut beatus Iacobus ait, fides o-
mnino mortua est. At Lutherus sic fidem nobis com-
mendat, ut non solum permittat nobis uacationem
ab operibus bonis, sed etiam suggerat audaciam qua-
liumcunq; facinorū. Ait enim: Iam uides, q̃ diues sit
homo christianus, siue baptizatus, qui etiam uolens
non potest perdere salutem suam quantiscunq; pec-
catis, nisi nolit credere. Nulla enim peccata eum pos-
sunt damnare, nisi sola incredulitas. O uocem impiā,
et omnis impietatis magistrā, ita per se exosā, pi-
is auribus, ut non sit opus eam redarguere. Ergo non
damnabit adulterium? non damnabit homicidium?
non periurium? non parricidium? si tantum credat se
quisq; saluandum fore per uirtutem promissionis in
baptismate? Nam hoc dicit apertissime, neq; quicquā
corrīgunt hanc sententiam, uerba quæ statim subiū-
git, imo uerius augent, ait enim: Cætera omnia, si
redeat uel stet fides in promissionem diuinā bapti-
zato factam, in momento absorbentur per eandem
fidem, imo ueritatem dei, quia seipsum negare non
potest, si tu eum confessus fueris, et promittenti fide-
liter adhæseris. Quibus uerbis, quid aliud dicit, quā
quod dixit prius? si absit incredulitas, cætera flagitia
omnia

omnia, in momento absorberi in sola fide, si confessus fueris Christum, et eius promissioni fideliter adhæseris, hoc est, firmiter credideris te saluandum per fidem quicquid feceris. Et quo minus dubites quo tēdat, contritio (inquit) et peccatorum confessio, deinde et satisfactio, et omnia illa hominū excogitata studia, subito te deserent, et infeliciorem reddent, si in ipsis tete distēderis, oblitus ueritatis huius diuinæ. Cuius ueritatis? nempe huius, q̄ nulla peccata possunt te damnare, nisi sola incredulitas. Quæ christianæ ferent aures, pestilens hoc serpentis sibilum, quo baptismum non in aliud leuat, q̄ ut premat poenitentiam, et baptismatis gratiam statuat impune peccandi licentiam? In quam sententiam, et istud facit, q̄ ei nō placet illud beati Hieronymi poenitentia esse secundā tabulā post naufragiū, negat peccatū fidei esse naufragiū, et sic disputat, tanq̄ illud uerbū prorsus interimat omne robur fidei. At quis nescit, nisi Lutherus, peccatōrē non solū nō saluari per solam fidē baptismi sed etiam illum ipsum baptismum ei cessurum in cumulum damnationis? et merito quia lēsit deum, a quo totam accēperat baptismi gratiam, et cui plus a deo datur, ab illo uicissim plus exigitur. Igitur, quum fidem per opera mala peremerit, cur dici non potest fecisse naufragium, qui e dei gratia decidit in manus dæmonū, e quibus absq̄ poenitentia nō reponit̄ in eū statum, ut baptismus ei rursus prodesse possit. Num hic impie scripsit Hieronymus? Num impie tota sensit ecclesia

Lutheri
verba.

Hieronymus

ecclesia, quæ non credit Luthero, sine poenitentia, per solam fidem christianos esse tutos, in medijs sceleribus. Præterea, sic totus est in fide sacramenti, ut non admodum curet de forma uerborum, quum uerbum tamen per quod significatur aqua, non minoris esse momenti debeat quàm aqua ipsa, in qua, si putat ullam adhibendam esse curam, ut pura sit et elementaris: nullam ne decet adhiberi ad inquirendam et exercendam ueram aliquam uerborum formam, quam certum sit, et nunc obseruari per ecclesiam, et olim in usu fuisse ueteribus.

Lutherus quæ
tribuat sa-
cramentis.

Hugo de, S.
Victore.

POST HAEC ITA magnificat fidem, ut propemodum uideatur innuere solam fidem sine sacramento sufficere. Nam interim sacramentum priuat gratia, dicit sacramentum ipsum nihil prodesse, negat sacramenta gratiam conferre, aut gratiæ efficaciam signa esse, aut omnino quo ad efficaciam significationis, sacramenta legis euangelicæ differre quicquid, a sacramentis legis moisaicæ. Qua in re non multum disputabo, sed tamen uidetur mihi, quum omnia in figuris contigerint iudæis, quarum, ueritas est in lege christiana, nihil absurdi consecuturum, si quis credat sacramenta, quibus utitur ecclesia, tantum præcellere synagogæ sacramentis, quantum lex noua ueterem legem antecellit, hoc est, quantum corpus umbram superat. Quod ego tamen, neque primus cogito, neque solus. Hugo de sancto Victore, quem nemo non habet et pro

et pro uiro docto et bono. Dícimus, inquit, sacramēta omnia signa esse quædam eius, quæ per illa datur gratiæ spiritalis. Oportere autem, ut secundum processum temporum, spiritaliū gratiarum signa, magis ac magis semper euidencia, ac declaratiua formarentur, ut cum effectū salutis, cresceret cognitio ueritatis. Et paulo post: Quia circumcisio eas tantum, quæ foris sunt, enormitates, amputare potest, eas uero quæ intrinsecus sunt, pollutionū sordes, mundare non potest: uenit post circūcisionem, lauacrum aquæ, totum purgans, ut perfecta iustitia significaretur. Nemo negabit opinor, hunc saltem doctore, sentire sacramentum baptisimi et interius purgare, et efficacius perfectam significasse iustitiam, quæ fecerit circumcisio. Quia in re Lutherus duas uias commemorat, et utranque refutat, alteram qua arbitrati sunt plurimi esse aliquam uirtutem occultam, spiritalem in uerbo et aqua, quæ operetur in animo recipientis gratiam dei: alteram eorum, qui nihil uirtutis tribuerunt sacramentis, sed gratiam censuerunt a solo deo dari, qui assistit ex pacto sacramentis a se institutis, sed quoniam utrique in hoc consentiunt sacramenta esse efficaciam signa gratiæ: utranque uiam reiicit Lutherus. Ego ut nescio utra uia sit uerior, ita neutrum audeo plane contemnere.

NAM ET ILLA ipsa uia, cui nunc pauciores assentiunt, non omnino uidetur absurda, quæ aqua ipsa per uerbum, occultam habeat animæ purgandæ potentiam. Nam si creditur ignis in animam agere, uel ad puniendam

Dux opinio
nes de potes
tate sacra
mentorum.

Cōparatio.

Augustinus

Beda.

Ezechiel.
xvi.Ezechiel.
xxxvi.

Zacharias.

ad punienda, uel ad expurganda peccata, quid uetat potestate dei, per quā et illud fit, aquā quoq; ad eluendas animā sordes, posse penetrare. In quam sententiā uidentur & Augustini uerba facere, quum ait. Aqua baptisimi, corpus tangit, et cor abluīt. Et illud Bedā quoq; dicentis, q̄ Christus tactu mundissimā carnis suā: uim regeneratiuam contulit aquis. Præterea uidetur illud, in idem uergere quod propheta canit Ezechiel. Laui te aqua, et emūdaui sanguinem tuum ex te. Quæ uerba, q̄q̄ de præterito loquitur ante baptismum institutum: tamen, ut mos est prophetarum, de futuro intelliguntur, nec de corpore dumtaxat abluendo loquitur, in quo nihil est dignū, quod propheta prædiceret, nec alia ablutio unq̄ abluīt animā crimina, præter sacramentum baptisimi, de illo igitur loquutus uidetur Ezechiel in persona dei, prædicentis, in sacramento baptisimi mundationem futuram esse per aquæ lauacrū. Quod ipsum paulo post, idem propheta prosequitur apertius, per uerbum de futuro. Effundam, inquit, super uos aquam mūdā, et mundabimini ab omnibus inquinamentis uestris. An non per aquam promittit emundationem? Q̄q̄ multo adhuc apertius rem uidetur ostendere Zacharias. Exhibūt, inquit, aquæ uiuæ de hierusalem, medium earum ad mare orientale, et medium earum ad mare nouissimum. Hic sermo an non nobis euidenter baptisma depingit? aquam uidelicet de ecclesia manantem, quæ et originale peccatum purget, et actualē,

etuale, quam non mortuam appellat, sed uiuam, ut ostendat, opinor, per occultam sanctificationem dei: elemento corporeo uim uitæ spiritualis infusam.

Qzq̄, ut dixi, qua uia, deus per sacramenta infundat gratiam, neq; mihi iudicium arrogo, neq; ualde uestigo, quum sint inuestigabiles uia eius, sed certe aliqua uia credo fecisse deum, ut illic aqua non sit ociosa, ubi tam multa et tam magna prædicat facienda per aquam, præsertim, quum et aqua, et sal, et alia quæque corporea, sine sacramento fidei, per uerbum dei recipiant spiritalem uim, nisi prorsus uana sint omnia quibus cærei, ignis, aqua, sal, panis, altare, uestes, annuli, uel adiurantur exorcismis, uel inuocatione gratiæ benedicuntur.

Ro. 11.

Q V A E, si uim ullam recipiunt, aut ullam numinis præsentiam extra sacramentum, quanto magis credibile est, aquam e Christi latere manantem, spiritalem uitæ uim, fonti regenerationis infundere? De quo, CHRISTVS ipse pronunciat, q̄ nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto, non poterit uidere regnum dei, ad quod ut ait apostolus, uocamur in baptismo.

Q V O in baptismo, q̄ Lutherus multum tribuit fidei, uon aduersor, modo ne tantum tribuat fidei, ut fides malam uitam defendat, aut (quæ formare debet) exterminet sacramenta.

At quum certam illam et indubitatam fidem exigit in suscipiente sacramentum, ego potius optandam q̄ exigendam

Fides et ra-
tione et scri-
pturis sus-
fulta.

Marci. ix.

quod exigendam puto. Nam et beatus Petrus, quum ita populum hortaretur: poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque uestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum uestrorum, et accipietis donum spiritus sancti: non dubito, quin paratus fuerit, ad baptismum recipere totum populum: nec tamen a toto populo repetere exegisset illam summam certam, et indubitata fidem Lutheri, quam nemo se satis sciret attigisse, sed promittebat ex ipso sacramento, omnibus, qui se dumtaxat offerrent, et cuperent, remissionem peccatorum, et gratiam. Nam magna quaedam res est, certa et indubitata fides, neque semper, neque cuique contingit, etiam ex his fortasse, qui sibi contigisse non dubitant. Ego profecto sperare non dubitem, quin dei benignitas suis sacramentis assistat: et uisibilibus signis, inuisibilem infundat gratiam, et sacramenti sui feruore, teporem credentium adiuuet: multos per sacramenta consequi salutem, qui de sua fide non amplius polliceri possunt, quam potuit ille, qui dixit. Credo domine, adiuua incredulitatem meam. Qua in re, si cui alij praeterquam aduersario, uidear nimis um sacramento tribuere: sciat me nihil diffinire, nihil omnino statuere, quod praedudicet fidei, cui ego nihil derogo, sed ut solam fidem sine sacramento, non puto sufficere in eo, qui sacramenti compos esse potest: ita neque sacramentum sufficere sine fide, sed utrumque oportere concurrere, et utriusque robur cooperari, et tutius opinor, aliquid sacramento concedere, quam tantum dare fidei

fidei, quantum donat Lutherus, qui sacramento neque gratiam relinquit, neque efficaciam signi. Præterea, fide ipsam nihil facit aliud, quàm flagitiosæ uitæ patrociniū, quemadmodum ante uberius declarauimus. Quam rem quo magis astrueret, postquàm sacramenta priuauit gratia, ecclesiam priuat & uotis omnibus, et legibus. Nec quicquid mouet illud, quod deus ait, Vouite et reddite. Sed de uotis non dubito, quin exurgent ex his, quos ille uouistas uocat, et uotarios, qui pro sua professione respondeant. Nam illos ex ecclesia, semel, ferme prorsus eliminat uniuersos. De legibus uero, demiror hominem præ pudore potuisset tam absurda cogitare, quasi christiani peccare non possent, sed tam perfecta foret tanta multitudo credentium, ut nihil decerni debeat, uel ad cultum dei, uel ad uitanda flagicia. Sed eadem opera, et eadem prudentia, tollit omnem potestatem et authoritatem principum et prælatorum. Nam, quid faciet rex aut prælatus, si neque legem potest ponere, neque positam exequi, sed populus absque lege uelut nauis absque gubernaculo fluctuet. Vbi est ergo illud apostoli? Omnis creatura potestatibus sublimioribus subiecta sit. Vbi illud? Si male agis: regem time, non sine causa gladium portat. Vbi illud? Obedite præpositis uestris, siue regi quasi præcellenti, et quæ sequuntur. Cur igitur, ait Paulus, bona est lex? Et alibi. Lex est uinculum perfectionis. Præterea, cur ait Augustinus. Non frustra sunt instituta potestas regis & cognitoris ius, ungula carnificis, arma militis, discis

Vouisse et
uotariis.

De legibus.

Lutherus
christianis
summam de
cernit licen-
tiam.

Ro. xii. 1.
Ibidem.
Hebr. xiii. 1.

I. Timoth. i.
Prouer. xiii.
Augustinus

k plina

I. Corin. vii
Ibidem.

Act. v.

Ambrosius
coniuges ab
amplexibus
in quadrage-
sima iussit
abstinere,

i. dionys. i.
luz. 13007 i.
2. m. 12. 2. 1.

plina dominantis, seueritas etiam boni patris. Habēt omnia ista, modos suos, causas suas, rationes, utilitates, et hæc quum timentur, et mali coercentur, et boni, quieti inter malos uiuunt. Sed de regibus dicere supersedeo, ne uidear meam causam agere. Istud quaero, si nemo, nec homo, nec angelus, potest super hominem Christianum legem ponere: cur tot leges ponit apostolus, et de legendis episcopis, et de uiduis, et uelandis foeminarum capitibus? cur statuit, ne fidelis coniūx ab infideli discedat, nisi deferatur? Cur audet dicere: Cæteris dico ego, non dominus? Cur exercuit tantam potestatem, ut fornicarium satanae iuberet tradi in interitum carnis? Cur Petrus Ananiam et Saphiram simili poena percussit, q̄ e sua ipsorum pecunia paulum reseruassent sibi? Si multa statuiebant apostoli, præter speciale præceptum domini, super Christianum populum: cur non idem, propter populi commodum faciant hi, qui successerunt in apostolorum locum? Ambrosius Mediolanensis episcopus, uir sanctus, et nihil arrogans, iubere non dubitauit, ut per suam diocesim coniuges in quadagesima conugalibus abstinerent amplexibus, et indignatur Lutherus, si romanus pontifex successor Petri, uicarius Christi, cui Christus uelut apostolorum principi tradidisse creditur clauēs ecclesiæ, ut cæteri per illum et intrarent, et pellerentur: ieiunium indicat aut præculas? Nam quod suadet, corpore parendum esse, animo retinendam libertatem, quis tam cæcus

cæcus est, ut strophas istas non uideat? Cur ignem gerit, et aquam, homo simplex et sanctulus? Cur iubet, uelut apostoli uerbis, hominum seruos non fieri, hominum statutis non subiici, et tamen parere iubet pontificis iniustæ tyrannidi? An apostolus hoc pacto prædicat? Reges nihil iuris habent in uos, iniustum feratis imperiũ. Domini ius non habent in uos, feratis iniustam seruitutem. Si Lutherus parendum esse non putet: cur parendum dicit, si parendum censet: cur ipse non paret? Cur homo uersipellis talibus ludit technis? Cur in pontificem, cui dicit obediendum esse: conuitijs insurgit? cur tumultum suscitatur? cur in illum concitat populos? cuius uel tyrannidem (ut uocat) fatetur esse ferendam. Profecto non ob aliud, opinor, quàm ut fauorem sibi conciliet improborum, qui suorum scelerum impunitatem cuperent, et eum, qui pro libertate eorum iam decertat, caput ipsis instituerent, et ecclesiam CHRISTI tam diu supra firmam petram fundatam, demolirentur: et ecclesiam nouam ex improbis et flagitiolis conflata erigerent, contra quam, clamat propheta: Odiui ecclesiam malignantium, et cum impijs non sedebo, et una cum illo, nostra clamet ecclesia. Dirige me in ueritate tua, quia tu es deus saluator meus, et te sustinui.

tota
die.

DE

Qd diffidet
Lutheri tes-
chma a sim-
plicitate
Pauli.

DE POENITENTIA.

E POENITENTIA POENI

Lutheri
mos: notissi-
ma cen igno-
ra propos-
nere.

Ezechie.
xviii.
Ioānis. viii.
II. Regum.
Lucæ. xxiii.

Populus ni-
mis præceps
in fiduciam
consequendæ
ueniæ.

det audire, quas nugas, quæ somnia, quæ ab-
surda, quæ impia, quæ sibi repugnantia debla-
teret. Primum suo more, uelut nouū proponit, quod
omnibus est notissimum, fidem habendam promissi-
oni dei, qua, promissit poenitenti remissionem pecca-
torum, et iam insectatur ecclesiam, quod hanc fidem non
doceat. Quis est obsecro, qui hortatur quenquā ad iu-
dæ poenitentiam: ut doleat, quod commisit, nec tamen
speret remissionem? Quis doceret orandum pro ue-
niā, nisi, qui doceret promissam poenitenti ueniā?
Quid prædicatur sæpius, quæ dei tam immensa clemen-
tia, ut nulli quātumuis scelerato, se emendenti, clau-
dat misericordiam? Nemo ne, præter Lutherum legit
unquā Quacūque hora ingemuerit peccator, saluus erit?
Nemo legit dimissam adulteram, ueniā prophetæ
datam: non adulterij tantum, sed homicidij quoque,
Paradisum latroni datum: et eo datum tempore, quo
commissa prius flagitia, nulla potuit satisfactione re-
dimere? Tantum abest, ut hæc non doceatur fiducia
consequendæ ueniæ, (quam præteritā esse clamat Lu-
therus) ut potius in eam partem nimij sint, qui popu-
los docent: ita per se libenter in hanc fiduciam præci-
pites, ut magis in alteram partem sint auocandi, qua,
contemplantur seueram, atque inflexibilem dei iustici-
am. Decuplo enim plures inuenies, qui nimia peccēt
istius promissionis fiducia, quæ desperatione remissio-
nis

nis obtinendæ. Desinat ergo Lutherus, eam rem, p
noua nobis, et admiranda proponere, quam nemo
non nouit. Desinat quiritari desuetam esse, qua nihil
est usitatus.

DE CONTRITIONE.

OBLITERATIS, INQVIT,
promissione et fide, uideamus quid substituerunt in
locum earum. Tres, inquit, partes dederunt poenit
tentia: contritionem, confessionem, satisfactionem.
Quas omnes tres, ita tractat Lutherus, ut satis per
spicuum faciat, nullam earum satis ei placere. Nam pri
mum, in contritione indignatur, et iram dei uocat in
sustentabilem, q̄ attritioni fiat locus, et credatur de
us in dolore non satis de se uehementi, p sacramentum
supplere, quod deest homini. Videamus ergo, q̄ præ
clare tuetur, quod dicit, quid ipse contra statuatur. Ma
gnam rem docet esse contritionem, nec facile parabi
lem. Iubet omnes habere pro certo, et indubitate cre
dere, propter uerbum promissionis, omnia sibi pecca
ta esse dimissa, et a deo se solutos in cælo, postq̄ per
os hominis soluti sunt in terra. Qua in re, ipsius asser
tio uel in idem recidet quod repræhendit, uel multo
magis erit absurda. Nam deus aut his dumtaxat, per
poenitentiam promissit peccata remittere, qui quantum
peccati moles exigit, ante conteruntur: aut his etiam
qui minus, aut deniq̄ remittit et illis, qui nihil conte
runtur omnino, si non promissit nisi (quantum poscat
peccati magnitudo) contritis, non potest Lutherus,
(quod

Lutheri
uerba.

Luthero ni
miū displicet
et attritio

Lutheri
uerba.

Lutherus
undequaq̄
constrictus.

(quod omnes iubet) certus esse, et indubius se esse solutum. Nam quomodo scire se potest obtinere promissum, qui se scire non potest satis esse contritum? Nemo enim nouit mortalium omnium, quantum contritionis exigat mortale peccatum. Quod si ueniam promissit deus parum (pro sceleris mole) contritis, tunc promissit his quos isti uocant attritos, et iam cum his cōsentit Lutherus: quos reprehendit. At si promissit deus, nihil omnino dolentibus: magis promissit attritis, hoc est utcumque dolentibus. Quamobrem, si tantum contritionem admittit, hoc est sufficientem dolorem, nemo certus esse potest se esse absolutum, et sic Luthero perierit, aut falsa fuerit, et erronea absolutionis certa illa et indubitata fiducia. Sin ei dicat: cuius alioqui tepido ac remisso dolori peccata non remitterentur, per poenitentiae sacramentum remitti omnia: fidenti se peccatorem et petenti ueniam: et per os fratris obtinenti: quid dicit aliud quam sentiunt illi quos insectatur? Qui dicunt ex attritione, per sacramentum superueniens, fieri contritionem. Sacramentum enim supplere, quod deest homini. Aut ergo falsa est positio Lutheri, certum esse hominem de absolutione, aut uelit nolit, admittendum est ei, si non uerbum attritionis, certe res, quam, isti uerbo designant, quam si concesserit (concedet autem, nisi uelit de sua sententia discedere) hominis est intempestiue nugantis, concessa, contendere de uocabulo.

Lutherus in
labyrintho.

R V R S V S magnificis uerbis totā inuadit ecclesiā,
tanquam

tanq̃ peruerſe doceat contritionem, dum ex peccato-
rum collectu et conſpectu, docemur parare contritio-
nem, quum prius doceri deberemus (ut ait ille) princi-
pia et cauſas cōtritionis, nempe diuinæ cōminationis
et promiſſionis immobilē ueritatē, quaſi nō talia paſ-
ſim dicantur apud populū, prolatis etiā in eandē ſen-
tentiā locis multis e ſcriptura ſacra, neq; minus mina-
cibus, neq; minus conſolātibus, additis præterea cau-
ſis, in procurandā contritionē, neq; minus efficacibus
(q̃ ſunt iſtæ quas Lutherus exigit) et longe ſanctiori-
bus. Nā hæc cauſæ nihil fere proponunt, præter metū
pœnæ, et ſpem præmij, quæ cōuerſio ad deū non tam
grata eſt, ac ſi quis conuertatur amore, hoc fiet, ſi non
iſta quiſq; tantū proponet ſibi, quæ Lutherus aſſert,
cōminationē dei et remiſſionis promiſſionem, ſed illa
etiā, quæ docent hī quos Lutherus tanq̃ nihil docen-
tes irridet, nēpe, dei in ſe benignitatē, et toties in nihil
bene merētē, in toties merentē male, ampliter collata
beneficia. His enim rebus ſibi a ſe propositis, addu-
cetur peccator, ut plus doleat offenſum tam pium pa-
trem, q̃ tam potentem dominū, et minus pœnā ſuam
timeat, q̃ iram dei, nec tā cælum cupiat, q̃ fauorē dei.
Hæc conſideratio bonitatis diuinæ format contritio-
nē (An nescis homo inquit apoſtolus, q̃ dei benigni-
tas ad pœnitentiā te inuitat?) et format ut dixi ſancti-
orem, q̃ ſit hæc, quā, ex metu pœnæ et ſpe remiſſionis
format Lutherus, qui neminē iactat illa docere, præter
ſe, quum omnes et eadem doceant et meliora.

Iuſtiores cō-
tritionis
cauſæ: q̃
quas aſſert
Lutherus

Ro. 1/9

Arrogantia
Lutheri

DE

DE CONFESSIOE.

CONFESSIOE ita tractatur in publicis criminibus, quæ sine confessione nota sunt toti populo: confessionem exigat, ubi minus opus est. Occultorum uero confessionem ita uersat lubricus, ut quum non reijciat prorsus, tamē relinquat incertum, an pro re iussa et demandata recipiat. Nam e scripturis eam negat probari, tamen placere sibi dicit, et utilem esse, ac necessariā, nec tamē dicit omnibus, sed ad pacandas dumtaxat afflictas conscientias, opinor, significans, qd si quis habeat conscientiam sui similem, quæ uel de sua sanctitate segura sit, uel de uerbo promissionis diuinæ certa sit, ei non sit opus occultorum confessione. Alioqui si quis meticulosus sit, ad pacandam conscientiam, confitendum esse. Quamobrem, quoniam tã dubie uerba sua suspēdit, mihi uisum est asserere quædam, quæ de necessitate confessionis loquuntur apertius. Et quia ex scripturis, haberi negat occultorum confessionem. Primo loco, proponam eum locum ex ecclesiastico, qui non solū mihi uidetur, omnes tres poenitentiae partes complecti. Fili, inquit, in tua infirmitate ne despicias te ipsum, sed adora dominum, et ipse curabit te, auerte te a delicto, et dirige manus, et ab omni delicto munda cor tuum. Curat enim deus, dum soluit in cælo, quod sacerdos soluit in terra: dirigimus manus in satisfactione, auertimus a delicto per contritionem, cor uero a delicto, in confessione mundamus. iuxta illud prophetae, Effundite coram illo corda uestra.

Ecclesi.
xxxviii.

Psal. lxi.

da uestra. Tres poenitentię partes cōplectitur et Chry-
 sostomus, quum ait: perfecta poenitentia cogit pec-
 catorē omnia libenter sufferre: Et infra: In corde eius
 contritio, in ore eius confessio: in opere, tota humili-
 tas: hæc est fructifera poenitentia. Pro confessione fa-
 cit et illud. Cognosce uultum pecoris tui. Quomodo
 enim potest cognoscere, si non indicetur? Quid eo
 manifestius, quod legitur numeri capite quinto. Lo-
 quutus est dominus ad Moysen, dicens. Loquere ad
 filios Israel: Vir siue mulier, quum fecerit ex omnibus
 peccatis, quæ solent hominibus accidere, et per negli-
 gentiam transgressi fuerint mandatum domini, atq;
 deliquerint, confitebuntur peccatum suum. Huc et il-
 lud pertinet, quod in lege ueteri Iudæorum, quibus
 omnia contingebant in figura, populus infectus le-
 pra iussus est se sacerdotibus ostendere. Nam si deus
 ideo scripsit in lege: Non alligabis os boui trituranti,
 ut nos admoneret, æquum esse, ut qui altari seruit de
 altari uiueret: (quemadmodum declarat apostolus,
 qui illud ait in lege scriptum, non propter boues, sed
 propter homines. Nunquid de bobus, inquit, cura
 est deo? Non est, cur quisq; dubitet, per lepram illam
 corpoream, in lege carnali, significatum esse peccatū
 in lege spiritali. In quam intelligentiam, ut nos pau-
 latim duceret Christus ait leprosis, (quos dum irent
 nō a corporis tantum, sed ab animæ quoq; lepra mū-
 dauit): Ite (inquit) ostendite uos sacerdotibus. Iam il-
 lud diuī Iacobi. Confitemini alterutrum peccata uŕa:

Chryso-
stomus.

Prouer-
xxvii.

Numeri
quinto.

Leuitici,
xiii.

Deutero,
xxv.

I, Co, ix.

Iacobi, v.

I etiam

Esaia. xliii.

Ambrosius.

Chrysos-
tomus.

Augustinus

Matthæi.
xviii.
Matthæi.
xvi.Solida con-
firmatio cō-
fessionis clā-
culariæ.

etiam si non nesciam alios alio trahere. Mihi certe (nec soli) uidetur de sacramentali confessione mandatum. An non illud quoque, facit aperte pro confessione, quod per Esaïam ait dominus? Tu dic iniquitates tuas, ut iustificeris. Quod si quid ualere debet auctoritas sanctorum patrum, ualere debet in primis, quod ait beatus Ambrosius: Non potest quisque iustificari a peccato, nisi peccatum ipsum fuerit confessus. Quid dici potest apertius? Præterea Ioannes Chrysostomus. Non potest, inquit, gratiam dei accipere, nisi purgatus fuerit ab omni peccato per confessionem. Denique beatus Augustinus: Agite poenitentiam, qualis agitur in ecclesia. Nemo dicat sibi, occulte ago, quia apud deum ago. Ergo sine causa dictum est. Quæ solueritis super terram. Ergo sine causa clauæ datæ sunt. Verum de confessione, si uerbum nullum, neque nomen, neque in figura legeretur, neque quicquam a sanctis patribus diceretur: tamen quum uideam totum populum tot sæculis peccata sua patefacere sacerdotibus, quum ex ea re, tam assidue uideam tantum boni prouentum, tam nihil enatum mali, aliud neque credere, neque cogitare possem, quam eam rem, non humano consilio, sed diuino plane mandato, et constitutam esse, et conseruatam. Neque enim ulla humana auctoritate, populus unquam potuisset adduci, ut occultissima scelera quorum tacitam conscientiam horrebant, quæ ne perirent in lucem, tanti referebat ipsorum, in alienas aures (qui posset quum uellet prodere) tanto cum pudore

dore, tanto cum periculo, tam incunctanter effunderent. Neq[ue] fieri potuisse, quum tam numerosi prebyteri boni maliq[ue], promiscue, confessiones audiant, ut audita continerent, etiam hi, qui alias nihil continēt, nisi deus ipse, qui sacramentum instituit, rem tam salubrē speciali gratia defenderet. Mihi ergo quicquid ait Lutherus, non ex aliqua populi consuetudine, nec ex institutione patrum, sed ab ipso deo, uidetur instituta et præseruata confessio.

Argumentū
non impro-
babile.

IAM Q[ui] LVTHERVVS RESERVATI-
ones peccatorum damnat, per quas interdicitur, ne quilibet sacerdos remittat omnia, sed quædam episcopi requirant manum, quædam etiam papæ, istuc spectat, q[ui] homo popularis sic exequat omnia, ut summi pontificis odio, pontifices omnes in classem cogat infimorum sacerdotum, tam cæcus odio, ut iurisdictionem non discernat ab ordine, imo uero multo adhuc cæcior: ut qui nec ordinem uideat ullum, sed omnia plane permisceat et confundat horrore, sacerdotesq[ue] ipsos, prorsus in laicorum classem redigat. Quum deus ecclesiam hanc militantem, ad exemplar triumphantis effinxerit, cur tot gradus, tot ordines legens illuc, nullum gradum, nullum ordinem, nullum prorsus discrimen admittit hic?

Lutherus
omnia cō-
fundit.

Quorsum igitur tam multa scripsit apostolus de episcopis, si nihil iuris in gregem suum plusq[ue] sacerdotes reliqui, nihil plus q[ue] laicus quiuis haberet episcopus?

Sed

Ratio ad-
uersus Lu-
therum pro
episcoporum
authoritate
ut referuent
peccata.

Lutherus
etiam mulie-
ribus au-
thoritatem
permittit
audiendi cō-
fessiones.
I. Timot. ii.

Sed de laicis dicemus postea, interim de sacerdote di-
cemus. Sacerdos quilibet ordinem quidem habet, sed
authoritatem iudicandi non habet (quæ res ad absol-
uentem pertinet) priusquam ei gregis alicuius cura
committitur, idoneus tamen ante reputatur, cui cu-
ra tuto possit committi. Episcopus ergo, qui curā ha-
bet totius diocesis, si cui sacerdoti partem quampiam
suar curæ commiserit, an non ipsa ratio docet, hunc,
non amplius aut ligare posse aut soluere, nisi quate-
nus ille permiserit, sine cuius mandato, nihil omnino
in illius populo uel ligare quenq̃, uel soluere potuisset?
Quippe, quod nec ipsi licebat episcopo in aliena
diocesi. Quid ergo miri est, si quædam tibi referuat
episcopus: quorum curam putat esse maiorem, quam
ut cuilibet possit (etiam non imperito) committi?
Quod quum tot sæculis obseruatum sit, ne populus,
nimis facili proposita remissionis facultate, procliui-
us in scelera prolaberetur, Lutherus nunc demum, ne
quisquam difficultate poenitentiae deterreretur a pec-
cando, quidlibet iubet permitti cuilibet, non sacerdo-
ti modo, sed etiam laico, in tātum progressus ineptiæ,
ut quum uulgo mulieres male audiant, quasi parum
probe taceant, si quid audierint secretius, ille, mulie-
res etiam uelit uiris esse a confessionibus. At mulie-
rem, quum docere non permittat apostolus: non e-
liget opinor in sacerdotem Lutherus, qui nisi prædi-
cantem: negat ferme quenquam esse sacerdotem. At
sacerdoti tantum, confitendum esse, (nisi necessitas
ingruat)

ingruar) sanctorum patrum declarat sententia. Veniat, inquit, Augustinus ad antistites, per quos, illi claves ministrantur ecclesie. Non dicit ueniat ad laicos, ueniat ad mulieres. Item alibi dicit apertius. Quem poenitet, omnino poeniteat, et dolorem lachrymis ostendat, representet uitam suam deo, per sacerdotem, praeueniat iudicium dei, per confessionem, praecepit enim dominus mundandis, ut ostenderent ora sacerdotibus, docens corporali presentia confitenda peccata.

I T E M Leo papa, Christus hanc praepolitis ecclesie tradidit potestatem, ut confitentibus poenitentiae satisfactionem darent. Denique uenerabilis Beda: Coaequalibus quotidiana et leuia, grauiora uero, sacerdotibus pandamus, et quanto iusserit tempore, purgare curemus, quia sine confessione, peccata nequeunt dimitti. Praeterea, quid prodesset confessio, nisi per claves ecclesiae sequeretur absolutio? At hoc ius inquit Ambrosius, solis permixtum est sacerdotibus.

Quod, quomodo uelit intelligi, declarat alibi, quum dicit, uerbum dei dimittit peccata, sacerdos est iudex.

Alio item loco scribit Augustinus apertissime. Frustrat claves ecclesiae qui sine sacerdotis arbitrio, poenitentiam agit. Nunc igitur iudicet quisque, quam uere sentit Lutherus, qui contra sanctorum omnium sententiam, claves ecclesiae trahit ad laicos, trahit ad mulieres, et ait uerba Christi, Quaecunque ligaueritis et caetera, non sacerdotibus tantum, sed omnibus dicta fidelibus. M. Aemilius Scaurus uir clarissimus, et exploratae

Patrum auctoritas aduersus Lutherum, Augustinus

Lucæ, xvi.

Leo papa.

Beda.

Ambrosius

Augustinus

**M. Aemilius
Scaurus.**

**Cede patri
b. Luther.**

**Mulieres
quas Luth-
er statuit
a confessio-
nibus / rima-
rum sunt
plenae.**

**Esaiæ,
xxxviii.**

exploratae probitatis, Romæ, quæ a Vario Sucronen-
si, homine parum syncero, accusaretur apud populū,
et accusator oratione longa perorasset, ille breuiter, et
sua, et populi fretus conscientia, non dignatus orati-
one contendere: Quirites, inquit, Varius Sucronensis
ait, Aemilius Scaurus negat, utri potius credendum
censetis? Quibus uerbis applaudente populo, uir ho-
noratus, hominis nihili futilem accusationem elusit.
Quæ pereuntatio, non illic magis mihi uisa est, quæ in
præsente quaestione congruere. Nam uerba Christi
de clauibus laicis dicta, Lutherus ait. Augustinus
negat. Vtri magis credendum esse censetis? Lutherus
ait: negat Beda. Vtri magis credendum censetis? Lu-
therus ait: negat Ambrosius. Vtri magis credendum
censetis? Denique Lutherus ait: tota negat ecclesia. Vtri
magis censetis esse credendum? At si quis adeo desit
piat, ut authore Luthero, mulierī quoque putet esse cō-
fitendum, huic non inutile fortasse fuerit illud alterū
Lutheri dogma suscipere, quo suadet, non adhibendū
multum studiū, ad recogitanda peccata. Non expedit
profecto nimis anxie multa reuocare in memoriam,
ut omnia in eius infundas aurem, quæ peruiam et pa-
tulam uiam, ab auribus habet ad linguam. Alioqui,
quum res fieri potest absque tali periculo, non dubitem
Lutheri consilio, exemplum prophetæ præponere:
qui dicit. Recogitabo tibi omnes annos meos in ama-
ritudine. Omnes, inquit, annos meos, sed in amari-
tudine. Talis enim confessio, non solum præterita
peccata

peccata diluit, sed nouam etiam parit ubertim gratiam, iuxta illud Ambrosij. Fidelior factus est Petrus, postquam fidem se perdidisse defleuit, atq; ideo maiorem gratiam repperit, q̄ amisit. Quem sequutus Gregorius. Fit, inquit, plerunq; gravior deo, amore ardens uita post culpam, q̄ in securitate torpens innocentia. Nam quum Lutherus ociosos homines appellet, qui censuerunt confitendas peccatorum circūstantias, Augustinus longe censet aliter. Consideret, inquit Augustinus, qualitē criminis in loco, in tempore, in perseverantia, in uarietate personæ, et quali hoc fecerit tentatione, an ipsius uitij multiplici executione. Oportet enim poenitere fornicantē, secundū excellentiam sui status, uel officij, et secundū modum meretricis, et modū operis sui, et qualiter turpitudinē peregit, si in loco sacro, si in tempore orationi constituto, ut sunt festiuitates et tempora ieiunij. Consideret, quantū perseverauerit et doleat, q̄ perseverāter peccauerit, et quāta uictus fuerit oppugnatione. Sūt enim qui non solū, nō uincuntur, sed etiā ultro se peccato offerunt, nec expectant tentationē, sed præueniunt uoluptatē. Et pertractet secum, q̄ multiplici actione uitij, q̄ delectabiliter peccauit. Omnis ista uarietas confitenda est et deflenda, ut quum cognouerit, quod peccatū est, cito inueniet deum sibi propitiū. In cognoscendo augmentū peccati, inueniat se cuius etatis fuerit, cuius sapiētiae et ordinis. Immoretur in singulis istis, et sentiat modū criminis, purgans lachrymis

Ambrosius

Gregorius.

Augustinus

Confitende
peccatorum
circūstantis

mis omnem qualitatem uitij. **Hactenus Augustin⁹.** Quo uno, haud scio an reperiatur quinquam Lutherus (ex his, quos ociosos uocat) qui diligentius enumeraret peccatorum circumstantias, ne putet Lutherus circumstantiarum nihil quicquid ad confessionem pertinere. Quod si eiusdem peccati uariae circumstantiae sint, quoad possumus, in memoriam reuocandae, quanto magis grauiora et diuersa crimina colligenda sunt, et diligenter excutienda conscientia, ut si fieri possit, nullum nobis patiamur excidere. Nam, quod Lutherus uelut acutissimum telum conijcit, neminem posse omnia peccata confiteri, propterea, quod nemo potest omnium recordari: telum est obtusissimum. Quis enim nescit, neminem, qui dixit omnia peccata confitenda fuisse, tam stolidum, ut senserit, etiam illa, sacerdoti narranda in aurem, quae confitenti non uenisset in mentem.

DE SATISFACTIONE.

E SATISFACTIONE NESCI,
D an satisfaciatur alijs, mihi profecto uidetur, potius quam taceret, maluisse multis uerbis nihil dicere. Nam primum, quod ait ecclesiam sic docere satisfactionem, ut populus ueram satisfactionem non intelligat unquam, quae est inuocatio uitae, quis non uidet meram esse calumniam? Quis Lutherum docuit ecclesiam non docere, innouandam esse uitam? Totam
 non

Lutherus
 tam uerbosus
 prodigium
 ut malit
 multis uerbis
 nihil dicere
 quam tacere.

non peragrauit ecclesiam, non omnibus interfuit confessionibus, ut hanc audiret inscitiam sacerdotum. Necessesse est ergo, aut spiritum sanctum habeat in sinu, aut dæmonem aliquem in pectore, qui istud ei inspiraauerit. Sed quisquis hic spiritus fuit, bonus esse non potuit, qui falsitatem docuit, sed spiritus ille, de quo dictum est, diabolus mendax est, et pater eius. Nam nemo nescit falsum esse, quod Lutherus assertit pro uero. Quis enim unquam adeo stipes fuit, ut sic indiceret opera satisfactoria pro præteritis, ut indulgeret futura? Quis non assidue, quum absoluit, illa Christi uerba succinit: Vade, et noli amplius peccare? Et illud Pauli: Sicut exhibuistis membra uestra seruire inmundiciæ et iniquitati, ad iniquitatem, ita nunc exhibere membra uestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Quis non legit illud Gregorii? Pœnitentiam quippe agere digne non possumus, nisi modum quoque eiusdem pœnitentiæ cognoscamus. Pœnitentiā quippe agere, est et perpetrata mala plangere, et plangenda non perpetrare. Nam qui sic alia deplorat, ut iterum alia committat, adhuc pœnitentiam agere ignorat, aut dissimulat. Quid enim prodest, si peccata luxuriæ quis defleat, et tamen adhuc auaritiæ æstibus anhelat? Quod si nihil horum diceretur, tamen, quum sacerdos indicit pœnitentiam pro commissis: ipsa re docet non esse rursus committenda: quæ rursus sunt punienda. Lutherum ergo manifeste liquet, nihil habere pensi, quid dicat, modo uerborum effutiat aliquid, quomodo

m calumniatur

Lutheri spiritus, qui illum secreto rum admo-
neat.

Ioannis, viii

Aperta calumnia Lutheri.

Io. viii.

Ro. vi.

Gregorius,

Lutheri
uerba.

calumniatur ecclesiam. Quæ res maxime, semper patet, ubicunque uelit in re maximi momenti, maxima uoce declamat: Quemadmodum in his uerbis facit. Quæ monstra tibi debemus romana sedes, et tuis homicidis legibus et ritibus, quibus mundum totum eo perdidisti, ut arbitrentur sese posse deo per opera, pro peccatis satisfacere: cui sola fide cordis contriti satisfit, quam, tu his tumultibus, non solum taceri facis, sed opprimis etiam, tantum, ut habeat sanguisuga tua insatiabilis, quibus dicat affer, affer, et peccata uendat. QVIS non arbitretur, quum hæc uerba legat tam atrocia, tam tragica, Lutherum in sede romana depræhendisse ingentia, et abominanda portenta? At si quis omnia pensiculet diligentius, uidebit parturiente monte, natum ridiculum murem. Nam primum, quod ridiculum est illud, quod exclamat in romanam sedem? quasi Romæ tantum, et non per omnem totius orbis ecclesiam exigerentur opera satisfactionis, et iniungatur poenitentia: aut quasi leges, quas ille uocat homicidas, non sint æditæ plærèq; a sanctissimis olim patribus, et publico christianorum consensu, in synodis, ac generalibus concilijs. Deinde quum dicit, quod per opera, non satisfit deo, sed sola fide, si sentit, quod non per sola opera sine fide, stulte bacchatur in sedem romanam, in qua nemo fuit unquam tam stultus, qui diceret opera sine fide satisfacere, quum nemo nesciat illud Pauli. Quod non est ex fide peccatum est. Sin opera sentit superflua, et fidem solam sufficere

Ro, xliij.

sufficere, qualiacunq; sint opera, tum dicit aliquid, et uere dissentit a sede romana, quæ credit diuo Iacobo, q; fides sine operibus mortua est. Videtis igitur, q; in-
 epte se commouet Lutherus, qui sic inuehitur in ro-
 manâ sedem, ut semet interea, uel stultitiæ rhetibus,
 uel impietatis, inuoluat. Q; q; profecto propinquius
 opinor uero, Lutherum sentire, fidem semper absq; o-
 peribus bonis satis esse ad salutem. Nam id illum len-
 tire, tum ex alijs locis multis euidenter liquet, tum ex
 eo quod dicit. Opera deus nihil curat, nec eis indiget.
 Indiget autem, ut uerax in suis promissis a nobis ha-
 beatur. Quibus uerbis, quid senserit Lutherus uide-
 rit ipse, ego certe deum credo, et fidem nostram, et o-
 pera nostra curare, et neq; operibus nostris egere ne-
 q; fide. Nam ut bonorum nostrorum non eget, qui
 deus est, ita curam habet omnium, quæ faciunt homi-
 nes, qui aliud ab his fieri uetat, aliud iubet, sine cuius
 cura, ne unus quidem passer cadit super terram, quo-
 rum duo ueniunt dipondio. Sed quia uidetur Luth-
 rus eo uergere, ut pœnitens tantum ingrediatur no-
 uam uitam, ac negligat a sacerdote pro commissorū
 satisfactione suscipere pœnitentiam: audiamus quid
 in hac quoq; parte, scribat sanctissimus Augustinus.
 Non sufficit, inquit, mores in melius commutare, et a
 præteritis malis recedere, nisi etiam de his quæ facta
 sunt, satisfaciatur domino, per pœnitentiæ dolorem, per
 humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium,
 cooperantibus eleemosynis et ieiunijs. Et alibi: Po-
 nat

Iaco. ij.

verba.
LutheriDeum cura-
re opera no-
stra.
Lucæ, xij.

Augustinus

Satisfactio-
nem poenitē-
tiæ necessa-
riam esse cō-
fiteantibus.

Lutheri in-
constantia.

nat se poenitens inquit, omnino in iudicio et potesta-
te sacerdotis, nihil sui reseruans sibi, ut omnia eo iu-
bente, paratus sit facere pro recipienda uita animæ,
quæ faceret, pro uitāda corporis morte. Item alibi: Li-
gant quoq, inquit, sacerdotes, dum satisfactionem
poenitentiæ confitentibus imponunt: soluunt, quum
de ea, aliquid dimittunt. Opus enim iusticię exercent
in peccatores, quum eos iusta poena ligant, opus mi-
sericordiæ, quum de ea aliquid relaxant. Satis igitur
aperte me docuisse confido, q̄ temere calumniatur ec-
clesiam, et per omnem poenitentiæ partem, q̄ inepta
q̄ impia, et q̄ abiurda, contra sanctos patres, contra
scripturam sacram, contra publicam ecclesiæ fidem,
contra tot ætatum, tot populorum consensum, con-
tra sensum ferme communem constituat, quibus ta-
men ille non est contentus, sed quum diu fassus esset
poenitentiam esse sacramentum, tandem in fine toti-
us libri, poenitere coepit eum, q̄ quicq̄ omnino liber
haberet ueri: eoq, mutata (quod solet) in deterius sen-
tentia, poenitentiam prorsus negat esse sacramētum.
At idem ante, fatetur se non dubitare, quin quicumq;
coram quouis priuatim fratre, uel sponte cōfessus uel
correptus ueniam petierit, et emendauerit, ab omni-
bus occultis absolutus sit. Si ita sentit (q̄q̄ falsum in
hoc sentit, q̄ ait coram quouis priuatim fratre, et in
hoc item, q̄ nihil interesse censet, an cōfiteatur ultro,
an correptus petat ueniam) tamen, si poenitentiā etiā
talem, censet esse tam utilem, cur poenitentiam exi-
mit

mít e numero sacramentorum? Nō ob aliud omnino,
 q̄ ut haberetur in minore precio, et uiduata nomíne
 sacramēti (quod apud christianos est in ueneratione)
 uilesceret. Quam in rem, non alium repperit prate-
 xtum, q̄ q̄ poenitentia non habeat signum uisibile,
 quasi uel exterior poenitentia, uel ille ipse corporeus
 actus et gestus, quo sacerdos absoluit poenitentem, si-
 gnum esse non possit spiritalis gratiæ, qua poenitens
 consequitur remissionem. Sed ut aliquando finem lo-
 quendi faciam de poenitentia, utinam aliquando poe-
 niteat ipsum tam male tractatæ poenitentia. Et cuius
 omnes partes conatur euertere, salubriter olim par-
 tes omnes adimpleat, conteratur de malitiâ: publice
 confiteatur errores: et ecclesiæ (quam tot blasphemis
 is offendit) iudicio se subiiciens, quicquid ante com-
 misit: quanta maxima potest (nam digna profecto nō
 potest) satisfactione recompenset.

DE CONFIRMATIONE.

CONFIRMATIONEM A DEO non
 C recipit pro sacramēto, ut etiam mirari se di-
 cat, quid ecclesiæ in mentem uenerit, ut con-
 firmationem faceret sacramentum, et in re tam sacra
 ludit, et nugatur homo nugacissimus, querens cur Lutheri nu-
 non ex pane quoq; faciant sacramenta tria, quum gacitas.
 anfas quasdam habeant ex scripturis. Ideo non fa-
 cit ecclesia, quia non apprehendit ansam ex qualibet
 cunq;

Luthero pa-
petuus mos

Efficax ra-
tio aduersus
Lutherū
q̄ recipi os
porteat etiā
quæ nusq̄
sunt scripta
Io. ultimo.

cunq; scripturæ uerbis, alia condendi sacramenta, q̄
quæ Christus instituit, et suo sanctificauit sangui-
ne: quemadmodum e diuerso, nullum eorum omittit,
quæ a Christo et apostolis per manus deinceps tra-
dita sunt, etiam si nusquam quicq̄ de eis scriberetur.
Nam quod ait confirmationem nullam operari salu-
tem, nulla fulciri promissione Christi: hoc dicit tan-
tum, neq; probat quicq̄, dumtaxat negat omnia.

At quum loca quædam Lutherus ipse commemorat,
e quibus (q̄q̄ id Lutherus irridet) habere non absurde
potuerit sacramentum confirmationis, initium: cur
tam maligne de tota iudicat ecclesia, quasi temere sa-
cramentum suscipiat, propterea q̄ in illis locis nullū
legit uerbum promissionis? quasi nihil omnino pro-
miserit, dixerit, fecerit Christus, quod non comple-
ctantur euangelistæ. Hac ratione, si tantum Ioannis
extaret euangelium, negaret institutionem sacramen-
ti in coena domini, de qua institutione, nihil omnino
perscribit Ioannes, qui eodem dei consilio non tetigit
istud, quo, multa alia præterierunt omnes, quæ fecit
Iesus, quæ (ut inquit euangelista) non sunt scripta in
libro hoc, et quæ totus mundus non posset capere.

Ex quibus nōnulla, per apostolorū ora fidelibus pa-
tescunt, et perpetua deinceps ecclesiæ catholicæ
fide cōseruata. Cui, quare non debeas de quibusdam
credere (q̄q̄ non legantur in euangelijs) quum (ut Au-
gustinus ait) nisi tradente ecclesia scire nō posses, quæ
sint euangelia? Quorū si nullum unq̄ scriptum esset,
maneret

maneret tamen euangelium scriptum in cordibus fidelium, quod antiquius fuit omnium euangelistarum codicibus, manerent sacramenta, quæ et ipsa non dubito euangelistarum libris esse omnibus antiquiora, ne putet Lutherus efficax argumentum esse, frustra suscepti sacramenti, si non reperiatur institutum in euangelij. Alioquin si nihil omnino recipiat, quod non tam aperte legatur in euangelio, ut tergiuersandi non sit locus, quomodo credit (si modo credit, qui fere nihil credit) perpetuam Mariæ uirginitatem? De qua, adeo nihil inuenitur in scripturis: ut Heluidius non aliunde, quam ex scripturarum uerbis arripuerit ansam decernendi contrarium. Nec aliud opponitur illi, quam totius ecclesiæ fides, quæ nusquam maior est aut fortior, quam in sacramentis. Ergo certe neminem esse puto, qui scintillam ullam habeat fidei, cui persuaderi possit, quod Christus, qui pro Petro orauit, ne fides eius deficeret: qui ecclesiam suam, supra firmam petram collocauit, pateretur eam, tot seculis uniuersam, corporalium rerum signis inanibus, erronea fiducia uelut diuinis sacramentis obstringi. Si nusquam inde quicquam legeretur, illi tamen, uerbo mentem domini poterant enarrasse, qui præsentibus uersati sunt cum eo, de quibus ait ipse: Vos testes estis, qui mecum ab initio fuistis: Docere poterat, quid debebat fieri, paracletus ipse, de quo dixit CHRISTVS.

Quum autem uenerit paracletus, quem ego mitto tam uobis a patre meo, spiritus ueritatis, qui a patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.

Et rursus

Et hic locus fortiter premit Lutherum/ut ueneretur ecclesiæ traditiones non scriptas.

Lucæ. xxi.

Matthæi. vi.

Io. xv.

Eodem.

Ioannis. xvi.

Et rursus, quum uenerit ille, qui est spiritus ueritatis, ducet uos in omnem ueritatem. Non enim loquetur a semetipso, sed quaecumque audierit loquetur, et quae futura sunt, annuntiabit uobis. Ecclesia ergo, quum tot et tales habuerit praeceptores, tot uiuos euangelistas, et spiritum illum, qui ueritatem inspirat, credetur temere instituisse sacramentum, et spem in signo collocare nihili? Non credetur potius ab apostolis, non credetur potius a spiritu sancto didicisse? Certe, si quis nomen huius sacramenti, si quis ministrum, si quis uirtutem quam spondet, aestimet: uidebit rem non esse talem, quam temere credatur ecclesia suscepisse. A chrismate enim, ut inquit Hugo de sancto Victore Christus dicitur: a Christo, christianus: cuius ex quo nomen, omnes communicare coeperunt, omnes unctionem accipere debuerunt, quia in Christo, omnes electum genus sumus: et regale sacerdotium. Nec ungimur excepta necessitate, nisi per episcopos, ut christianum consignent, et spiritum paraclitum tradant, quemadmodum idem ait Hugo, sicut in primitiua ecclesia, spiritum sanctum per impositionem manuum dandi soli apostoli potestatem habuisse leguntur. Fructum quoque sacramenti idem doctor declarat. Sicut (inquit) in baptismo remissio peccatorum accipitur: ita per manus impositionem, spiritus paracletus datur. Illic gratia tribuitur ad remissionem peccatorum, hic gratia datur ad confirmationem. Quid autem prodest si a lapsu erigeris, nisi ad standum

Hugo de sancto Victore,

De consecratione. d. v. cap. De his.

In actis apostolicis.

Fructus sacramenti confirmationis

standū cōfirmeris: Hactenus Hugo. Cui recta quoq;
consentit ratio. Quemadmodum enim in uita corporali, præter generationem, per quam, uitam consequimur, alia requiritur actio, per quam et crescimus, et ad perfectionem uirtutis perducimur, ita in spiritali uita, quæ per generationem baptismatis acquiritur, opus est sacramento confirmationis, per quam uita spiritalis ad perfectam uirtutem perducitur, et spiritus sanctus datur ad perfectum robur. Et præter sacramentum baptismi, quod adiuuat ad credendum, cōfirmatio prodest in adiutorium fortitudinis, ad audacter confitendum. Ad hoc enim ordinatur, ut homo coram persecutore, fidem confiteatur audacter. Et hoc est quod ait Melchiades: In baptismo regeneramur ad uitam, post baptismum confirmamur ad pugnam. Nam confirmatio, ad huius mundi agones armat et instruit.

Ratio instituti sacramenti cōfirmationis,

De consecratione, d. v.
Spūs sanctus.

DENIQUE VT LVTHERVS INTEL-
ligat, hoc sacramentum neq; nouum esse, neq; inane figmentum, sed adeo non uacare gratia, ut spiritum etiam gratiæ conferat ac ueritatis: afferemus in medium quid beatus Hieronymus de confirmationis sacramento scripserit. Ait enim: Episcopus, si imponit manum, his imponit, qui recta fide baptizati sunt: qui in patre, et filio, et spiritu sancto, tres personas, et unam substantiam crediderūt. Arrianus uero, quum nihil aliud crediderit (claudite quæso aures qui audiri

Aduersus luciferianos.

Cur soli epi
baptizatis
manus im-
ponūt/ut ac-
cipiant spi-
ritū sanctū.

Actorū, viij

turi estis, ne tantæ impietatis uocibus polluamini) nisi in patre solo uero deo, et in Iesu Christo saluatore creatura, et in spiritu sancto utriusq; seruo. Quomodo spiritū sanctum ab ecclesia recipiet, qui nec dū remissionem peccatorū consequutus est? Spiritus quippe sanctus, nisi mundam fidem non incolit, nec habitator eius templi efficitur: quod antistitem nō habet ueram fidem. Q; si hoc loco quæras, quare in ecclesia baptizatus, nisi per manus episcopi non accipiat spiritum sanctum, disce hanc obseruationem ex ea auctoritate descendere, q; post ascensum domini, spiritus sanctus ad apostolos descendit, et multis in locis idē factitatū reperimus. Haftenus Hieronymus. Cuius sententiæ, cum alia multa scripturæ loca subscribunt, tum ille multo clarissime: qui in actis apostolorū declarat, q; populus qui ante baptizatus est in samaria, descendentibus ad eos Petro ac Ioanne, ac manus eis imponentibus, accipit spiritum sanctum. Demiror igitur, quid in mentem Luthero uenerit, ut confirmationem pro ritu tantum, ac cæremonia contendat habendam, pro sacramento uero neget, quæ non solum sanctorum testimonio doctorum, et totius ecclesiæ fide, sed etiam sacræ scripturæ clarissimis locis ostenditur: uisibili signo manus pontificiæ, non gratiam tantum, sed et ipsum gratiæ spiritum conferre. Desinat ergo Lutherus confirmationis sacramentum contemnere, quod ministri dignitas, ecclesiæ auctoritas, et ipsius sacramenti commendat utilitas.

DE SACRAMENTO

MATRIMO

NII.

MATRIMONIUM SACRAMENTO

Matrimonium omnium primum, inter primos homines celebratum, primo Christi miraculo honestatum, quod propter sacramenti nomē ipsum, tam diu, tam religiose cultum est: Lutherus nunc demū, (ne coniugalem fidem tanti quisq̄ putet imposturum) negat esse sacramentum ullum. Et quum alia sacramēta sic sustulerit, ut in uno negaret institutum signum, in alio negaret promissam gratiā, in matrimonio negat utrūq̄. Nam negat usq̄ promissam esse gratiam. Negat usq̄ institutum esse pro signo. Vnde hæc nouit? Quia non legitur, inquit. O rationem fortem, et multarum hæresum parentem. Ex hoc fonte uenerum hausit Heluidius. Nullum sacramentum admittis, cuius institutionem non legis in libro? Quem librum unq̄ scripsit ille, qui instituit omnia? De quibusdam, inquit, credo euangelistis Christi. Cur ergo de quibusdam, Christi non credis ecclesiæ, quā Christus omnibus præponit euangelistis, qui, non nisi mēbra quædā fuerunt ecclesiæ? Quamobrem, si fidis uni, cur diffidis omnibus? Si membro tribuis tantum, cur toti nihil tribuis corpori? Ecclesia credit esse sacramētū, ecclesia credit a deo institutū, a Christo traditū, traditū ab apostolis, traditū a sanctis patribus, per manns deinceps

Matrimonium.
Ratio Lutheri.
Heluidius.

Lutheri baculus arundineus.

deinceps, pro sacramento traditum, ad nos peruenisse, pro sacramento per nos tradendum posteris, ad finem usque sæculi, pro sacramento uenerandum. Hoc ecclesia credit, et quod credit, dicit. Hoc inquam, tibi dicit eadem ecclesia, quæ tibi dicit euangelistas scripsisse euangelium. Nam nisi ecclesia diceret euangelium Ioannis, Ioannis esse, nescires esse Ioannis. Non enim adsedisti scribenti. Cur ergo non credis ecclesie, quum dicit hæc Christum fecisse, hæc sacramenta instituisse, hæc apostolos tradidisse, quemadmodum credis ei, quum dicit hæc euangelistam scripsisse?

Lutheri
ratio.

Responsio.

Augustinus
Sacramen-
tum coniugij
fuisse apud
omnes gentes.

MATRIMONIUM INQUIT LUTHERUS, erat apud antiquos patres, erat apud gentiles, et tamen apud neutros matrimonium erat sacramentum, quum tamen apud utrosque, matrimonium fuerit, æque uerum, atque apud nos. De patribus qui sub lege erant, et ante legem, non accedo Luthero: imo plane censeo matrimonium fuisse illis sacramentum, sicut fuit et circumcisio. De gentibus, alia quaestio est, quorum coniugium totum pendebat a moribus ac legibus cuiusque populi, eoque talia erant apud alias, legitima coniugia, qualia haberentur alibi, perabsurda. Quæ non desunt, qui contra Lutherum sentiant, etiam gentium coniugium sacramentum esse. Nam et beatus Augustinus ait, quod sacramentum coniugij omnibus gentibus commune est, sanctitas autem sacramenti, non est, nisi in ciuitate dei nostri, et monte sancto eius.

In quam

In quam sententiam, qui uolet Hugonem de sancto Victore, perlegat. Quod si coniugium infidelium sacramentum non esset: non sequeretur tamen, quod Lutherus infert, ut ideo, ne fidelium quidem coniugium sacramentum sit. Populus enim dei in matrimonio quiddam habent sanctius, habuitque semper, et quum primum institueretur, et quum datis a deo legibus honestaretur. Porro apud gentes, quoniam humana tantum res agebatur, adsciscere sibi coniuges, ac reijcere, pactis ac legibus humanis solebant. In dei populo, iunctos coniugio, non licuit olim diuelli. Nam quod per Moysen deus permisit Hebræis, libellum repudiij, CHRISTVS fatetur indultum, propter duritiam populi, alioquin, uxores animo suo non satis commodas, interfecturi. Nam ab initio inquit Christus, non erat sic. Christianos uero, CHRISTVS ad pristinam reuocauit sanctitatem, consecrans matrimonium indissolubili uinculo societatis, excepta fornicationis causa, inter eos, quos non humanus error, sed deus rite coniunxit. Non sequitur igitur, ut si coniugium non fuerit sacramentum gentibus, idcirco sacramentum, aut nunc non sit christianis, aut non fuerit priscis olim patribus. Nam quod ad christianos pertinet, etiam si nusquam legeretur, ecclesiæ fides sufficeret. Et tamen unus ille locus ex apostolo, quem Lutherus cauillo conatur eludere, manifeste docet matrimonium, non nunc tantum, sed et olim quoque in generis humani primordijs, institutum pro sacramento

Hugo de sancto Victore,

Ratio cur si
delium con-
iugium pos-
tius sit sa-
cramentum
quam infidelium.

Ephesios. v.

mento. Quod nemini, opinor, dubium relinquetur qui locum illum ex epistola ad Ephesios perleget, et cōsiderabit attentius. Quem totum placuit inferere, propterea q̄ nullius interpretatione poterit res elucere clarius, q̄ ipsis uerbis apostoli, qui tam aperte quod sensit, explicuit: ut ineptis Lutheri calumnijs nullum reliquerit locum. Ait enim, Mulieres uiris suis subditæ sint, sicut domino, quoniā uir caput est mulieris, sicut Christus caput est ecclesiæ, ipse saluator corporis eius. Sed sicut ecclesia subiecta est Christo, ita et mulieres, uiris suis in omnib⁹. Viri diligite uxores uestras, sicut et Christus dilexit ecclesiā: et semetipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ, in uerbo uitæ, ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta et immaculata. Ita, et uiri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim unq̄, carnem suam odio habuit, sed nutrit et fouet eam, sicut et Christus ecclesiam: quia membra sumus corporis eius, et de carne eius, et de ossibus eius. Propter hoc, relinquet homo patrem suum et matrem suam, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnū est, ego autem dico, in Christo et ecclesia.

VIDETIS VT beatus apostolus matrimonium uiri et uxoris docet undiq̄ sacramētum esse, quod re-
præsentat

præsentat coniunctionem Christi cum ecclesia. Docet enim consecratum a deo matrimonium, ut esset Christi cum ecclesia coniuncti sacramentum, atque ideo uirum comparat CHRISTO, uxorem ecclesie. Virum caput esse dicit eius corporis, quod unum facit cum foemina. Christum caput esse dicit eius corporis, quod unum facit cum ecclesia. Præcipuam causam facit, cur uir uxorem diligit, non aliam, quæ ne dissimile signum sit Christi, quem repræsentat, et hanc potiore causam facit, quæ communem masculi et femellæ naturam, quæ et ipsa potuisset incitare ad diligendum. Mulierem uero, ut uirum timeat, ac reueretur, eodem exemplo prouocat, nempe, quod illa referat ecclesiam obedientem CHRISTO. Quæ quum iterum atque iterum, multis uerbis inculcasset, ne quis hanc uiri cum CHRISTO, et uxoris cum ecclesia collationem, putaret similitudinem esse quampiam, dumtaxat exhortandi gratia desumptam, ostendit rem esse ueram, uerum esse sacramentum, a prophetarum omnium primo, primoque eius ipsius uaticinio, orbe iam tum recens condito, prænunciatum. Nam quum dixisset. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim carnem suam odio habuit, sed nutrit et fouet eam, sicut et Christus ecclesiam, quia membra sumus (inquit) corporis eius, et de carne eius, et de ossibus eius. Quæ uerba dixit apostolus, ut nos in memoriam duceret eorum uerborum, quæ uerbis istis similia, dixit Adā, quum in conspectu eius primū adducta

Matrimonii
sacramentū
assertum ex
Pauli uer-
bis.

Expositio
Pauli uerba

Genes. iii.

Argutatur
(nepte Lus
therus.Reiicitur es
ius argutia.Prima ratio
probās Pau
lum ad E
phesios. v.
sensisse de
sacramento
matrimonii

adducta est Eua. Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea. Et ut euidentius ostenderet apostolus, ad Christi copulam cum ecclesia, pertinere sacramentum coniunctionis Adæ cum Eua, Adæ uerba ipsa subiunxit: Propterea relinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Hoc sacramentū, inquit apostolus, magnum est in Christo et ecclesia. Quomodo potuisset apostolus euidentius refellisse Lutherum, q̄ his ipsis uerbis, quæ Lutherus inepte conatur eludere? qui ex eo quod apostolus dixit, sacramentum hoc magnum esse in Christo et ecclesia, contendit apostolum abstulisse sacramentum a matrimonio uiri et uxoris, tanq̄ si quis ita loqueretur, Sacramentum baptismi magnum est in ablutione animæ, negaret baptismum corporis, esse sacramentum. Aut si quis diceret, Sacramentum eucharistiæ magnum esse in ipso Christi corpore, negaret panis et uini species esse sacramentum, aut si dicat, idem sacramentum esse magnum, in Christi corpore mystico, sacramentum detraheret corpori, quod sumpsit de uirgine? Quis unq̄ uidit quenq̄, tam nugace glossmate, tanta se cum gloria iactantem? Nam si apostolus hoc sensisset, et sic uoluisset accipi, ut hoc sacramentum magnum esset dumtaxat in Christo, et ecclesia, neq̄ pertineret quicq̄ ad uiri et uxoris matrimonium, imminuisset robur et pondus illorum omnium, quibus, illa comparatione duarum cōiunctionū commendauerit ante, coniugium. Quin alia quoq̄

ratione

ratione nocuisset causæ, quam susceperat, si illa protoplasti uerba, quæ per se posita, uidebatur coniuges in mutuum amorem trahere, sic traxisset ad Christum et ecclesiam, ut nihil pertinere doceret ad uirum et uxorem. Verba illa Adæ, fuisse uaticinium de Christo et ecclesia docet apostolus: et omnes doctores sancti confirmant: et ipsa res ostendit. Nam ad primum Euzæ conspectum protulit ea uerba, quibus patri et matri præferebat uxorem, quum ipse neque patrem habuisset neque matrem, neque adhuc præceptum procreandi liberos, ut parentum et liberorum collatione cognosceret, quid pater esset, aut mater. Quod si illa protoplasti uerba fuerunt uaticinium de Christo et ecclesia, tunc aut nihil pertinuisse uidetur ad matrimonium, quod agebatur, et de quo dici uidebantur, aut illud ipsum matrimonium, uelut illius coniunctionis idoneum signum, ab ipso deo, cuius spiritu formabatur Adæ loquentis os, sacramentum instituebatur: ut eadem uerba possent, et in id, quod agebatur, et in id etiam, quod prænunciabatur, hoc est, in hominum coniugium, et Christi cum ecclesia copulam competere, et tanquam unum sacramentum, ex re sacratissima, et eiusdem rei sacro et congruente signo, comprehendere. Præterea, ut liquido patere possit, Lutherum nihil dicere, non hoc agit apostolus in illo loco ad ephesios, ut doceret ex illis uerbis, quod magnum esset sacramentum, Christus coniunctus cum ecclesia, sed ut moneret coniunctos matrimonio, ut se sic mutuo gererent, ut

Secunda
ratio.

Tertia
ratio.

rent, ut ipsorum coniugium, rei tam sacrae, cuius sacramentum erat, idoneum et quod simillimum sacramentum redderent. Lutherus igitur hoc in loco, uel oscitat ipse, atque indiligenter et inconsulte legit illum locum, aut quod lectione competit, impietate dissimulat, quum hunc intellectum, quem attulimus, et quomodo intelligit ecclesia, respondet esse magnae oscitantiae, et indiligentis, inconsultaeque lectionis.

Lutherus ridicule ridet ecclesiam.

Ergo Augustinus oscitanter legit apostolum? oscitanter legit Hieronymus? oscitanter omnes, praeter unum Lutherum? qui uigilantia sua depræhendit Paulum ipsum non scripsisse sacramentum, sed mysterium? O hominem oculatum, qui uiderit totam ecclesiam latinam, perperam uocare sacramentum, id quod apostolus, dum graece scriberet, appellet mysterium non sacramentum, quasi ideo latini errarent, qui rem efferant latine: quia Paulus, in lingua graeca, non utatur latino uocabulo. Quod si, non sacramentum sed mysterium uertisset interpretes, et graecam uocem reliquisset integram, non abstulisset tamen argumentum, quo, ex eo loco apostoli concluditur, matrimonium esse sacramentum, quum id ita esse rei totius doceat circumstantia. Nam ut maxime torqueat mysterij uerbum, nunquam tamen efficiet, ut etiam si non statuatur sacramentum, ideo tollatur ac negetur sacramentum: neque male aut sentire dicetur, aut loqui, qui sic loquatur: Eucharistia magnum est mysterium. Quamobrem, quum nullum sit e sacramentis, quod non idem sit mysterium, utpote, quod sub

sub uisibili signo complectitur archanam et inuisibilem gratiam: interpret animaduertens in illis Pauli uerbis ad Ephesios, totius loci seriem declarare planissime id mysterij genus apostolū describere, quod uere sit sacramentum, ac præterea uidens, ecclesiā totam matrimonium obseruare pro sacramento, mysterium illic, ut debuit uertit sacramentum. Qui, si uerbum non recte uertisset, neq; tam oscitantes erant lectores, aut Hieronymus, aut Augustinus, ut uertētis errorem nō depræhenderent: neq; tam proni fautores coniugij, ut depræhensum sequeretur potius, q̄ castigarent: præsertim, quum Augustinus græcarū literarū peritiā non cederet Luthero, et Hieronymus, eius linguæ sine controuersia doctissimus, adeo uirginitati fauerit, ut apud multos, matrimonio parum exquus fuisse uideretur. Quamobrem, ut omnes facilius intelligant, non eos tantum, quos, per contemptum uocat sententiarios, a Luthero nunc appellari lectores oscitantes: sed ueteres etiam ecclesiæ patres optimos, et doctissimos: audiamus quid ait beatissimus **AVGVSTINVS**: Non tantum (inquit) foecunditas, cuius fructus in prole est, nec tantum pudicitia, cuius uinculum est fides, uerum etiam sacramentum nuptiarum cōmendatur fidelibus coniugatis. Vnde dicit apostolus: Viri diligite uxores ueltras, sicut et Christus dilexit ecclesiā. Augustinus igitur sacramentum uocat, quem ne dicat Lutherus oscitāter, et indiligēter legisse locū, iterū atq; iterū, alijs atq; alijs operibus

Defensus interpretis q̄
mysterium
uerterit sacramentum

Vide quos
appellat Lutherus oscitantes lectores.

Augustinus

ribus in eandem sententiam, eundem locum tractat. Ait enim alibi: Dictū est in paradiso. Relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ. Quod magnum sacramentum dicit apostolus in Christo et ecclesia. Cur hic non explicat Augustinus illud Lutheri mysterium, errorē esse, q̄ latini uocat sacramentum, quoniam græce Paulus appellat mysterium, nō sacramentum? Augustinus plus millies appellat sacramentum connubij, et sacramentum nuptiarum. Quemadmodum et illic, ubi dicit, q̄ omne nuptiarū bonum impletum est in ipsis Christi parētibus, proles, fides, sacramentum. Cur hic non admonuit nos non esse sacramentum sed mysterium? Præterea, si uerum dicit Lutherus sacramentum non esse, nisi in Christo et ecclesia, uerum non dicit Augustinus. Nā neq̄ illud sacramentum bonum est nuptiarum, præsertim ut accipit Lutherus, qui dicit dumtaxat esse mysterium, neq̄ in Mariæ nuptijs impletum est. Et iterū super eadem apostoli uerba, dicit Augustinus, Quod in Christo et ecclesia est magnum: hoc in singulis quibusq̄ uiris et uxoribus est minimum; sed tamen coniunctionis inseperabile sacramentum. Qz si Lutherus dicat non uocari sacramentū, nisi in Christo et ecclesia, reuincetur etiā ipsis apostoli uerbis, si diligenter expendantur, uel a grammatico. Nā quum apostolus dicat sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo et ecclesia. Quod est illud sacramentum, quod magnum est in Christo et ecclesia?

Christus

August. de
nup. et cons.
cu. ad Vale-
rium,

Christus et ecclesia non potest esse sacramentum in
 Christo et ecclesia. Nemo enim sic loquitur. Neceſſe
 eſt igitur, ut id ſacramentum quod dicit eſſe magnū,
 in Christo et eccleſia, ſit illa coniunctio uiri cum con-
 iuge, de qua dixerat. Non aliud igitur dicit apoſto-
 lus, q̄ hoc, id eſt illa coniunctio uiri et mulieris, ma-
 gnum eſt ſacramentum in Christo et eccleſia, tanquā
 ſacrum ſignum in re ſacerrima. Deniq̄, ſi pertinaciter
 neget Lutherus, in illis apoſtoli uerbis, coniugiū uo-
 cari ſacramentum, ſed tantū Christi copulam cum ec-
 cleſia, ſaltem non negabit iſtud, quin illa coniunctio
 uiri et mulieris, ſignum ſaltem ſit ſacræ illius coniu-
 ctionis, qua Chriſtus coniungitur cum eccleſia, idq̄
 ex inſtitutione dei, quum primi parentes deo ipſo co-
 pulante, coniuncti ſunt, non autem humano ingenio
 inuentum poſtea. Iſtud ſaltem quod dixi, Lutherus
 ſi neget ex apoſtoli uerbis patere, negabit impuden-
 tiſſime. Nam hoc, in eo loco tam ſæpe, tam aperte
 dicitur, ut qui non id uideat, cæcum ſe fateatur oportet.
 Igitur ſi coniugio, quod rem tã ſacram ſignificat,
 conſtabit etiã conferri gratiam, tunc uelit nolit, coge-
 tur Lutherus, aut coniugiū pro ſacramento ſuſcipere,
 aut omnia prorsus ſacramenta reiſcere, quum, ipſo fa-
 tente, ſignū rei ſacræ cū promiſſione gratiæ faciant ſa-
 cramentū. **V I D E A M V S** igitur an aliquo modo li-
 quere poſſit, infundi coniugio gratiã. Nam id aperte
 negat Lutherus. Nuſq̄, inquit, legitur aliquid gratiæ
 dei accepturū, quiſquis uxorem duxerit. Honorabile
 coniugium

Lutheri
 uerba.
 Confutatio

Ad hebræos. xij.

In sacramēto coniugij infundī gratiam.

Secunda ratio.
I. ad Ti. ii.

Bernardus.

coniugium inquit apostolus in omnibus, et thorus immaculatus. Thorus macula carere non posset, si coniugium careret gratia. Nec aliunde habet coniugium, ut thorum seruet immaculatum, quod quod deus, cuius prouidit bonitas, ut nec rebus his, quæ naturali feruntur ordine, (etiam si non ratione tantum, sed etiam sensu careant) quicquid deesset eorum, quæ pro cuiusque captu sint necessaria: simili benignitate curauit, ut coniugio gratiam iungeret, qua quisquis eam nolle abijcere, et fidem debitam seruaret coniugi, et ex commixtione carnali, cuius alioqui foeda concupiscentia macularetur, non solum non contraheret labem, sed etiam proueheretur ad gloriam. Cōiugium enim non haberet thorum immaculatū, nisi quia gratia quæ infunditur coniugio, uerteret illud in bonum, quod alias esset peccatum. Quod ipsum, et alibi quoque, quum de mulieris agit officio, Paulus designat apertius. Saluabitur inquit, per filiorum generationem. At si tollas coniugium, quid aliud fuerit generatio, per quam, ut apostolus ait, saluabitur in coniugio, quod mors, et aeterna damnatio. Nam tolle, inquit beatus Bernardus de ecclesia honorabile cōnubium, et thorum immaculatū, ponne repleas eā concubinarijs, incestuosis, seminifluis mollibus, masculorum concubitoribus, et omni denique genere immundorum? Si igitur, extra coniugiū omnis generatio dānabilis est: magna uidetur gratia matrimonij, qui eundem actū (si naturā respicis) ex quo maculareris in poenam, non solum

solum ita purgat, ut eluat labem, sed etiam sic sanctificat, ut (apostolo teste) reportet præmiū. Nec istud habet priuilegium gratiæ, nisi uirtute sacramenti, ab ipso deo, in id consecrati, ut hominī ipsius cultori, foret, et in propagationis officium, quum creatus est, et in remedium concupiscentiæ, quum restitutus est.

Quæ ille ipse coniugalis actus, quid esset aliud quā concupiscentia, nisi deus illum faceret remedium concupiscentiæ, quem nūc sancta sacramenti gratia sic fecit concupiscentiæ remedium, ut eos qui gratiæ paternæ substantiam, quam deus infundit coniugio, negligenter nolit (ut filius prodigus fecit) effundere, non solū defendat, ne quid aque furtiuæ litiant e cisternis alienis, sed etiam ne se inebrient suis, et sobrios haustus efficiant tam salubres, ut in uitam proficiant æternam. Nam et apostolus in illo etiam loco, ubi quantum potuit, hortabatur ad continentiam et uirginitatem, contrariam coniugali generationi uirtutem, tamen matrimonium etiam dei donum fatetur, nimis mirum ex illis, de quibus dicitur, omne datum optimum, omne donum perfectum, desursum est descendens a patre luminum. **E** **T** certe donum dei, quod ideo datur, ut qui accipit, in eo uitæ statu sit, in quo seruari debeat, ne in eum decidat statum, in quē si cadit, pereat: an non habere se docet adiunctā præseruatricem gratiā? Ad hæc, quum ita dicat apostolus: Si quis frater uxore habet infidelē, et hæc cōsentit habitare cū illo, non dimittat illam. Et si qua mulier fidelis habet

Lucæ, xx.

I. Cor. vii.

Iaco. vii.

Tertia
ratio.
I. Cor. vii.

Quarta
ratio.

Genesis. iij.

Genesis
primo.

habet uirū infidelem, et hic consentit habitare cū illa, non dimittat uirū. Sanctificatus est enim uir infidelis per mulierem fidelem, et sanctificata est mulier infidelis, per uirū fidelem. Alioqui enim filij uestri immūdi essent, nunc autem sancti sunt! An non his uerbis ostendit apostolus, q̄ quum integra quædam res sit coniugium, postq̄ alterutra pars ad fidē conuersa est, sanctitas sacramenti totū sanctificat cōiugium, quod prius totum fuit immundum? At cur istud coniugiū plus haberet sancti, q̄ prius, quatenus coniugiū est, nisi propter alterius accedentem fidem, accederet cōiugio sacramentalis gratia, quæ, ante baptisimū, qui sacramentorum omnium ianua est, ad infidelium cōiugium non potuit ingredi? Sed prætereamus aplm. Consideremus huius sacramenti cōsecratorem deū. An non ille, quum primos parentes cōiungeret, coniugium benedictione sacrauit? Ait enim scriptura. Benedixit illis Deus, ac dixit: Crescite et multiplicamini. Cuius benedictio, quum in reliquis animantibus, ad corporis robur, pro cuiusq̄ captu sit operata: quis dubitet in homine rationis capace, uim gratiæ spiritalis infudisse spiritui? nisi quis deum credat, quū infimis quibusq̄ bestiis fuisse tam benignus, ut p̄ sua cuiq̄ natura largitus sit affluenter, homini, quem ad ipsius condidisset imaginem, tam parce manum in benedictione restringeret, ut corporis dūtaxat habitaret ratione, animam, illud uitæ spiraculum, quod ipse inspirauerat, et qua, maxime representabatur, tā-

ta

ta benedictione, præteriret intactam.

I T E R V M, quum Christus homo et idem deus uersatus inter homines, nuptias non solum sua honorauit præsentia, sed etiã nobilitauit miraculo, an non docuit honorandum esse cõnubium? Quod ego certe non uideo, quid honore dignum habere possit absq; gratia. Neq; illum puto ad nuptias fuisse uenturum, nisi uel iam tum haberet aliquid gratiæ coniugium, quod ipsum Christo faceret gratum, uel ut coniugio gratiam ipse conferret. Quin et miraculum, quod operabatur, nos admonere uideo, insipidam concupiscentiæ carnalis aquam, per occultam dei gratiam, in optimi saporis uinũ esse conuersam. Sed quid opus est in re tam clara, tot probamenta conquirere, præsertim, quum uel unus ille locus abunde iufficiat, quo Christus ait. Quos deus coniunxit, homo non separet. O uerbum admirabile, et quod nemo potuisset efari, præter uerbum quod caro factum est. Quis non putasset abunde satis esse, q; primos homines, initiũ generis coniunxisset deus? Atq; idipsum fuerat in tanta deitatis maiestate, nulli non admiranda benignitas. At nunc, ueritate referente didicimus, quicunq; legitimo coniugio copulantur, eos non temere, neq; mortalium dumtaxat cæremonijs, sed ipso deo inuisibiliter adistente, et insensibiliter cooperante coniungi. Atq; ideo ueritum, ne quos deus iunxit: ullo separentur ab homine. O uerbum non admiratione magis, q̃ gaudio pariter et timore plenum. Quis non læ-

p

tetur

Quinta
ratio.

Ioan. ii.

Eodem.

Ratio
sexta.
Matthæi,
xix.

Repudiũ ius
ademptum
coniugibus
ab ipso Chri
sto.

Ioan. iiii.

tetur deo tantæ curæ esse suum cōiugiū, ut nō solū interesse, sed etiam præesse dignetur? Quis nō inhorrescat, dū dubitet quomodo debeat tractare coniugem, quā non solū teneatur amare, sed etiam sic conuiuere, ut puram et sine macula possit deo, quo tradente recepit, reposcēti reddere? Igitur, quum deus ut dicit ipse, coniungat omnes, quis ab illo credet coniugio non infundi gratiam? An qui semper copulat, semel dumtaxat benedixit? Cur iungendi resumit officium, nisi credatur et benedicendi repetere? An sanctissimum illum spiritum, quem in spiritu et ueritate oportet adorare, putandum est assidue subire ministerium copulandorum coniugum, copulæ tantum cura carnalis? Certe quod ad eā rem attinet, sufficeret deo, si genus humanum, quemadmodum cætera animalia, naturæ ab ipso inditæ, et hominis uicio corruptæ relinqueret. Sanctius igitur aliquid subesse oportet, ultra carnis propagandæ curam, quod augustum illud dei numen in coniugio peragat, id est haud dubie, quod antistes sacramentorū omnium coniugibus infundit, in coniugio consecrando gratiā. Ergo, quum tot modis probauimus conferri in coniugio gratiam, coniugium uero sacræ rei signum esse patet et ex apostolo, quod signum, quum gratiam, sicut ostendimus, adiūctam habeat, figura dumtaxat esse non possit: consequens est, ut inuito Luthero, coniugium sacramentū sit, etiā si sacramenti nomine (quod tamē facit) nō appellaret apostolus. Sed quis unq̄, aut ueterū aut nouo
rum

rū, nisi quos explosit ecclia, matrimoniū dubitauit ap-
pellare sacramētū. In quo uno, quod Hugo de sancto
Victore cōmemorat, duplex inuenere signū, nā et cō-
iugiū ipsū sacramētū est illius societatis quę in spiritu
est, inter deū et animā, officiū uero cōiugij sacramen-
tum est illius societatis, quę in carne est, inter Christū
et ecclesiam. Nam si magnū est, inquit, quod in carne
est, multo magis utiq; est, quod in spiritu est. Et si re-
cte per scripturam sanctā deus spōsus dicitur, et a-
nima rationalis sponsa uocatur, aliquid pfecto inter
deum et animam est, cuius id, quod in coniugio inter
masculum et foeminam constat, sacramentū et imago
est. Sed forte, ut expressius dicā ipsa societas, et quę
exterius in cōiugio, pacto fœderis seruatur, sacramen-
tum est, et ipsius sacramenti res est dilectio mutua a-
nīmorum, quę ad inuicem societatis et fœderis cōiuga-
lis uinculo custoditur. Et hæc rursum ipsa dilectio,
qua masculus et foemina in sanctitate cōiugij, animis
uniuntur, sacramentū est, et signum illius dilectionis,
qua deus animæ rationali intus per infusionē gratiæ
suz, et spiritus sui participationē, cōiungitur. Hacten-
us Hugo. Quāobrē, quū nō solū publicā fides eccle-
się tot æte nos sēculis, ac uetusti patres scripturarū sci-
entia et uitę meritis insignes, sed ipse etiā beatus apłs
et doctor gentiū Paulus, matrimoniū habuerint pro
sacramēto, quod honorabile faciat cōnubiū, et thorū
per gratiam non solum seruet immaculatum ab adul-
terio, sed et abluat immundiciā libidinis, et aquam
conuertat

Bernardus,

cōuertat in uinum, sanctamq; procuret uoluntatem a licitis nonnunq̃ abstinendi complexibus: nō uideo, quid contra, Lutherus possit asserere, nisi q̃ heretici (ut beatus ait Bernardus,) pro libitu quisq; suo, sacramēta ecclesiæ tanq̃ matris uiscera, dente uipereo, certatim inter se dilacerare contendunt.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

Insignis Lutheri impudentia.

Machina Lutheri despræhensa.

IN SACRAMENTO ORDINIS Nullo procedit ordine, sed hinc, atq; inde colligēs omnes malitiæ suæ thesauros effundit, animum ostendit egregie uersum ad nocendū, si respondeant uires, proponit multa, asserit atq; affirmat pessima, sed omnia sat habens dicere, nihil prorsus ulla ratione cōfirmat. Qua ex re uidere licet, insignem hominis impudentiam, qui quum toti credere non dignetur ecclesiæ, nisi rationem reddētī suæ fidei, sibi ut credatur uni, sine ratione postulet, idq; de rebus eiusmodi, de quibus, quid credat cognoscere, nisi ecclesiā docente, non potest. Et tamen sic postulat sibi credi, quomodo, si quis credat non aliud agat, q̃ ut totam confundat, atq; pessundet ecclesiam. Nam quid aliud molitur, qui conatur tollere sacrosanctum sacramentum ordinis, q̃ ut postq̃ mysteriorum ministri uiluerint, incipiant, utpote etiam, quæ per uiles ministrentur, uilescere sacramēta. Quem unū scopū, toto petit opusculo.

lo. De ordine igitur, quia nullo procedit ordine, colligimus hinc inde Lutheri dogmata, ut aceruum illum malorum, lector semel habeat sub oculis, quo cōspecto, nō erit (opinor) multū insumendū opere, ut illum cōarguamus, cuius impiam doctrinā uidebunt omnes, eo, recta contendere, ut omnem Christi fidem, possit infidelitate pervertere. Quid enim destinat aliud, qui decernit inter laicos et sacerdotes, nullum esse discrimen sacerdotij, omnes ex æquo presbyteros esse, omnes eandē habere potestatem, in quocūq; sacramento? Sacerdotibus sacramentorū ministerium, nō nisi laicorum consensu committi? Sacramentū ordinis nihil aliud esse posse, q̄ ritum quendam eligendi cōcionatoris in ecclesia? Quicūq; non prædicat, eum non esse sacerdotem, nisi equiuoce, quemadmodū homopictus, est homo. Qui sacerdos est, rursus fieri posse laicum. Characterem enim, nihil esse. Ordinē deniq; ipsum (qui uelut sacramētum, homines in clericos ordinat, qui prædicare nesciunt) esse uere, mere, omninoq; figmentum ex hominibus natū: nihil de re ecclesiastica, de sacerdotio, de ministerio uerbi, de sacramento intelligentibus. Postremo sanctus iste sacerdos (ut q̄ castus ipse sit, coniecturā præbeat) tanq̄ errorē summum, et summā cæcitatem ponit, et captiuitatem maximam, q̄ sibi sacerdotes indixerint cælibem castitatem. Et quum Christus eos laudet eximie, qui se castrauerunt ob regnū celorū: antichristus iste spurcissimus, eosdē cōparat euiratis olim Cybelis deę sacerdotibus

Obserua
quo tendat
Lutherus,

Lutheri noua
dogmata

Sacerdotū
cælibatū
damnat. Lu-
therus,

Matthæi,
xix,

Lutheri uer-
ba: sed uide
q̄ absurda.

Luthero a-
lia est papa-
lis ecclesia:
alia Christi.

tibus idololatriis. Iam dudū scio, aures pij lectoris ex-
horrent impium hunc dogmatū perniciosorum cata-
logum, quorum fere quoduis magis foetum est hære-
sibus, q̄ fuisse fertur equus ille troianus armatis. Sed
omnium, uelutī quidā fons est, q̄ ordinē negat esse sa-
cramentum, quo obstructo, cæteros necesse est riuus-
los exarescere. Hoc sacramētū, inquit, ecclesia Christi
ignorat, inuentumq; est ab ecclesia papæ. Hæc pauca
uerba, non paruum habent et falsitatis et absurdita-
tis aceruum. Nam et ecclesiam papæ, discernit ab ec-
clesia Christi, quum papa sit eiusdē ecclesiæ pontifex,
cuius et Christus. Ait ecclesiam inuenisse, quod non
inuenit, sed accēpit institutū. Ait ecclesiam Christi,
hoc ignorare sacramentum, quum satis constet nullā
fere mundi plagam esse, quæ rite profiretur fidē Chris-
ti, quin ordinem habeat pro sacramēto. Nam si pos-
set obscurum aliquem angulū reperire (quod opinor
non potest) in quo nesciatur sacramentum ordinis, ta-
men angulus ille nō esset cum reliqua comparandus
ecclesia, quæ nō Christo solum subest, sed est propter
Christum, unico Christi uicario, papæ romano, et or-
dinem credit esse sacramentū. Alioqui si perstet in eo
Lutherus, ut ecclesiā papæ discernat ab ecclesia Chris-
ti, et apud alterā, dicat ordinem haberi pro sacramē-
to, non haberi apud alteram, proferat illam ecclesiam
Christi, quæ contra fidem papalis (ut uocat) ecclesiæ,
ignorat sacramentum ordinis. Interim certe perspi-
cuū est, quū dicat hoc sacramentū ignorari ab ecclesia
Christi

Christi, et de Christi ecclesia, dicat eos, quibus præsident papa, non esse: utraq; ratione ab ecclesia Christi eū segregare non Romā tantū, sed Italiam totā, Germaniā, Hispanias, Gallias, Britannias, reliquasq; gentes omnes, quæcunq; romano pontifici parent, aut ordinē pro sacramento recipiūt. Quos populos omnes quū de Christi tollat ecclesia, necesse est ut aut ecclesiam Christi fateatur esse nulq;, aut more donatistarū, ecclesiam Christi catholicam, ad duos aut tres hæreticos redigat de Christo susurrantes in angulo. Sed uelut ineuitabile telum promit, quod hoc sacramentū nullam habeat promissionē gratiæ, ullibī ut inquit positam, cuius sacramenti, uel uerbo meminisse negat, totum nouū testamentum, et ridiculū ait asserere pro sacramento dei, quod a deo institutū, nulq; potest monstrari, nec licet inquit, astruere aliquod diuinitus ordinatum, quod diuinitus ordinatū nō est: sed conandū est, ut omnia nobis claris, inquit, scripturis sint firmata. Vtrum in nouo testamento, nulla prorsus fiat huius sacramenti mentio, post excutiemus. Interim sic agam cum illo, tanq; nulla prorsus mentio fieret. Nam eodē telo se sperat omnia ferme sacramenta per fodere. Aduersus quod telum, ego in scutū, mihi idipsum ferrum conijciam, quod Lutherus ipse fatetur impenitrabile. Sic enim se habent ipsius uerba. Hoc sane habet ecclesia, q; potest discernere uerbum dei, a uerbis hominum, sicut Augustinus confitetur se euangelio credidisse, motum autoritate ecclesiæ, quæ

Lutheri ecclesia/ ea q̄ dicitur malignantium Lutheri uerba.

Lutheri uerba. Augustinus

quæ hoc esse euangelium prædicabat. Igitur quum istud habeat (ut Lutherus fatetur) ecclesia, quod uerbum dei discernere potest a uerbis hominum, certum est istud non aliunde haberi, quam a deo: nec ob aliam causam, quam ne in his erraret ecclesia: in quibus non erratum esse oporteat. Sequitur igitur ex hoc fundamento, quod nobis substrauit Lutherus, ut ecclesia habeat a deo, non id solum quod concedit Lutherus, discretionem uerborum dei, a uerbis hominum: sed etiam discernendi facultatem, qua in scripturis diuinis, diuinum sensum ab humano discriminet. Alioqui enim, quid profuerit, si ecclesia (deo docente) scripturam ueram discernat a falsa: et in scriptura uera, falsum sensum non discernat a uero? Denique eadem ratione, et istud sequitur, ut et in his, quæ non scribuntur, ecclesiam suam doceat deus, ne per errorem possit falsa pro ueris amplecti: quum ex ea re non minus impendeat periculi, quam si uel scripturas hominum teneat pro uerbis dei, uel e uerbis dei uerbis, falsum eliciat sensum: præsertim, si falsa suscipiat sacramenta pro ueris, et traditiones hominum pro traditionibus dei, imo non traditiones hominum, sed figmenta diaboli: si suam spem in fictis, ac uanis corporalium rerum signis, (quemadmodum magi faciunt) ecclesia Christi, uelut in Christi sacramentis, collocet. Liquet ergo manifeste ex eo, quod fatetur Lutherus, ecclesiam hoc habere, ut uerba dei discernat a uerbis hominum: Hoc quoque non minus habere, ut traditiones dei discernat a traditionibus hominum

Victus ex suis
is ipsius uer-
bis Luther?

minum: quum alioqui, utrobique possit ex æquo ui-
 tandus error exoriri, nec id agat Christus, ne ecclesia
 sua hoc aut illo erret modo, sed ne erret ullo. Errare
 uero, maiore cum iniuria Christi non possit, quàm si fidu-
 ciam in illo ponendam solo, ponat in signis, nulla prorsus
 fultis gratia, sed omni bono fidei uacuis atque inani-
 bus. Non igitur errare potest ecclesia, in suscipi-
 endis sacramentis fidei, non magis inquam, quàm errare
 potest in suscipiendis (qua in re ecclesiam errare non
 posse fatetur Lutherus ipse) scripturis. Quæ res, si se
 haberet aliter, multa sequerentur absurda. Sed hoc in
 primis, quo nihil esse potest absurdius: quod plerumque om-
 nia fidei christianæ dogmata, tot stabilita sæculis,
 ad succrescentium hæreticorum libidinem, denuo re-
 uocarentur in dubium. Nam si nihil haberi pro certo
 debet, nisi quod scripturis et iisdem (ut Lutherus ait)
 claris firmatum est, non solum non asseremus diuæ
 Mariæ uirginitatem perpetuam, sed et inexhausta
 suggeretur fidei oppugnandæ materia, si cui unquam li-
 beat aut nouas excitare sectas, aut resuscitare sepul-
 tas. Nam paucissimi fuerunt hæretici, qui non recæ-
 perint scripturas: sed omnes fere ex eo, sua statuebant
 dogmata, quod aut ea contenderent esse firmata scriptu-
 ris: aut quum illis uiderentur rationi consentanea, cō-
 trarium non definiri scripturis: quoniam ea, quæ pro-
 ponebantur aduersus suam sectam, aliter cōtendebant
 intelligi, quàm orthodoxa intelligebat ecclesia: et ne clara
 dici possent, aut alio excogitato sensu, aut prolatis
 q aliunde

Plerumque om-
 nes hæreses
 ticos scrip-
 turis nititur

aliunde ex eadem scriptura locis, in speciem ualde contrarijs, omnia sic turbarunt, ut uiderentur ambigua. Itaq; aduersus Arrium, nisi publica stetisset fides ecclesiae: haud scio, an defuisset unq; de scripturis disputandi materia. NVNC, quoniam ex ipsius Lutheri fundamento, probauimus: sacramenta, quae credit ecclesia, non aliunde q; a deo potuisse constitui, etiam si nihil inde prorsus in scriptura legeretur: uideamus, an scriptura tam nullam omnino mentionem faciat huius sacramenti. Omnes una uoce fatentur, apostolos in coena domini ordinatos in sacerdotes. Solus istud Lutherus negat, quum plane constet illic, datam potestatem conficiendi corporis Christi, quod solus conficere sacerdos potest. At non est inquit ille, sacramentum: quia non fuit illis ulla promissa gratia. Vnde id nouit Lutherus? quia non legitur inquit. Familiaris est ista Luthero cōsequentia. Non est in euangelio scriptum, ergo non est a Christo factum: quam colligendi formam, infirmat Euangelista, quum dicit: Multa sunt facta, quae non sunt scripta in libro hoc. Sed tangemus tamen Lutherum, aliquanto propius. Eucharistiam concedit esse sacramentum: quod nisi fateretur, insaniret. At ubi repperit in scriptura promissam in illo sacramēto gratiam? Nam ille nihil recipit, nisi scripturas: et easdem claras. Legatur locus de coena dominica, non reperiet apud ullum euangelistarum in susceptione sacramenti, promissam

Ioan., xxi,

Matthæi.
xxvi.

ti, promissam gratiam. Legitur a Christo dictum. Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum: quibus uerbis significauit semet in cruce per passionem redempturum genus humanum, sed quum dixit ante: Hoc facite in meam commemorationem: nullam hoc facienti, id est sacerdoti cōsecrati, aut eucharistiā recipienti, gratiam ibi p̄mittit, nullam peccatorū remissionem.

I. ad Cor. xi

At nec apostolus in epistola ad Corinthios, quū interminetur male manducantibus iudicium, ullam mentionē facit de gratia bene māducantiū. Quod si quid, ex capite sexto Ioānis, gratiam promittat suscipienti sacramentū carnis et sanguinis domini, ne id quidem quicq̄ iuuare Lutherū potest, quippe q̄ totū illud caput negat ad eucharistiā quicq̄ pertinere. Videtis ergo, ut istā promissionē gratiæ, quam pro totius sacramēti fundamēto, magnifice nobis in toto p̄milit opere, non potest in eo tueri sacramēto, quod fere solū realinquit, nisi (quod necesse habet) pręter scripturæ uerba, recurrat ad ecclesiæ fidem. Igitur quemadmodum satis est nobis, q̄ in Euangelio legimus: conficiendū sacramēti potestatem commissam his, in quorum locum succedunt sacerdotes: ita satis est, q̄ ab apostolo legimus consilium datum Tímotheo: ut nemini cito manum imponeret: quæ loca plane significant ordinationem sacerdotum, non consensu communis, quo solo interueniente fieri sacerdotem posse Lutherus ait: sed sola ordinatione episcopi, idq̄ certa impolitiome

I. Timo. v.

I. Timo, iiii.

impositione manuum, in qua, per exterius signum, deus infunderet interiorem gratiam, de qua gratia, quid obstat, quo minus credamus ecclesiae dei uiui, quae est (ut ait apostolus) columna et firmamentum ueritatis, quando eidem ecclesiae, necesse est ipse credat Lutherus, de gratia promissa in sacramento eucharistiae. Nam in hac fide cognoscitur, aut illius gratiae promissio, aut certe sine promissione, donatio.

Exo, xxviii.

DEMIROR profecto tam uecordem esse quemque ut dubitet, an sacerdotibus euangelicis in ordine conferatur gratia, quum passim legantur plurima quae significare uidentur, etiam ueteris legis sacerdotibus gratiam esse collatam. Nam Aaron, inquit deus, et filios eius unges, et sanctificabis eos, ut sacerdotio fungantur mihi. Alioqui enim, quid profuisset exterior sanctificatio in cultum dei, nisi deus pariter infundisset gratiam, qua sanctificarentur interius? atque id quoque per Christum, cuius uenturi fides, robur et uim potuit indidisse sacramentis praecedentibus, sicut pacem fecit populum iudaicum consequendae aliquando salutis aeternae? Verum si quis id non admittat, ueteris legis sacerdotio collatam gratiam: certe non est, cur grauetur tamen, admittere gratiam sacerdotibus euangelicae legis infundi, quia iam per Christi passionem, uenit plenitudo gratiae.

Acoru, xlii.

IN ACTIS APOSTOLORVM, quum Barnabas

nabas ac Paulus segregarentur in opus, in quod eos spiritus sanctus accersiuit, nō ante dimissi sunt, q̄ impositis manibus ordinati sunt. At cur obsecro manus eis imposuerunt apostoli? An ut corpus inani tactu pulsarent, nulla spiritali gratia prodesse animæ? Quomodo potest ergo Lutherus hoc sacramentum dicere ecclesiæ Christi esse incognitum, quo nulla natio Christiana non utitur? Quomodo potest appellare nouum, quod instituit CHRISTVS, quod in usu habebant apostoli? At nunq̄, inquit, appellatum est sacramentum apud ueteres doctores usq̄, excepto Dionysio. Nihil enim prorsus in reliquis patribus, de istis sacramentis legimus, inquit, nec sacramenti nomine censuerunt, quoties de his rebus loquuti sunt. Recens enim est inuentio sacramentorum. Egregie sane rario est ista Lutheri, quæ et manifeste falsa est, et si foret uera, nihil tamen efficeret. Nam si ueteres de re fortassis olim nō controuersa, nihil scripsissent omnino, aut si quum scriberent aliquid, rem proprio tamen non communi sacramentorum nomine designassent, non necessario colligeretur ex eo, aut ordinem non fuisse prorsus, aut non fuisse sacramentum. Nam si quis baptismum uocet baptismum, nec addat sacramentum, dicetur ideo non habuisse baptismum pro sacramento? Preterea si solus ex antiquis patribus Dionysius ordinem scriberet esse sacramentum, uel satis esset ad euertendam Lutheri obiectionem, qua uideri uult inuentionem sacramentorum nouam

In sacramēto ordinis conferri gratiam.

Confutatur ratio Lutheri.

Sacrilegi
Lutheri cō-
tumelia in
sacrum Dio-
nyfium,

Ad Lutherū
(fi Luthero
credas) ni-
hil est diuus
Dionysius.

uam esse: repugnat enim esse nouum, quod ab illo fa-
tetur scriptis compræhensum, quem fatetur antiquū.
Atq; istud quidem uerum esset etiam, si talis esset sa-
cer Dionysius, qualem eū depingit sacrilegus Luth-
rus, qui ferme nihil in eo dicit esse solidæ eruditionis,
nihil eorum quæ scribit, aut authoritate quicq̃, aut ra-
tione probari, sed omnia esse illius meditata, ac prope
somnia simillima, quæcunq; in cælesti scribit Hierar-
chia. In theologia mystica, quam sic inflant (inquit)
ignorantissimi quidam theologistæ, est (inquit) etiam
perniciosissimus, plus platonizans q̃ christianizans.
In qua, inquit, Christum adeo non discas, ut etiam si
scias, amittas. Expertus (inquit) loquor, hoc est (ut o-
pinor) expertus est ibi se Christum perdidisse, demū
in ecclesiastica Hierarchia, quid facit, inquit, nisi q̃ ri-
tus quosdam ecclesiasticos describit, ludens allegori-
is. Deniq; ut ostenderet in re q̃ leui diuus Dionysius
luderet operam: An mihi putas, inquit, difficile esse,
in qualibet re creata allegorijs ludere? Mihi non fue-
rit operosum meliorem Hierarchiam scribere, q̃ Dio-
nyfij sit. Quis patienter ferat in uiri sancti pios labo-
res sic debacchantem rabulam, quæ uere meritoq; in
sui similem debaccharetur hæreticum? Nam et indo-
ctum uocat, et ludicrum, et scribentem non tantū so-
mnia, sed etiam perniciofa, et Christum destruentia
dogmata. Quæ tamen omnia conuitia sancto uiro ce-
dunt in gloriam, cuius opera omnia, uel hoc abunde
demonstrat

demonstrat esse bona: quod uiro malo displiceant. Nam quæ consortia luci cum tenebris, Christo cum Belial? At quod e pijs uiri sancti libellis nihil pietatis hausit, impium ipsius caput erat in causa, quandoquidem uere scribit Horatius. Syncærum est nili uas, quod cumque infundis, acescit. Nam quod ait sibi non operosum esse meliorem Hierarchiam scribere, quam fuerit illa Dionysij, postquam scripserit, tum istud iactitet. Interea uero, rem aggreditur multo magis operosam, Hierarchiam alteram, quæ supra firmam fundata est petram, demoliri. Longius aliquanto nos auexit indignatio, qua moleste ferimus in uirum sanctum, ab impio euomita, tam contumeliosa conuicta. Verum (ut coepi dicere) etiam si solus Dionysius docuisset ordinem esse sacramentum, suffecisset illud ad reuincendum Lutherum, asserentem nouam esse inuentionem sacramentorum. Quum Dionysium non solum Lutherus fateatur antiquum, sed et totus orbis Christianus ueneretur ut sanctum. Cui quod Lutherus irascitur, non aliud facit, quam sola malicia, qua nihil ferre potest, quod impijs ipsius hæresibus aduersatur. At nunc ut plane liqueat quod uanus undique sit Lutherus, ostendam non solum Dionysium, sed etiam Gregorium, et quem sibi patronum Lutherus mentitur Augustinum, ordinem habuisse pro sacramento. Præterea characterem (quem Lutherus irridet) indelebilem, etiã si non uocetur nomine, re tamen aperte

Horatius,

Lutherus
cur irasca-
tur Dio-
nysio,

Ephesios. v.

Hieronymus
pro charac-
tere.Character
quid sit.

aperte describi, et ab Hieronymo in sacramento baptis-
matis, et rationem eius haberi ab Augustino in u-
troq; sacramento, tam baptismi, q̄ ordinis. Incipiam
igitur a Hieronymo de charactere baptismatis, ut ap-
pareat manifestius character ordinis, quem et Au-
gustinus et Gregorius, ob indelebilem characterem,
cum baptismo cōparant. Igitur super illa Pauli uerba
ad ephesios: Nolite cōtristari spiritum sanctum dei,
in quo signati estis, in die redēptionis: Hieronymus
in hunc scribit modum: Signati autem sumus spiritu
dei sancto, ut et spiritus noster et anima imprimatur
signaculo dei, et illam recipiamus imaginem et simi-
litudinem, ad quam, in exordio conditi sumus. Hoc
signaculum sancti spiritus, iuxta eloquium saluatoris
deo imprimēte signat: Hunc enim, ait, signauit pater
deus. Et Paulo post: Idcirco signatur, inquit, ut seruet
signaculum, et ostendat illud in die redemptionis pu-
rum atq; syncerum, et nulla ex parte mutilatum, et
ob id remunerari ualeat cum ijs, qui redempti sunt.
Quicumq; scripsere de sacramentorū charactere, nul-
lis unq̄ uerbis apertius expressere characterem (quem
animæ, per sacramenta imprimat deus) q̄ uerbis his
beatus expressit Hieronymus, non humano figmen-
to (ut Lutherus fingit sacramentorum execrandus ir-
risor) sed solidis scripturæ sacræ testimonijs. Chara-
cter enim est illa qualitas animæ, quam deus sibi no-
tam, nobis incogitabilem, imprimit, in signaculum
quo suum gregem discernit ab alienis, quod signacu-
lum,

lum, etiam si uitijis maculent, et e candido reddant atrum, ex integro mutilum, e purissimo reddant impurum, nunq̃ tamen ita poterunt eradere, quin illo characteris impressi signaculo, in cuius gregē lignati sint, orbi toti maneant in iudicij die cognobiles. Nec alia ratione, tam constanter obseruat ecclesia, ut quū alia sacramēta toties iteret (quod in eucharistiæ sumptione facit ac poenitentia, coniugio, et unctione languentium) baptisma, confirmationem, atq̃ ordinem nunq̃ iterari permittat. In ijs enim sacramentis, sancto docente spiritu, didicit ecclesia characteris cōferri signaculum, quod quum deleri nō possit, iterari nō debeat. Sed ut manifeste pateat, ordini hac in parte parem esse cum baptismo conditionem: audiamus quid ait Gregorius. Quod dicitis (inquit) ut qui ordinatus est iterum ordinetur, ualde ridiculum est. Ut enim baptizatus semel, iterum baptizari non debet, ita qui consecratus est semel, in eodem ordine nō ualeat iterum consecrari. Videtis, ut ordinis sacramentū nō magis iterari patiatur ecclesia, q̃ sacramentū baptismatis, quæ res, ut dixi, pendet ab indeleto caractere. Qua de re, ut os obstruamus Luthero, ne rursus obganniat, signētum esse characterem, et solum ex antiquis Dionysium, ordinem uocasse sacramentū: subiugemus, ut polliciti sumus hac de re, etiam diui Augustini sententiā. Is igitur, quum de baptismo et ordine differit, in hunc modum scribit. Vtrunq̃ enim sacramentū est, et quadam consecratione utrunq̃ homi-

In quibus
sacramētis
imprimatur
character.

Gregorius,

Augustinus

Non esse is-
terandum
ordinis sa-
cramentum.

mini datur: illud, quum baptizatur, et illud, quum or-
dinatur. Ideo, non licet in ecclesia catholica utrumq;
iterari. Nam si quando ex hæreticorū parte uenientes
etiā præpositi, pro bono pacis, correcto schismatis er-
rore suscepti sunt, et si uisum est opus esse, ut eadē offi-
cia gererent, quæ gerebant: nō sunt rursus ordinandi,
sed sicut baptismus in eis, ita māsīt ordinatio integra,
quia in præcisione fuerat uitiū, nō in sacramētis: quæ
ubicunq; sunt, ipsa sunt. Et paulo post. Neutri sacra-
mento facienda est iniuria. Et addit de sacramento or-
dinis: Sicut nō recte habet, qui ab unitate recedit, sed
tamen habet, sic etiam non recte dat, qui ab unitate
recedit, et tamen dat. Et rursus ad utrūq; reuersus ad-
iecit. Non ergo ideo non sunt sacramenta Christi et
ecclesiæ, quia eis illicite utuntur nō modo hæretici, sed
etiā omnes impij, sed illi corrigendi sunt, et puniendi,
illa autem sunt agnoscenda et uenerāda. Videtis nūc
q̄ uerū sit illud, quod Lutherus tanta iactauit auda-
cia, sacramentū ordinis ecclesiæ Christi nescire. Cha-
racterem inane figmentū esse. Sacramētorum inuen-
tionem nouā esse, Ordinem, ueteribus nō habitū pro
sacramento. Quorū omniū nihil dixit, quod non ui-
detis eorū testimonio reprobātū, quos neq; de Chri-
sti ecclesia potest eximere (utpote quam illi et doctri-
na fidei, et exemplo uirtutis illustrarūt) neq; inter no-
uos numerare, nisi talis sit, ut ei mille sint anni, tanq̄
dies unus. SED ille tamen, aduersus omnes omni-
um rationes, authoritatem, fidem: uno se tuetur argu-
mento.

mēto. Omnes, inquit, sumus sacerdotes secundum illud Petri: Vos estis regale sacerdotium et sacerdotale regnum. Sed alius alio nō potest magis esse sacerdos, quemadmodū, alius alio nō potest magis esse homo. Igitur sacerdotes qui uocātur, nihil sunt aliud, q̄ laici quidam, solo uel consensu populi, uel episcopi uocatione, non absq̄ populo delecti ad concionandum: et ordo nihil est aliud, q̄ merum sine sacramento ministerium. Resensuimus eius argumentum non solū fideliter, sed etiam liberaliter adiicientes, quod fulciat, et tamen cui non excutiat risum, tam hebes theologantis argutia? Nam si ideo nihil est ordo sacerdotij, quia quilibet Christianus est sacerdos, eadem ratione sequerē, ut nihil supra Saul habuerit Christus. Nam et de Saul dixit Dauid: Peccaui tangens Christum domini. Nihil habuerit Christus supra quenq̄ eorum, de quibus dictum est: Nolite tangere Christos meos. Nihil deniq̄ supra quenquam deus, eorum omnium, de quibus per prophetam dixit ipse: Ego dixi, dij estis et filij excelsi omnes. Postremo, qua ratione christiani omnes sacerdotes sunt, eadem etiam ratione, reges sunt. Non enim, solum dicitur Vos estis regale sacerdotium, sed etiam sacerdotale regnum. Sedulo considerandum est, serpens iste quid destinet, quem ego certe callidiorem puto, q̄ ut ullius esse momenti putet tam friuolum argumentum: sed qui tantum ideo lambit, ut mordeat, laicos ideo tollit in sacerdotium, ut sacerdotes redigat in classem

Lutheri
uerba.
I. Petri. ii.

Lutheriani
sacerdotes
laici.

Plūbea Lu-
theri ratio.

I. Re. xxiii

Psal. C.

Nemo Lu-
thero rex
quia illi om-
nes sunt
reges.

Lutheri
uerba.

I. Timo. v.

Lutheri
uerba.

Ad hebræ. v

classē laicorum. Nam sacramentum esse negat, et ritum tantum esse dicit eligendi concionatoris. Nā qui nō concionatur, nihil minus ait esse q̄ sacerdotes, nec aliter sacerdotes esse, q̄ homo pictus est homo, cōtra Paulum apostolum, qui ad Timotheum scribens ait. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni sunt, maxime qui laborant in uerbo et doctrina. Apostolus hic manifeste docet, q̄q̄ ij præcipue duplici honore digni sunt, qui quū presbyteri sint, laborant in uerbo et doctrina. tamen et qui hoc non faciunt, non solū esse presbyteros, sed et bene præesse posse, et duplicem quoq̄ honorem promereri. Alioquin non dixisset, maxime qui laborant in uerbo et doctrina, sed solum ij qui laborant in uerbo et doctrina. Præterea ne possit dicere Lutherus id quod dicit, officium sacerdotis erga populum nihil esse, nisi prædicare: nā missas, inquit, canere nihil est aliud, q̄ communicare se ipsum, hoc inq̄ ut appareat q̄ falsum sit, rursus audiamus apostolum. Omnis, inquit, pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his q̄ sunt ad deū, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis. An non apostolus aperte declarat, etiam pōtificis officium istud poscere, ut pro hominibus offerat sacrificium deo, quod quum scribat, q̄q̄ hebræis, tamē christianis, quos nolit iudaizare, clarum est loqui de pontifice legis utriusq̄, atq̄ ideo bis, Lutherū suo premere testimonio. Nam et missam docet esse sacrificium, et offerri pro populo, quum ecclesia nullum offerat aliud

liud, et docet offerendi officium præcipuam partem esse muneris pontificij. Et certe, nisi falsum esset, quod dicit Lutherus, facile uideretis consequi, ut quum nemo nisi sacerdos possit consecrare corpus domini, si e tot sacerdotū millibus, qui concionari nesciunt, nullus uere sacerdos est, sed tantum uocatur equiuoce, quemadmodum homo pictus, uocatur homo, totus christianus orbis clerus populumq; ferme nō habet alium, q̄ idololatrias, panem pro Christo colentes, et genua sua curuantes ante Baal.

IN ELIGENDI (ut uocat) ritu, præcipuum ius tribuit populo. Nam licet uno loco tribuere uideatur episcopo aut populo ius promiscuum: quum dicit, q̄ q̄ certum sit omnes christianos equaliter esse sacerdotes, et eandē in uerbo et sacramento quocunq; habere potestatem, non licere tamen, quenq; hac ipsa uti, nisi consensu communitatis, aut uocatione maioris: alio tamen loco, superiores partes tribuit populo, quum de sacerdotibus dicit. Qui si cogerentur admittere nos omnes equaliter esse sacerdotes, quotquot baptizati sumus, sicut reuera sumus, illisq; solum ministerium, nostro tamen consensu, permissum: scirent simul, nullum eis esse super nos ius imperij, nisi quantum nos sponte nostra admitteremus.

QVAE DVO LOCA SI conferantur, ostendunt hoc sentire Lutherum, ut populus absq; episcopo possit

Lutheri
uerba.
Sacramētū
ordinis pro
phanat Lu-
therus.

I. ad Timotheū. iiii.
aduersus
Lutherū,
Paulus.

Ad Titū. i.

Sacerdotes
non nisi ab
episcopis
fieri.

po possit ordinare sacerdotem, episcopus sine populi consensu non possit, quum dicit sacerdotibus solum ministerium, nec id tamen, nisi populi consensu permissum. Nam si hoc uerum est, sacerdos fieri, nisi populi consensu non potest, cuius consensu solo, dicit olim præfectos ecclesijs episcopos. Negari nō potest, inquit, ecclesias olim a senioribus fuisse rectas absq; istis ordinationibus et consecrationibus, propter ætatem et longum rerum usum in hoc electis. Lutherus ubi ista repperit, ostēdat ipse, mihi interim uera non uidentur. Nam si laicus quisq; æqualem habet potestatem cum sacerdote in quocunq; sacramento, et ordo sacerdotij nihil est, cur ita scribit apostolus Timotheo? Noli negligere gratiam, quæ est in te, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij. Et alibi ad eundem. Admoneo te, ut resuscites gratiā dei, quæ in te est, per impositionem manuum mearum. Iterum. Nemini, inquit, cito manus imposueris, neq; cōmunices peccatis alienis. Deniq; hunc in modum apostolus scribit ad Titum. Huius rei gratia reliqui te Crete, ut ea quæ desunt corrigas, et constituas per Ciuitates presbyteros, sicut et ego disposui tibi. Habes nunc lector, semel sub oculis, apostoli pauca loca, et non multa uerba, quibus inter se collatis, facile potes depræhendere, falsa fictaq; esse omnia: quibus, tam inordinate Lutherus debacchatur in ordinem. Nam quos dicit populi consensu fieri, Paulus ostendit fieri ab episcopo, quem in
hoc

hoc ait se reliquisse Cretæ, ut oppidatim presbyteros constitueret, nec tamen temere, sed sicut ipse præsens disposuerat. Vides, impositis manibus, fieri sacerdotem. Et ne dubitari possit simul conferri gratiam. uides illam manuū impositione collatā. Resuscita, inquit, gratiam quæ data est tibi per impositionem manuum mearum. Et illud quoq̃. Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij, In ijs te exerce. Miror igitur non pudere Lutherum, quum negat sacramentum ordinis: haud ignarus in manibus omnium uersari uerba Pauli, quæ doceant, non nisi a sacerdote fieri sacerdotem, nec sine consecratione fieri, in qua et signum adhibeatur corporeum, et tantum spiritalis infundatur gratiæ, ut is qui consecratur, non solum accipiat ipse spiritum sanctum, sed etiam potestatem conferendi alijs. Nouum uero qui potest esse, (q̃q̃ id Lutherus ait) de quo scribit apostolus? Quomodo ignoratum ecclesiæ, quod in omnibus C H R I S T I legitur, et nunquam non legebatur ecclesijs? Quibus ex rebus manifestum est, e tam multis, quæ, tanta cum confidentia, pro compertissimis Lutherus eblaterauit in ordinem: ne unam quidem syllabam fuisse ueram, sed per maliciam, ficta, falsa, q̃ omnia.

In sacramēto ordinis conferri gratiam.

Quantum delirauit Lutherus.

DE SACRAMENTO EXTRE-
MÆ VN-
CTIONIS.

IN SACRAMENTO EXTRE-
mæ unctionis, Lutherus bis ipse ridendus,
bis irridet ecclesiam. Primum, q̃ theologi
(ut ait) hanc unctionem appellent sacramentū (quasi
soli hoc dicant hi, quos ille uocat theologos) Deinde,
q̃ appellent extremam. Et quod ad secundum perti-
ner, obijcit sibi tanq̃ ioco, quod nunq̃ soluet serio.

N A M et ideo quoq̃, uere dici potest extrema,
quod extrema sit e quatuor. Postea, ut doceat non
esse sacramentum, obijcit sibi primum id, quod ne-
minem uidet non obiecturum, apostoli Iacobi uer-
ba: Si infirmatur quis in uobis, inducat presbyteros
ecclesiæ, et orent super eum ungentes oleo, in nomi-
ne domini. Et oratio fidei saluabit infirmum, et alle-
uiabit eum dominus, et si in peccatis sit, remittentur
ei. Hæc uerba, quæ ex ipsius etiam finitione apertis-
sime declarant, hanc unctionem sacramentum esse,
quæ, neq̃ signo careat uisibili, nec p̃missione gratiæ,
protinus incipit phormiana confidentia, tanq̃ nihil
haberent uigoris, eludere. Ego autem dico (inquit) si
uspiam delyratū est, hoc loco præcipue delyratū est.
At ego contra non uerebor dicere, q̃ si uspiam dely-
rat Lutherus (qui fere delyrat ubiq̃) hic in sacramen-
to unctionis extremæ, ad extremā usq̃ delyrat amen-
tiam.

Iaco. v.

Lutherus.

Author.

tiam. Omitto, inquit, quod hanc epistolam non esse apostoli Iacobi, nec apostolico spiritu dignam, multo ualde probabiliter asserant, licet cōsuetudine, auctoritatem cuiuscunq; sit, obtinuerit. Tamen, inquit, si esset apostoli Iacobi, dicerem non licere apostolum sua auctoritate sacramentum instituere, id est diuinā promissionem, cū adiuncto signo dare: hoc ad Christum solum pertinebat. Sic Paulus se se accepisse a domino dicit, sacramentum eucharistiæ, et missum, nō ut baptizet, sed ut euangelizet. Nusq̃ autem legitur in euangelio unctionis istius extremæ sacramentum. His uerbis uidetis, ut apostoli uerba duobus modis eneruare conatur: primum, q̃ epistola nō sit apostoli: deinde, q̃ etiam si sit apostoli, tamen apostolus auctoritatem non habeat instituendi sacramenta. Hæc duo q̃q̃ proponat paucis, at statim ad alia transiliat, tamen præcipua tela sunt, quibus instituit hoc sacramentum perimere. Nam cætera quæ dicit omnia, nugamenta sunt, ridendi occasionem captatia, tanq̃ ecclesia non recte sacramentum obseruet. Sed hæc duo uiuum tangunt. Nam si epistola non apostoli sit, nec apostolico spiritu digna, aut si apostolo tradente unctionem hanc pro sacramento, tamen nihilomagus probetur sacramentū, consequeretur omnino, ut hæc uerba nihil efficerent. Si dixisset olim fuisse dubitatū, cuius illa fuerit eplā, dixisset uere, neq; enim temere quicq̃ recepit ecclesia, omnia diligenter excussit, idq; ipsum facit, ut certiora deberent haberi omnia, quæ

f receperit:

Jacobi epis-
tola asseri-
tur authore
Hieronymo

Jacobi epis-
tolam Lu-

recepit, etiam si dumtaxat humana prudentia rege-
retur ecclesia. Verum quum dicat multos asserere hanc
epistolam, non solam non esse apostoli, sed esse præ-
terea indignam apostolico spiritu: atque istud non as-
serere solum, sed asserere etiam probabiliter: proba-
bile est illum istud probare non posse. Alioqui profe-
rat e multis aliquos, qui si ex ecclesia sunt, neque tam mul-
ti sunt, opinor, neque tam magni, ut pondus obtinere
mereantur aduersus reliquos omnes. Adhuc produ-
xit nullum. Ego producam unum, qui sufficere debet
aduersus multos, beatum Hieronymum: quo, neque docti-
or quisque fuit in scripturis sacris, neque, qui ueras ac ger-
manas, exactiore censura distinxit a dubijs. Is igitur
quum aliquandiu de epistola Pauli dubitasset, sed tunc
dubitasset, quum res adhuc non esset tam pleno eccle-
siae consensu firmata: Jacobi tamen, quæ uocatur epis-
tola ipsius esse sine ulla dubitatione pronunciat. Nam
hunc in modum scribit: Iacobus, Petrus, Iudas, et Ioan-
nes, septem epistolas ædiderunt, tam mysticas quam suc-
cinctas, et breues pariter et longas: breues in uerbis,
longas in sententijs, ut rarus sit, qui non in earum cœcu-
tiatione lectione. Idem in prologo in septem epistolas cano-
nicas sic ait. Est enim prima earum una Iacobi, duæ pe-
tri, tres Ioannis, una Iudæ. Videtis ut beatus Hierony-
mus idem iudicium de Iacobi profert epistola, quod
de Petri, nec putat indignam apostolico spiritu. Cer-
te si rationes attulisset Lutherus, quare epistola non
esset Iacobi, sed tamen alterius cuiuspiam, qui eodem
loqueretur

loqueretur spiritu, potuisset utcumq; ferri. Nunc uero dicit esse probabile, ideo non esse, q; sit indigna spiritu apostolico. Qua in re non alium obijciam Luthero, q; Lutherum ipsum, neq; enim Luthero quisq; aut sapius ferme cōtradicit, aut ualidius, q; Lutherus. Is igitur, in sacramento ordinis ait ecclesiam, hoc habere datum, ut possit discernere uerba dei a uerbis hominum. Quomodo ergo nunc dicit epistolam apostolico spiritu indignam esse, quam ecclesia, cuius iudicium (ut ait) hac in re falli non potest, apostolico spiritu iudicauit plenam? Quamobrem nunc ita se sua sapientia constrinxit undiq; ut aut necessario comprobet epistolam esse apostoli, (cuius contrarium dixit esse probabile) aut dicat ecclesiam in scriptura sacra posse diiudicanda falli, quod eam posse negauerat. Q; si dicat uelut apostolico dignum spiritu comprobasse, quod apostolico spiritu sit indignū: blasphemus est in ecclesiam. Si fatetur apostolum scripsisse quod apostolo sit indignum: blasphemus est in apostolum.

Luthero non
esse dignam
spiritu apo-
stolico.

Lutherus
suo ipsius
telo per-
fossus.

S A T I S igitur illud confutauimus (imo semet satis confutauit ipse) q; epistolam negauit, aut esse apostoli, aut dignam apostolico spiritu. Veniamus nunc ad id, in quo ut fortem uirum decet, aperte op- pugnat apostolum: dicēs, etiam si sit apostoli Iacobi, tamen non licere apostolo, sua authoritate sacramētū instituere, id est diuinā promissionem cū adiuncto signo dare. Hoc enim pertinet (inquit) ad solū Christū,
O nostri

Esaia, xliij.

Ioan, xliij.

O nostri sæculi magnam felicitatem, quibus nouus iste gentium doctor exortus est Lutherus, qui hoc sibi arrogans, tanq̃ Pauli sequeretur exemplum, in faciem relistat apostolo, q̃ nō recta uia ingrediatur ad euangelium Christi, sed (quod plus est, q̃ si gentes doceat iudaizare) arroget sibi facultatem promittendi gratiam, et sacramenta condendi, hoc est, q̃ usurpet sibi potestatem Christi, ad modum superbientis et præuaricantis angeli, qui dixit: Ponam solium meum ad aquilonem, et ero similis altissimo. Non est nunc q̃ ægre ferat pontifex ab illo repræhendi, qui de tam atroce crimine repræhendit apostolum. Nam quum certum sit epistolam esse apostoli, quid aliud, q̃ manifeste dicit apostolum sine autoritate, et contra fas instituere sacramentum? Imo quum neget epistolam illius esse, tamen ne abstinere contumelia, dicit id se dicturum etiam si esset apostoli. Ego certe et si nōnullis uisum sit, apostolis non sine spiritu sancto, quem deus in Pentecoste misit rationem traditam esse condendi sacramenti, de quo spiritu, Christus prædixerat. Spiritus sanctus quem ego mittam, ille uos docebit omnia: tamen in præsentem non disputabo, utrum apostolus auctoritatem habeat instituendi sacramenti, quippe quod nunc disputari non opus est, sed quū plane constet apostolum unctionem istam pro sacramento tradere, non dubito uere sacramentum esse, et apostolum non fuisse tam impie arrogantem, ut pro sacramento traderet populo, quod sacramentum non esset

esset, sed (si condendi sacramenti potestatem non habuit) uerbis illis id tradidisse populo, quod ipse acciperat a Christo, qui, ut alia mundo uolebat innotescere per Mattheum, alia per Lucam, per Ioannē alia, alia præterea per apostolum Paulum, cur fieri non possit, ut quædam etiam doceri uoluerit per apostolum Iacobum?

LUTHERVS postq̃ se tam strennue q̃ uidetis, gessit aduersus apostolum, iam totum se conuertit ad ridendam ecclesiam, quæ uerbis apostoli (ut dicit Lutherus) abutitur, q̃ non ministret, nisi ad mortem usq̃ ægrotanti, quum Iacobus dicat. Si quis infirmatur, non si quis moriatur, quasi ideo peccet ecclesia, q̃ rem tantam, quanta est sacramentum, non adhibeat temere in qualibet leui febricula, quam aliquis, nimium fortasse potando contraxerit, neq̃ in eo morbo, qui uel dormiendo paululum, uel abstinendo curari possit, ecclesia per sacramentum, uelit efflagitare miraculum. Ne dubitari possit, (etiam si dumtaxat infirmum scripserit Iacobus) sensisse tamē haud ægrotantem leuiter, sed eo morbo uexatum, cuius depulsio posset ostendere, si sanaretur, sanatum sacramento, orationes omnes quæ dicuntur super infirmum (quas nemo dubitat esse uetustissimas, non nouum inuentum eorum quos iste uocat theologos) ostendunt, non adhibendum hoc sacramentū, nisi in laborante grauiter, Et tamen ut non promittunt certam salutem

Consentaneum est nō id uoluisse Iacobū: ut in leui quolibet morbo ungeretur infirmus.

salutem corporis, ita non desperant salutem, nec ueniunt (quod Lutherus ait) tanq̃ ad eos, qui iam tum sint omnino morituri. Frustra enim tot orationibus orarent salutem, si certo sibi sponderent mortem. Nō igitur id agit ecclesia (quod inepte cauillatur iste) ut sit extrema unctio, licet uocetur extrema, sed agit ut non sit extrema, sed conualescat ægrotus. Q: si nolit eum deus conualescere, id tamen non euacuat uim ac uirtutem sacramenti, cuius præcipua cura non in corpus fertur, sed animam. Nam ratio illa Lutheri de efficacia signi, nihil omnino rationis habet, aut efficaciz. Si unctio ista sacramentum est, inquit, debet sine dubio esse (ut dicunt) efficax signum eius, quod signat et promittit. At sanitatem et restitutionem infirmi promittit, ut stant aperta uerba: Oratio fidei saluabit infirmum, et alleuiabit eum dominus. Quis autem non uidet hanc promissionem in paucis impleri? Quid ergo dicemus (inquit) aut apostolus hac promissione mentitur, aut unctio ista sacramentum non erit: Promissio enim sacramentalis certa est at hæc maiore parte fallit. V E L ex hoc argumento patere potest, nihil curare Lutherum, q̃ apertas afferat calumnias, modo specie aliqua ueritatis imponere possit incautis, quem non pudet ea contra theologos afferre, quasi ab ipsis dicta, quæ nusquam dicunt. Sacramentum (inquit) ut dicunt, est efficax signum eius, quod promittit: at hoc sacramentum sanitatem corporis non efficit, quam promittit. Theologi

Ratio Lutheri.

Confutatur ratio Lutheri.

logi non istud dicunt, sed quod est efficax signū gratiæ. Sic enim diffiniunt : Sacramentum est uisibile signum inuisibilis gratiæ, non dicunt salutis corporeæ, quæ dari possit et sine gratia. Quamobrem, q̄ ait consequi, ut si hæc unctio sacramentum esset, apostolus mentiretur, Lutherus ipse mentitur. Nam sacramentum quatenus sacramentum est, non salutem promittit corporis, sed animæ, per signa corporea. Alioqui Lutherus nihilominus eodem cōcludit mendacio, nō apostolum solum, sed etiam Christum ipsum q̄q̄ unctio nō esset sacramentū. Debent. n. uerba et promissiones etiam extra sacramenta ueraces esse. Igitur quū apostolus dicat sanandū per unctionē et orationē, eū q̄ infirmus est, et Christus, signa illa sequutura credētes, ut sup̄ egros manus imponerēt, et bene haberent, quis non uidet, hæc sic interdū fieri, ut tamen nō fiāt semper? Neq̄ tamē falsos esse qui promiserint, quum eos nemo dubitet corporalia quibuscūq̄ uerbis p̄miserint, nunq̄ promississe perpetua, quū corpus in quo fieri deberēt, perpetuū esse nō possit. Spiritualia uero, quia sua natura sp̄ritus eternū uicturus est, perpetuo consecutura pollicentur. Nam Lutheri sententia, quæ a theologis exigit, ut si sacramentū sit unctio, semper sanet, ne sit signū inefficax, eo tendit ut sacramentū esse non possit, nisi reddat corpus immortale, quod ipse tamē fieri posse promittit, per orationē factā a bonis uiris nihil hæsitante fide. Nam prorsus dubiū nō esse dicit, hodie quoq̄, sic sanari posse quotquot uellem⁹.

Lutheri
uerba.

Hoc

Lutheriana
unctio hos
mines red-
dit immora-
tales.

Lutheri
fides.

Hoc si dicit uerum, talis fides qualis est illius, hominem seruare potest immortalem. Nam quum ista fieri possint per fidem, non solum interdum, sed (quod Lutherus ait) perpetuo (modo sit fides indubia, quæ nihil hæsitet) credibile est fidem istam, si cuiq̃ alteri, potissimum contigisse Lutheri, hominī sic in fidem propēso, ut fidei fauore, bonis operibus, multis in locis propemodum indicat bellum. Homini præterea, cui nunc tot et tanta mysteria reuelauit deus, et qui nouam condit ecclesiam, quam in rem opus est et miraculis. Igitur uerisimile est, quicquid fieri per fidem potest, abunde Lutherum facere. Demiror igitur, si uera dicit, ipsum non curare quoscunq̃ morientes. Et quotidie auscultamus rumores e Germania, qui referant resuscitados etiam sepultos, quum interim semper audimus non modo sanatum nullum, sed etiam per illius quosdam satellites, occisos et crudeliter trucidatos, eius causa, bonos et innocentes sacerdotes, ut exemplo doceret ordinem nihil esse, figmentum esse characterem, meticulosum fuisse Dauidem, quem poenituerit tetigisse Christum domini.

H A E S V N T Lutheri sanationes, quas nihil uacillans eius fides operatur, absq̃ bonis operibus. Nam q̃ occidit, non sanat, inde plane accidit, q̃ ut Lutherus ait, oratio non tantum cum fide facienda est, sed etiam a bono uiro, quæ res Lutherum, qui uir bonus non est, ne quenq̃ sanet, impedit. Vnctio hæc, sacramentum

Lutherus et
corporū et
animarum
occisor.

sacramentum non est, quia non semper sanat corpus, Lutherus uir sacer est, per quem et corpus, ut ferunt, occiditur: et certe occiduntur animæ. Iacobus apostolus nihil dignum scribit apostolico spiritu, Lutherus apostolico spiritu digna scribit omnia, et quæ sint indigna discernit, idque contra totam ecclesiam, quam in talium discretionem scripturarum falli, fassus est ipse, non posse. Qua in re, quum epistolam Iacobi legerem, atque ibi tam multa conspicerem, apostolico digna spiritu, uehementer admiratus sum, quid in mentem uenerit Luthero, ut gaudium in tentationibus, patientiam in aduersis, a deo petendam sapientiam, in deo fiducia nihil hæsitante, sperandum, et huiusmodi multa (nam talia sunt, quæ tota leguntur epistola) miratus inquam sum, cur Lutherus putarit indigna, quæ scriberentur ab apostolo: an illa potius scribere debebat apostolus, populo nihil esse fructus in missa, et ordinem inane figmentum esse, et alia, quæ Lutherus scribit huiusmodi: quæ quæ sint omnia dignissima spiritu apostolico: tamen, contemnere non debet, si minora scribant minores apostoli. Atqui licet aliquādiu (quod dixi) miratus sum, cur Luthero displiceat epistola Iacobi, tamen ubi legi sæpius, et oculos intendi pressius, desij profecto mirari. Nam ea scribit apostolus, ut plane uideri possit prophetico spiritu prænouisse Lutherum: ita uirum undique pūgit ad uirum. Nam quum Lutherus fidei prærextu cōtemnat opera: Iacobus e diuerso disputat, ratione, scripturis, exemplis fidē sine
t operibus

Iacobi epistola quæ sancta ac grauis sit / digna apostolico spiritu.

Lutherus contra digna scribit apostolico spiritu.

Lutherus cur tam insensus sit epistolæ Iacobi.

Iacobi, i.

Iacobi, iii.

operibus mortuam esse. Præterea garrulam istam Lutheri petulantiam, non uno loco, uerbis inuadit acerrimis. Si quis (inquit) putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, huius uana est religio. Accedit ad hæc, quod in suam linguam Lutherus aptissime uidet competere, quod illic frenat legens. Lingua inquietum malum, plena ueneno mortifero. Denique sentit in sua dogmata uerissime dici: quæ de contentiosis hunc in modum scribit pluribus ibi uerbis apostolus. Quis sapiens et disciplinatus inter uos, ostendat ex bona cōuersatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ. Quod si zelum amarum habetis, et contentiones sint in cordibus uestris: nolite gloriari, et mendaces esse aduersus ueritatem. Non est enim ista sapientia, desursum descendens a patre luminum, sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus et contentio, ibi inconstantia, et omne opus prauum. Quæ autem desursum est sapientia, primū quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia, et fructibus bonis, iudicans sine simulatione. Fructus autem iusticiæ in pace seminatur facientibus pacem.

HAEC sunt lector, quæ Lutherum commouent, ut ei nō placeat apostolus. Hæc inquam sunt, quibus apostolus aperte Lutherum ac Lutheri petulantiam, maledicentiam, impia et contentiosa dogmata, non secus

secus ac si uidisset uirum, et uerba legisset, attingit. Cuius epistolam quantumuis eam contemnat Lutherus, nō dubito satis approbare christianis omnibus, unctionis extremæ sacramentum: nec tam potentem fore Lutherum, ut ullum sacramētum possit euertere, quod in salutem fidelium fides recepit ecclesię, aduersus quam, nec portę pręualebunt inferorum, nedum fraterculus unus, inferni fuliginosum posticum.

FECIMVS HOC LIBELLO TIBI LECTOR (ut spero) perspicuum, q̄ absurde Lutherus et impie tractarit sacramenta. Nam et si non attigimus omnia, quę liber ipsius continet: tamen quod attinet ad tuenda sacramenta ipsa (neq; enim aliud erat institutum meum) tractasse rem uideor si non q̄ multis fieri potuit: certe pluribus ferme q̄ necesse fuit, tantum abest, ut oporteat immorari diutius. Alioqui et rationibus, et legibus, et doctorum sententijs, et scripturis ipsis, non fuisset difficile rem locupletare cumulatijs, nisi erga et Lutherum, frustra fecissemus, et erga ceteros superuacue. **NAM** si Lutherum docendo conemur immutare, citius et nigrorem æthyops, et uarietatem pardus immutabit.

Sin alijs ostendere, quam falso, et quam maligne sentiat, ne quis ita fallatur, ut de illo sentiat bene, passim doctissimos uiros esse non dubito, qui uel tacentibus nobis, id multo clarius perpendant, q̄ ipse queam

Petoratio.

Authoris institutum.

Lutherus re-
linquit bap-
tismū in cō-
tumeliā pō-
nitentiæ.

Qualis in
disputando
Lutherus.

queam ostendere, et si qui sint qui alienam in id ope-
ram desyderant, his abunde iam nunc opinor osten-
disse me. Quum enim ex his quæ differuimus incla-
rescat omnibus, q̄ sacrilega statuat dogmata de sacra-
mento illo, quod ipsius Christi corpus est (e quo sa-
cramenta reliqua quicquid habent sacri promanat)
quis dubitare potuisset, etiam si nihil adiecissem am-
plius, q̄ indignis ille modis tractare cætera sacramen-
ta non dubitet? Quæ sicut uidetis tractauit sic, ut præ-
ter baptismum unum, et illum quoq; male uexatum,
et omni priuatum gratia, nec in aliud relictum, q̄ in
contumeliam pœnitentiæ, tollat prorsus atq; euertat
omnia, in alijs signum negans, in alijs rem inficiens,
nec in tanta re probat quicq̄, nec affert aliquid, quo cō-
firmet sua, sat habens negare tantum, quicquid recæ-
pit ecclesia. Quicquid creditur ab omnibus, ratione
futili solus eludit, ac se denūciat nihil admissurū præ-
ter claras et euidentes scripturas. Quas ipsas tamen,
si quis afferat, uel aliquo repellit cōmento, uel autho-
ris esse cuius feruntur negat. Doctorum uero nemo
tam uetus est, nemo tam sanctus, nemo tantæ autho-
ritatis in tractatu sacrarum literarum, quem non iste
nouus doctorculus, sanctulus, et eruditulus magna
cum authoritate reiiciat. Quamobrem, quum Luthe-
rus omnes contemnat, et credat nemini, debet nō in-
dignari, si nemo uicissim credat illi. Cum quo tantum
abest ut disputem pluribus, ut propemodum pigeat
disputasse tam multis. Quid enim prodest amplius
cum

cum illo differere, qui cæteris dissentit omnibus, et nō cōsentit sibi? qui quod alibi negat, alibi dicit: quod dicit, id rursum negat? Qui si fidem obijcias, ratione dimicat, si ratione serias, prætendit fidem. Si philosophos alleges, appellat scripturam, si scripturā proponas, nugatur sophismate. Quem neq; pudet quicq; neq; timeret quenquam, neq; legem putat tenere se ullam. Qui ueteres ecclesiæ doctores contemnit: Nō uos e sublimi deridet. Summum ecclesiæ pontificem insectatur conuitijs. Ecclesiæ consuetudines, dogmata, mores, leges, decreta, fidem, ecclesiā deniq; ipsam adeo floccifacit uniuersam, ut nec esse fere fateatur ullam, nisi fors ecclesiam illam, quam facit ipse duorū, uel trium hæreticorum, quorum sit ipse caput.

Quamobrem, quum sit eiusmodi, ut nihil statuat principij, quod certum sit ac solidum, quod ei cum disputante conueniat. sed sibi liberum relinqui possulet, ut quicquid libet, quando libet, quoties libet, id illi liceat et asserere, uicissim et negare, quum neq; ratione sese, neq; scriptura, neq; moribus, neq; legibus, neq; authoritate demum, uel humana, uel diuina patiatur astringi: non constitui cum eo differendum amplius, nec aduersus eas hæreses quæ nulla ratione firmantur, operosa ratione pugnandum, sed admonendos potius christianos omnes, ut tanquā teterrimam pestem deuient illum, qui tam foeda portenta, ipsissima Antichristi dogmata, in ecclesiam

CHRISTI conatur inuehere. Nam si omni modo

Lutherus
Protheus.

Petitiones
Lutheri in
disputando

Lutherus
ceu pestis ut
tandus,

Lutheri
studium.

Lutherus
immedica-
bilis.

Pia cura pō-
tifficis erga
Lutherum.

modo curandum est, ut extirpetur, qui de quauis u-
na re, schisma suscitare studuerit, quanto studio con-
niti decet, ut euellatur is, qui non dissidium modo,
pergit serere, et populum in pontificem, filios in pa-
rentem, christianos in CHRISTI uicarium pro-
uocare, totam deniq; ecclesiam Christi (quam ille
moriens amore et charitate colligauit) tumultu, ri-
xis, et contentione dissoluere: uerum etiam quicquid
est in ea sacrosanctum, execrabilī mente, spurcissima
lingua, scelerato contactu, rescindere, temerare, pol-
luere? Qui, si quam tamen de se salutis spem, si quod
emendandi sui signum daret: hortarer omnes, ut ho-
minis sic affecti curam susciperent, et in hoc incum-
berent, ut modis q̄ possent optimis, medicarentur:
et sanitati mentis restitutum facerent: ut hæreses a
se propositas reuocaret. Verum adhuc profe-
cto, quæcunque solent ad mortem esse signa: omnia
huic esse uideo. Quod ut censeam, non tam mor-
bus eius, quantumuis lethalis, me mouet, q̄ ipse:
quippe, qui medicinam nullam, nullam prorsus ma-
num medicantis admittit. Quomodo enim curari
potest, qui se tractari non patitur? Aut quomodo
tractari potest, quem si quid doces: nugatur. Si quid
mones: irascitur. Si quid hortaris: obnititur. Si quid
placas: incenditur. Si quid aduersaris: insanit? Ali-
oquin si curari potuisset, quid omisit pientissimus
CHRISTI uicarius, quo pastoris sui secutus
exemplum, ouem hanc errantem quæreret: inueni-

ret:

ret: in humeros tolleret: ac reportaret in stabulum? Sed heu Lupus Auerni pessimus, antecæperat, deuorauerat, atq; in imum uentrem demiserat, ubi semiuiuus adhuc, in morte iacens, aduersus indignantem se pastorem pium, et perditionem eius deplo rantem, e spurco tartarei Lupi rictu, foedos illos latratus eructat: quos totius gregis aures auersantur, abominantur, exhorrent. Nam primum, nihil omnino laceffit, articulos proposuit de indulgentijs, quibus, prætextu pietatis impie traduceret summum pontificem. Deinde, ut per honoris eum et officij speciem, maiore contumelia perfunderet, eos transmittit romam, tanquam pontificis iudicio submittens, sed auctos ante, declarationibus multo quæ essent ipsi, deterioribus: ut plane liqueret omnibus, pontificem non a uiro bono pioq; consuli, sed a fratreterculo nebulone rideri, tanquam ita stupidum, ut pro honore duceret, insignem et nullius unquam exempli contumeliam, barbamque (quod aiunt) uellendam præberet irrisori. Si nihil mali commerebatur pontifex, cur filius degener immerentem patrem falsa conspergit infamia? At si quid rome fiebat quod oporteret immutari, tamen si fuisset Lutherus (quod haberi uolebat) probus, et christianæ rei studiosus: non præposuisset priuatam gloriam suam, publico omnium commodo, nec scurrandi famam sibi uenatus esset, apud improbos, dormientis pudenda parentis

Qua nia
grassatus
Lutherus.

Gene, ix,

I. ad Timo.
quinto.

Friuola ap-
pellatio Lu-
theri ad con-
cilium.

da parentis irridens, et reuelata commonstrans digi-
to, sed auerlus contextisset potius, et uel coram, uel p
epistolam secretius reuerenter admonuisset, apostoli
præceptum sequutus, qui iubet, ut maiores non ride-
amus, non obiurgemus, sed obsecremus. Quod si fe-
cisset Lutherus, haud dubito quin beatissimus pon-
tifex, (tanta est eius nulli non explorata benignitas)
expergefactus benedixisset filio suo Iaphet, et pieta-
tis rettulisset gratiam, non maledixisset iratus, qui ne-
sec quidem adhuc maledixit illudenti, sed misertus
miseri magisque filij memor, q̄ irrisoris, egit cum eo per
uiros honoratissimos, in quorum ille conspectū pro-
dire non erat dignus, ut ab iniquitate desisteret. Cui
tam pio ac salubri consilio tantum abfuit, ut paruerit
ut non solum deriserit legatum, de ipsius salute solici-
tum, sed etiam nouum librū æderet e uestigio, in quo
pontificis potestatem machinabatur euertere. Voca-
tus deinde Romam, ut uel scriptorum causam redde-
ret, uel temere scripta recantaret, quauis oblata secu-
ritate, non subeundi supplicij, quod meruerat, obla-
to quod in rem satis esset uiatico, tamen ut insignem
declararet obedientis uiri modestiam, uenire cōtem-
psit fraterculus, ad pontificem, nisi regio instructus
apparatu, et bellico stipatus exercitu. Sed homo cau-
tus appellauit ad generale concilium, nec tamē quod-
libet, sed quod proxime congregaretur in spiritu san-
cto, ut in quocunq; damnaretur, ibi negaret esse spi-
ritum sanctū, quem homo sanctus et spiritalis nusq̄
fatetur

fatetur esse, nisi in sinu suo. Quamobrem, iterum atque iterum admonitus, ut ab impietate resipisceret, quum iterum atque iterum impietatem ad impietatem adijceret, adactus est tandem pierrissimus pastor, ouem immedicabili scabie laborantem, (ne sanas attactu corrumpere) ex ouili procul eijcere, et filij sui Absolonis, (cuius uitam seruare non poterat) mortem deplorare, dum ab arbore pendentem conspiciat decora caesarie, qua stulte superbiebat. Lutherus ergo sentiens eiectionem se e societate fidelium, facere coepit, quod deplorati solent impij, qui quum in profundum uenerint, continent. Non ingemuit, non planxit casum suum, quosicut Lucifer exaltatus, sicut fulgur corruerat et allisus est, sed imitatus diaboli desperationem, diabolus etiam ipse, hoc est calumniator effectus, aduersus pontificem in blasphemias et calumnias coepit erumpere, et reliquis inuidens fidelibus, uelut serpens antiquus infidelitatis laqueos tendere, ut eos e uetito scientiae noxiae ligno gustantes, ex ecclesiae paradiso (unde ipse deciderat) procuraret expelli in terram germinantem spinas et tribulos. Ego profecto tantam hominis dementiam, et miserrimum casum per quod moleste fero, cupioque, ut uel adhuc (inspirante gratiam deo) resipiscat tandem, conuertaturque et uiuat, nec id tam ipsius causa cupio (quod quod ipsius etiam ut qui omnes cupiam saluos, si possit fieri) quam ut aliquando conuersus, ac uelut filius prodigus, reuersus ad misericordiam tam benigni patris, et errorem suum confessus: in uiam reuocet, si quos

Tandem electo
Luthero
immedicabili
reliquo
gregi pro-
spicit pius
pastor.
II. Re. xviii

Luca. x.

Geneseos
tertio.

Luca. xv.

Psalmo.

lxviii.

Apoca. xxi.

Regis exa

hortatio ad

omnes chris

tianos,

quos effecit errare. Cæterum si is tam profunde se demersit, ut iam super eum puteus impietatis ac desperationis urgeat os suum, blateret, blasphemet, calumnietur, insaniat, ut qui sordet sordescat adhuc. Cæteros uero christianos omnes obsecro, et per Christi viscera (cuius fidem profitemur) obtestor, ut ab impijs uerbis auertant aures, neq[ue] schismata foueant et discordias, hoc præsertim tempore, in quo maxime oportebat aduersus hostes Christi christianos esse concordēs. Neq[ue] aduersus Christi uicarium, probris et detractionibus auscultent: quas in pontificem fraterculi furor eructat, neque sacra Christo pectora hæresibus impijs contaminent: quas qui seminat, charitate uacat, gloria turget, ratione friget, feruet inuidia. Deniq[ue], quibus animis aduersus turchas, aduersus saracenos, aduersus quicquid est uspiam infidelium consisterent: iisdem animis cōsistant aduersus unum istum: uiribus imbecillum, sed animo, turchis omnibus, omnibus saracenis, omnibus usq[ue] infidelibus nocentiolem fraterculum.

Finis.

Londini in ædibus Pynsonianis. A. N. M. D. C. C. L. I.

XVII. Kalendas Februarij. Cum privilegio a rege indulto.

